

II. ULUSAL ENGELLİ BİREYLER İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE ÇALIŞTAYI BİLDİRİ KİTABI

ÇANAKKALE ONSEKİZMART ÜNİVERSİTESİ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR YÜKSEK OKULU

ULUSAL ENGELLİ BİREYLER İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE ÇALIŞTAYI

11-13 EKİM 2010

Anafartalar Kampüsü
Süleyman Demirel Konferans Salonu

<http://kongre.comu.edu.tr/efa2010>

Çanakkale Gençlik Spor İl Müdürlüğü'nün katkıları ile

Davetli Konuşmacılar

Claudine Sherrill

Engelliler için Fiziksel Aktivite Federasyonu Önceki Dönem Başkanı

Shayke Hutzler

Engelliler için Fiziksel Aktivite Federasyonu Başkanı

Martin Kudlacek

Palacky Üniversitesi, Olomock-Çek Cumhuriyeti

Jyrki Vilhu

Haaga-Helia Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Finlandiya

Stefka Djobova

National Sports Academy, Sofya, Bulgaristan

Veromira Velinova

National Sports Academy, Sofya, Bulgaristan

Serap İnal

Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Feryal Subaşı

Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Yeşim Fazlıoğlu

Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Mehmet Ata Öztürk

Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

Kongre sekreterliği: Gülşah Şahin nazgulshah@hotmail.com

Ülkemizde engelliler için fiziksel aktivite alanında çalışan meslek elemanları arasındaki işbirliğini güçlendirmek, bilgiyi geliştirmek ve yaymak, böylece bu alanın bir bilim dalı olarak gelişimine katkıda bulunmak amacıyla “II. Ulusal Engelli Bireyler için Fiziksel Aktivite Çalıştayı” düzenlenecektir. İlk iki gün davetli konuşmacıların, sözel ve poster bildiri sunumlarının yer alacağı çalıştayda üçüncü gün uygulamalı oturumlara ve çeşitli başlıklar altında sorun saptama ve çözüm önerileri geliştirmeye yönelik grup çalışmalarına yer verilecektir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde konuşmacıların davetli olduğu bu çalıştay, “Uluslar arası Engelli Bireyler için Fiziksel Aktivite Federasyonu” (www.ifapa.biz) tarafından desteklenmektedir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde, 11-13 Ekim 2010 tarihleri arasında düzenlenecek çalıştay alanda çalışan tüm disiplinlerden öğretim elemanları, öğretmenler, lisans ve lisans üstü öğrencilerini kapsamaktadır.

Çalıştay sonuç raporunun özellikle Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları, Eğitim Fakültelerinin Özel Eğitim Bölümleri, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümleri, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümleri başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlara gönderilmesi ile alanda meslek elemanı yetiştirme ve istihdam konusunda etkin politikalar oluşturulmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Doç. Dr. Dilara ÖZER

II. ULUSAL ENGELLİ BİREYLER İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE ÇALIŞTAYI KURULU

Dilara Özer *Başkan*

Gülşah Şahin *Sekreteri*

Bilim Kurulu

(Alfabetik Sıralama)

Stefka DJOBOVA

Emin ERGEN

Yeşim FAZLIOĞLU

Serap İNAL

Mehmet Ata ÖZTÜRK

Feryal SUBAŞI

Düzenleme Kurulu

(Alfabetik Sıralama)

Özlem E. AÇANAL

Özhan BAVLI

Oya DEMİRCAN

Zeynel DOHMAN

Gülçin GÖZAYDIN

Can ÖZGİDER

Şakir SERBES

Türkan SÖĞÜTÇÜ

Harun SUYUNÇ

HÜSEYİN ÖZDEN YURDAKUL

ÇALIŞTAY MERKEZİ

Tarih: 11-13 EKİM 2010

Yer: 11-12 Ekim: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Süleyman Demirel Konferans Salonu –Anafartalar Yerleşkesi

Uygulama: 13 Ekim: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu-Spor Salonu Terzioğlu Yerleşkesi

DAVETLİ KONUŞMACILAR

CLAUDINE SHERRILL

Texas Woman's University USA

YESHAYAHU HUTZLER

Wingate Institute ISR

MARTIN KUDLACEK

Palacky University CZE

JYRKI VILHU

Haaga-Helia University FIN

STEFKA DJOBOVA

National Sports Academy BUL

ALLAM JARAR

Union of Palestinian Medical Rel.

VEROMIRA VELINOVA

National Sports Academy BUL

SERAP İNAL

Yeditepe Üniversitesi TUR

FERYAL SUBAŞI

Yeditepe Üniversitesi TUR

MEHMET ATA ÖZTÜRK

Marmara Üniversitesi TUR

PROGRAM

11 Ekim 2010 PAZARTESİ	08.00- 09.30	KAYIT
	09.30 -10.30	AÇILIŞ
	10.30-11.00	Kahve arası “ Başarmak Güzeldir” Fotoğraf Sergisi Özel Sporcular Gençlik ve Spor Derneği –Antalya
	11.00-12.00	Oturum Başkanı: Kamil Özer(Phd) Engelliler için Beden Eğitimi ve Sporda Felsefe, Temel Bilgi ve Öğretmen Eğitimi Claudine Sherrill (Phd)
	12.00-13.30	Öğle arası
	13.30-15.00	Yuvarlak Masa Toplantısı I: Engellilik ve fiziksel aktivite Oturum Başkanı: Dr. Füsun Toraman Psikiyatrik bozukluklar ve beden eğitimi Jyrki Vilhu (Ms) Engelli bireyler için su sporları kampı Stefka Djobova (Ms)
	15.30-16.00	Kahve arası Her birlikte dans
	16.00-17.30	Yuvarlak Masa Toplantısı II Oturum Başkan : Dr. Hürriyet Yılmaz Ulaşılabilir oyun alanları ve spor salonları için düzenlemeler Serap İnal (Phd) Engelli sporcularda sıklıkla görülebilecek spor yaralanmaları ve koruyucu yaklaşımlar. Feryal Subaşı (Phd) Serebral palsili bireylerde fiziksel aktivitenin katkıları Mehmet Ata Öztürk (Phd)
	18.00-18.30	Çanakkale Goalball Takımı Gösteri Maçı
	19:00	Kokteyl
12 Ekim 2010 SALI	09.30-10.30	Oturum Başkanı:N.Füsun Toraman Konuşmacı: Shayke Hutzler (Phd) Serebral palsili çocuk ve gençlerin fitness antrenmanları ile ilgili çalışmalara bakış
	10.30-11.00	Kahve arası Poster oturumu I Oturum Başkanı: Özhan Bavlı – Harun Suyunç -Oturarak Voleybol Türkiye Şampiyonasına Katılan Erkek Sporcuların Antropometrik Profillerinin Belirlenmesi, Gonca İNCE, Cengiz ŞEN, CenabTÜRKERİ, Emine KIZILKANAT,Sema ÖZANDAÇ -İşitme Engellilerin Yüksek Öğrenim Olanaklarının Geliştirilmesinde Türk İşaret Dilinin Önemi: E-İşit Projesi,Yusuf Kemal KEMALOĞLU, Pınar YAPRAK KEMALOĞLU, Cumhur BİLGİN, Hasan Hüseyin KORKMAZ, Mustafa İLHAN- İşitme Engelli Çocuklarda Bazı Fiziksel Ve Fizyolojik Parametrelerin İncelenmesi.Akyüz M.* Taş M.* Akyüz Ö.** Bayram M.* Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (Dehb) Tanılı Çocuklar Ve Spor Ve Fiziksel Etkinlikler, Semra ŞAHİN, Sonnur İŞİTAN -Basketbol Oynayan Bedensel Engellilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin, Spor Yapma Düzeylerinin Ve Başarı Motivasyonlarının Karşılaştırılması (Beşiktaş- Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği),Gülsün ÇELİK -Zihinsel Engelliler Spor Eğitim Merkezi Projesi, Erkan GÜLGÖSTEREN -Erzurum Özel Olimpiyat Oyunlarında Görev Alan Gönüllü Öğrencilerin Görüş Ve Düşünceleri. Ahmet ŞİRİNKAN,Hüseyin EROĞLU,Ş. Öykü ŞİRİNKAN,Yusuf DUMLU

	11.00-12.30	Yuvarlak Masa Toplantısı III Oturum Başkanı: Lale Orta(Phd) Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor Alanında Öğretmen Yeterlilikleri Martin Kudlacek (Phd) Avrupa Engelli Bireyler için Fiziksel Aktivite Diploma Programı (EUDAPA) Jyrki Vilhu (Ms)) THENAPA II Proje sonuçları Stefka Djobova(Ms)
	12.30-14.00	Öğle arası
	14.00-15.30	Oturum Başkanı: Beden eğitimi dersinde engelli çocukların kaynaştırılması Martin Kudlacek(Phd)
	15.30-16.00	Kahve arası Halk danslar
	16.00-17.45	Oturum Başkan : Neriman Aral (Phd) Sözel sunum I -Down Sendromlu Çocuklarda Tgmd-İ Testinin Kullanımı.Nalbant S., Ağlamış E., Baran F., Aktop A., Nalbant Ö., Özer D., Balcı N. -Otizm Ve Spor İle İlgili Eğitici Kısa Film Hazırlama, Gonca İNCE -Türkiye’de İşitme Engelliler Spor Örgütlerindeki Toplumsal Cinsiyet Yapılanması Üzerine Bir İnceleme,Pınar Yaprak KEMALOĞLU -İşitme Engellilerin Yüksek Öğrenim Olanaklarının Geliştirilmesinde Spor Alanlarının Rolü,Yusuf Kemal KEMALOĞLU, Pınar YAPRAK KEMALOĞLU,Cumhur BİLGİN, Hasan Hüseyin KORKMAZ, Mustafa İLHAN -Özel Spor Yarışmalarının Özel Gereksinimli Genci Olmak: Vaka Sunumu,Semra ŞAHİN, Sonnur İŞİTAN -Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. Birçe ŞILAK -Eurofit Testleriyle 10-15 Yaş Grubu İşitme Engelli Öğrencilerin Fiziksel Uygunluk Normlarının Araştırılması (Erzurum İli Örneği). Ahmet ŞİRİNKAN
	16.00-17.45	
13 Ekim 2010 ÇARŞAMBA	09.00-10.30	<u>Uygulamalı Oturumlar</u> Oturum Başkanı: H. Özden Yurdakul(Phd) Yer voleybolu Jyrki Vilhu (Ms) Oturum Başkanı: Şakir Serbes(Phd) Psikomotor terapi- Stefka Djobova(Ms) Oturum Başkanı: Özlem E. Açıanal Sözel olmayan iletişimle aerobic oturumu Veromira Velinova
	10.30-10.45	Kahve arası
	10.45-12.30	Çalıştay raporlarının hazırlanması
	12.30-13.30	Öğle arası
	13.30-	Çalıştay raporlarının sunulması 1. Lisans ve lisansüstü düzeyde Engelli bireyler için beden eğitimi ve spor ders müfredatının ve yelpazesinin geliştirilmesi ve üniver 2. sitelerde yaygınlaştırılması. 2. Engelli bireyler için beden eğitimi ve spor alanının bilim dalı olarak gelişimi 3. Engelliler için fiziksel aktivite alanında meslek elemanı yetiştirme; 4. Teori ile uygulama arasındaki köprü oluşturacak modellerin geliştirilmesi

ULAŞILABİLİR OYUN ALANLARI VE SPOR SALONLARI İÇİN DÜZENLEMELER

H. Serap İNAL, PhD¹

Oyun ve spor engeli olan kişinin yaşadığı çevreye ve dolayısıyla topluma katılımını ve kaynaşmasını en üst düzeyde sağlayan araçların başında gelmektedir. Çocukların okul yaşamının önemli bir kısmını oluşturan oyun ve spor, onları gerçek yaşama hazırlayacağı gibi, yetişkin yaşa geldikleri zaman bir yaşam şekli olarak benimsemiş oldukları fiziksel aktivite ve spor, sedanter yaşamın getireceği olumsuzluklardan kendilerini uzak tutacaktır. Sağlığın yükseltilmesi ve korunmasında önemli ve etkin bir kriter olan fiziksel aktivite ve spor, engeli olan kişilerin kendilerini daha iyi, mutlu hissetmelerine ve vakitlerinin bir kısmını eğlenerek geçirmelerine yol açacaktır. Bu şekilde boş vakitlerini yararlı geçirmeleri veya özellikle günlük veya haftalık programları içinde fiziksel aktivite veya spora yer ayırmaları, yaşam kalitelerini geliştirecek, yaşamdan ve bulundukları çevreden memnun kalarak yaşamlarını sürdürmelerini sağlayacaktır. Gördükleri yoğun tedavi yanı sıra, yaşamları spor ile renklenmiş çocukların, spordan beklenen tüm olumlu gelişmelerden de doğal olarak yararlanacakları şüphesizdir. Ayrıca engelleri kalıcı olsun veya olmasın, yetişkin bireyler oldukları zaman, düzenli fiziksel aktivite yapma alışkanlıklarını kazanmış, sağlıklı bireyler olmalarına da zemin hazırlanmış olmaktadır. Bu durum koruyucu fizyoterapi ve rehabilitasyonun temel amaçları arasında sayılmaktadır.

Oyun ve spor engeli olan ve olmayan çocukların, kişilerin birbirlerini daha iyi tanımalarına, becerilerini görmelerine, paylaşmayı öğrenmelerine temel oluşturan aktiviteler dizilerini içermektedir. Çocuk okul yaşamında oyun oynamayı ve spor yapmayı ne kadar sever ve bundan zevk alırsa, kendine güveni gelişeceği gibi, ileriki yaşamında aktif yaşam tarzını benimseyen bir birey olabilecektir. Dolayısıyla Dünya Sağlık Teşkilatı'nın tanımladığı yaşamı tehdit eden kronik hastalıklara (obesite, kalp, solunum, kas iskelet sistemi hastalıkları ve diabet) yakalanma riski düşük bir birey olarak yaşamını sürdürmesi söz konusu olabilecektir. Şüphesiz bu durum, düzenli

¹ Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İstanbul.

fiziksel aktivite ile birlikte sağlıkla ilgili diğer olumlu davranışların (doğru beslenme, alkol sigara kullanmama) benimsenmesine de bağlıdır (WHO, 2004). Zihinsel, bedensel veya ruhsal yönden engelleri olan çocuklar, daha hareketsiz ve sedanter bir yaşama sürüklendiklerinden bu gibi sorunlar ile karşı karşıya kalma olasılıkları da diğerlerine göre daha yüksektir. Örneğin, genel popülasyona göre, zihinsel engeli olan kişiler %30-50 oranında daha obezdirler (Moran; Melville, 2005). Bedensel engeli olan çocuklarda da, örneğin Serebral Paralizi olanlarda, fiziksel aktivitelere katılım daha sınırlı olacağından aşırı kilo veya obezite görülme sıklığı artmaktadır (Odding ve ark. 2006). Dolayısıyla engeli olan çocukların oyun ve spor aktivitelerine aktif olarak katılmalarının sağlanması özellikle önem kazanmaktadır.

OYUN ALANLARI ve PARKLARIN ERİŞİLEBİLİRLİĞİ:

Engeli olan çocukların oyun ve spor aktivitelerine katılmalarının sağlanması için öğretmenin, aile ve çevresinin katılımı kolaylaştırıcı davranışları ne kadar önemli ise, bu alanların ulaşılabilir olması da o kadar önemlidir. Burada okul idaresine, yerel yönetimlere, ve devlete önemli sorumluluklar düşmektedir. Engeli olan kişilerin rahat ve emniyetli bir şekilde oyun oynamaları ve vücut kısımlarını en üst düzeyde işlevsel olarak kullanabilmeleri için okulun iç ve dış mekanlarında çeşitli düzenlemeler yapılmalıdır. Her birey gibi engeli olan kişilerin oyun ve spor alanlarından yararlanabilmeleri için yapılması gereken düzenlemeler, kişilerin, özellikle çocukların ve yaşlıların da spor yaparken yaralanma risklerini azaltacaktır. Zira temel olarak yapılması gereken düzenlemelerin başında gelen mimari kurallar sadece engeli olan kişilerin değil herkesin güvenli erişilebilirliğini arttırmaya yöneliktir. Örneğin, kapı girişlerinin, geçişlerin, koridorların geniş ve iyi aydınlatılmış olması; basamaklara alternatif olarak rampa konulması, basamakların yanında trabzan, koridorlarda tutunma barının olması; ıslak zeminlerin kaygan olmaması gibi...

Oyun alanlarında yapılabilecek düzenlemeleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Prellwitz & Tamm, 1999; Skar, 2002;. Dunn & Moore, 2005; Brodin & Lindstrand, 2006 Pivik, McComas, & Laflamme, 2002) :

- 1- *Oyun alanı geniş olmalıdır:* Tekerlekli sandalyelerin kolaylıkla park edilmesine, koltuk değneği, kanedyen baston gibi araçların gerektiği gibi yerleştirilmelerine imkan tanıyacaktır.

- 2- *Oyun alanı temiz olmalıdır:* Bedensel engeli olsa da olmasa da çocuk oturarak, yatarak, yuvarlanarak oyun oynamayı tercih edebilir. Ayrıca koklayarak, dokunarak, tad alarak tanıyan çocuklar için de ortamın temizliği şüphesiz hijyen açısından önemlidir.
- 3- *Yaşam alanlarına yakın olmalıdır.*
- 4- *Tuvaletler temiz olmalıdır.*
- 5- *Mümkünse toplu taşıma araç duraklarına yakın olmalıdır.*
- 6- *Otopark bulunmalıdır.*
- 7- *Engeli olan ebeveynler için oyun alanına yakın otopark bulunmalıdır.*
- 8- *Parktaki ana ve bağlantı yolları: baston, koltuk değneği, yürüteç ile yürünmesine veya tekerlekli sandalyelerin sürülmesine engel olmayacak özellikte ve genişlikte olmasında yarar vardır.*
- 9- *Tabelalar görünür, farkedilir olmalıdır.* Ses ile uyarı veren tiplerin de kullanılması görme engeli olan yetişkinler, ebeveynler ve çocuklar için yararlı olacaktır.
- 10- *Tekerlekli sandalye, puset vs. için bir depo bulunmalıdır.* Hem aileler için kolaylık hem de çevrede gereksiz kalabalık yapmamak açısından önemlidir.
- 11- *Ebeveynler için gölgeli oturma alanları bulunmalıdır.*
- 12- *Oyun araçlarının çevresi geniş olmalıdır:* Özellikle zihinsel engel söz konusu ise, oyun araçları ile oynamasalar bile, rahatlıkla etraflarında dolaşmaları veya koşmaları için çevrelerinin geniş olması gerekmektedir. Bu şekilde öğrenme güçlüğü olan çocuklar cihazları tanıyacaklardır. Oynayan diğer çocukların yakınında olmak, onları seyretmek, eğlencelerini paylaşmak onlara farklı sosyal deneyimler kazandıracaktır.
- 13- *Oyun alanının yapısı:* Oyun alanındaki bitkiler, ışık, gölgeler sensorial veya bilişsel bozuklukları da olan çocukların dikkatlerini çekici, uyarıcı olabilirler. Ancak aynı zamanda belirli bir alanda kalarak oynamalarını da doğal olarak sağlayacakları için güvenlik açısından da önemlidir. Bu tip alanlar unutkanlığı olan yaşlı kişiler ve özellikle alzaimerhastalarının güvenli bir şekilde dolaşmalarına, yürüyüş egzersizi yapmalarına yardımcı olacaktır.
- 14- *Oyun alanında sakin, az uyarının olduğu yerler de olmalıdır.* Çocuk veya kişi sakin bir yerde ebeveyni veya bakım veren kişi ile birlikte tek başına olmayı tercih edebilir. Örneğin, otizmi olan çocuk sosyal integrasyona henüz hazır değil ise sakin bir oyun alanı tercih edilebilir.

- 15- *Oyun alanının tabanı:* Esnek, düşme çarpma anında yaralanmaya neden olma riski düşük, şok absorban malzemelerden olması yararlıdır.
- 16- *Kum havuzu, minik su havuzları:* Çocukların her zaman severek oyun oynadıkları yerlerdir. Aynı zamanda fiziksel aktivite ve sosyal integrasyon açısından da şüphesiz önemlidir. Tekerlekli sandalyede oturan çocukların da rahatlıkla oynayabilmeleri için yükseltilmiş kum havuzlarının da bulunmasında yarar vardır.
- 17- *Oyun araçları:* Güvenlik açısından oturma yeri geniş, sırt kısmı destekli, gerektiğinde kullanılabilecek bantların bulunduğu oyuncaklar, oturma dengesi yetersiz veya düşmekten korkan çocuk için önemlidir. Araçların renk ve şekilleri tüm çocuklar için uyarıcı olacaktır. Oyuncakları farklı yüksekliklerde olmaları bedensel yetersizliği olan çocuk ve/veya ebeveyn için kolaylık sağlayacaktır.
- 18- *Parkta görevli danışman:* Ailelere parkta görevli bir kişinin çocukları bir araya getirme, oyun deneyimleri kazandırma, oyun deneyimlerini paylaşma gibi konularda danışmanlık yapması çok yararlı olacaktır.
- 19- *Parkta görevli personelin eğitimi:* Güvenlik ve bakım nedeniyle parkta görevli kişilerin ihtiyaç halinde ailelere kaldırma, oyun araçlarına yerleştirme, elden tutma, tekerlekli sandalyeyi yerleştirme gibi destekleri verebilmeleri için uygun eğitimi almış olmaları önemlidir.
- 20- *Çocuk ve ailelerden sürekli görüş alarak* yapılan düzenlemeleri yenilemek, geliştirmek katılımcılığı arttıracaktır.

Görüldüğü gibi iyi düzenlenmiş bir oyun alanı, engeli olan ve olmayan çocukların birlikte oynamalarını sağlaması ve her ikisi için düzenlenmiş araçların ortak kullanabilmesi açısından önemlidir. Ancak engeli olan bir çocuğun okul içi ve okul dışındaki yaşamının önemli bir kısmını oluşturan oyun, rekreasyon ve eğlence amaçlı aktiviteler için ayrılan alanın güvenli ve risklerden uzak olması da şüphesiz çok önemlidir. Çocuklar oyun alanında oynarken kısmen de olsa düşme, yaralanma vb.. gibi riskler ile karşı karşıya kalabilirler. Bunu en aza indirmek ne denli önemli ise, ailelerin ve dolayısıyla çocukların biraz risk almaları da yaşama hazırlık açısından o denli önemlidir. Güvenliğin sağlanması ve risk alınması birbirine zıt iki ayrı durum ve hak olmakla birlikte, çocuk risk almayı öğrendikçe ve risklere rağmen başarılı olduğunu gördükçe, yeteneklerini tanıyacaktır. Dolayısıyla kendine olan güveni artacaktır. Aynı durum aileler için de söz konusudur. Özellikle aşırı koruyucu ailelerin çocuklarına güvenmeleri ve endişe

etmemeyi öğrenmeleri açısından da park ve bahçelerde kazanılan deneyimler oldukça önemlidir (Skar; Pivik, McComas & Laflamme, 2002).

SPOR ALANLARININ ve BİNALARIN ERİŞİLEBİLİRLİĞİ :

Giriş ve dış kapılar: Geniş olmalıdır. Eğer basamak var ise rampanın konulmuş olması gerekir. Rampalar en az 1800-1850mm ve daha fazla uzunlukta olmalıdır. Rampanın uzunluğu yükseklik ile doğru orantılı olarak artmalıdır. Bu oran 1 foot'a karşılık 12 inch'lik yükseklik olarak hesaplanmalıdır (1:12). Bu oran metrik sistem ile ifade edilirse, 305mm lik bir yükseklik için rampa uzunluğu 305 mm. olmalıdır. Rampalara güvenlik açısından ve yürümede kolaylık sağlaması için korkuluk konulmalıdır. Kapıların 2.5-2.8kgm'lik bir kuvvetle açılabilmesi gerekir.

- 1- *Girişte kapılar içe açılmalıdır.* Kapı genişliği 915mm, açılan kapının kenarı ile pervaz arasındaki mesafe en az 810mm olmalıdır. Kapılar geçiş anında uzaklaşarak açılmalıdır. Kapı eşiği en fazla 100-130mm yükseklikte olmalıdır. Kapı kolunun kavranarak veya çevrilerek açılması önemli bir engel olabilir. İki kanatlı kapılar sallanır şekilde her iki yöne hareketli olmalıdır.
- 2- *İç mekanlarda basmaklara* rampa ve platformlu asansör konulmalı; merdivenlere karşılık asansör olmalıdır.
- 3- *Geçişlere, koridorlara* eşya konulması, örneğin içecek makineleri, sandalyeler, kapı arkalarına kutu vb. bulundurulması hareketleri engelleyici olabilir.
- 4- *Tuvaletler* tekerlekli sandalye ile dönüşlere izin verecek şekilde yeterli genişlikte (en az 1420mm) ve derinlikte (en az 1675mm) olmalıdır. Sağ ve sol elin kullanabildiği tuvalet bölmeleri olmalıdır. Tuvalet kapısının da geniş ve çift yöne sallanır şekilde olması geçişleri kolaylaştıracaktır. İçeride geçişi engelleyecek eşyaların (süpürge, faraş, papas vb..) olmaması, bu eşyaların bir dolap içinde saklanmaları estetik ve hijyenik açıdan da önemlidir.
- 5- *Klozetler* tekerlekli sandalye ile geçişlere uygun yükseklikte olmalıdır (430-485mm). Adaptör kullanmak isteyen kişiler için klozete adaptör takılabilmelidir.
- 6- *Lavobolar* klozetin yakınında olduğu takdirde, klozette otururken lavaboyu da kişi kullanabilir. Ancak tekerlekli sandalyede iken lavaboyu kullanabilmesi için lavoboların standart boydan daha geniş olması; tekerlekli sandalyenin lavabo altına geçmesi (derinlik 205mm) ve kişinin bu şekilde lavaboya yaklaşabilmesi için lavabonun yerden 735mm yükseklikte olması gerekmektedir. Lavabonun

altındaki su borularının yanık tehlikesine karşılık korunaklı olmasına, keskin ve sivri kısımları olmamasına özen gösterilmelidir.

- 7- *Tutunma barı* klozet arkasında, her iki yanında (boyu en az 915mm, yerden yüksekliği 840-915mm) ve tavandan sarkar şekilde (yere uzaklığı 1950mm; tavandan boyu 350-550mm) olarak konulmalıdır. Ancak mümkün değil ise muhakkak her iki yanda bulundurulmalıdır. Çapı 32-38mm ve duvara yerleştirilmiş ise duvar ile bar arasındaki mesafe 38mm olmalıdır.
- 8- *Aynaların* hem tekerlekli sandalyede oturan bir kişinin göz hizasında (750-900mm) hem de ayakta duran bir kişinin göz hizasında (1650mm) olabilmesi için aynaların 10-15° lik bir eğim yapması uygun olacaktır.
- 9- *Havluluk*, el kurutma makineleri ve hijyenik malzeme temin edilebilen diğer araçlara tekerlekli sandalyede olan (800mm) ve ayakta duran (1400mm) kişilerin rahatlıkla uzanabilmeleri ve ortak kullanabilmeleri için yerden yüksekliklerinin 1100mm olması yeterlidir.
- 10- *Duşların* erişilebilirliği ev dışındaki mekanlar olarak örneğin spor merkezlerinde, otellerde özellikle önem kazanmaktadır. Tekerlekli sandalye ile girilebilmesi için çıkıntısız, en fazla %2 eğimli tabanı olan duşlar kullanılmalıdır. Baş süzgecinin hortumu yeterli uzunlukta (1525mm) olmalı, sıcak su ayarı termostalı olmalı, sıcaklık ayarı kolaylıkla yapılabilmelidir.
- 11- *Kamuya açık telefonların* oturma yüksekliğinde (800mm) ve telefon kablusunun yeyapılması terli uzunlukta olması gerekmektedir.

Yukarıda konu edilen kolay ve etkin düzenlemeler yanı sıra, özellikle tuvalet ve duşların temizliğine de özen gösterilmeli, bu duruma empati ile yaklaşılmalıdır. Bedensel engeli olan kişi ve gerekiyorsa onlara yardımcı olan bakım verenlerin tuvalet ve duşları kullanacakları zaman temiz ve hijyenik bulmaları ve hijyen malzemelerine (sabun, tuvalet kağıdı vb..) kolay erişebilmeleri, şüphesiz yaşamlarını kolaylaştıracak ve yaşam kalitelerini yükseltecektir. Bir başka durum, engeli olan ebeveynlerin ve çocuklarının yaşam kalitesine karşı sorumluluklarımız ve onların haklarıdır. Örneğin, bir alışveriş merkezi veya spor salonunda tuvalete veya duşa götürdükleri çocukları ile mimari ve hijyenik açıdan engeller ile karşılaşmamaları onların en doğal beklentileri ve haklarıdır.

Sonuç olarak, oyun alanları ve spor solanlarında engeli olan kişilere yönelik olarak yapılabilecek düzenlemeler sayesinde, kişilerin spor ve fiziksel aktiviteye, rekreatif uygulamalara, eğlence olanaklarına ulaşılabilirlikleri arttırılabilecektir. Böylece hem sedanter yaşamın getirebileceği olumsuzlukların engellenmesi, hem de toplum içinde kaynaşmanın sağlanması mümkün olacaktır. Bu amaçla lokal ve ulusal düzeyde bakış açılarının gelişmesi ve hali hazırda kullanılan, fakat, ulaşılabilirlikleri olmayan spor merkezlerinde gereken düzenlemelerin yapılabilmesi, eksiklerin giderilmesi; ve yeni yapılacak tesislerin her seviyedeki farklı engellilik durumlarına uygun olarak düzenlenmesine özen gösterilmesi, önemle üzerinde durulması gereken konular olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKLAR:

- 1- Altınok, M. ve Kars, M.M. (2010) Tekerlekli sandalye kullanan engellilere yönelik ıslak mekân düzenlemelerinde fonksiyonel yaklaşımlar. Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 21:107-122.
- 2- Architectural and Transportation Barriers Compliance Board. Proposed AccessibilityGuidelines for Recreation Facilities [online]. 1999. Available: <http://www.accessboard.gov/rules/recguide.htm>.
- 3- Blanck, P.D. (1997). The Economics of the Employment Provisions of The Americans withDisabilities Act: Part I -- Workplace Accommodations, DePaul Law Review, 46: 877-914.
- 4- Brodin, J. & Lindstrand, p. (2006). Inclusion of children in outdoor education. Learning in motion. Part 1. THK-report No.43, Stockholm Institute of Education, Child & Youth Sciece.
- 5- Dunn, K. & Moore, M. (2005). “Developing Accessible Playspace in the UK: What They Want and What Works.” *Children, Youth and Environments* 15: 331-353. <http://www.colorado.edu/journals/cye/>.
- 6- Figoni, S.F., McClain, L., Bell, A.A., Degnan, J.M., Norbury, N.E. & Rettele, R.R. (1998). Accessibility of fitness facilities in the Kansas City metropolitan area.Top Spinal Cord Injuries Rehabilitation. 3:66–78.
- 7- Lawlor, K., Mihaylov, S., Welsh, B., Jarvis, S. & Colver A. (2006). A qualitative study of the physical, social and attitudinal environments influencing the participation of children with cerebral palsy in Northeast England. *Pediatric Rehabilitation*, 9: 219–228.
- 8- Martin, L.M. (1987). Wheelchair accessibility of public buildings in Utica, New York. *American Journal of Occupational Therapy*, 41:217–221.
- 9- McClain, L., Beringer, D., Kuhnert, H., Priest, J.,Wilkinson, S. & Wyrick, L. (1993). Restaurant wheelchair accessibility. *American Journal of Occupational Therapy*, 47:619–623.

- 10- McClain, L. & Todd, C. (1990). Food store accessibility. *American Journal of Occupational Therapy*, 44: 487-491.
- 11- Murphy, N.A., Carbone, P.S.& the Council on Children With Disabilities .(2008). Promoting the Participation of Children With Disabilities in Sports, Recreation, and Physical Activities. *Pediatrics*. 121: 1057-1061 (doi:10.1542/peds.2008-0566)
- 12- Pivik, J., McComas, J. & Laflamme, M. (2002). Barriers and Facilitators to Inclusive Education Council for Exceptional Children, 69: 97-107.
- 13- Prellwitz, T. & Tamm, M. (1999). Attitudes of key persons to accessibility problems in playgrounds for children with restricted mobility: A study in a medium-sized municipality in Northern Sweden. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 6: 166-173.
- 14- Skar, L. (2002). Disabled children's perspective of technical aids, assistance and peers in play situations *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 16:27-33.
- 15- World Health Organisation (WHO, 2001). International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICFDH-2). WHO: Geneva, Switzerland.
- 16- World Health Organisation (WHO, 2007). International Classification of Functioning, Disability, and Health- Children and Youth Version (ICF-CY). WHO: Geneva, Switzerland.

ENGELLİ SPORCULARDA SIKLIKLA GÖRÜLEBİLECEK SPOR YARALANMALARI VE KORUYUCU YAKLAŞIMLAR.

Doç. Dr. Feryal Subaşı

Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, İSTANBUL

Engelli sporcular için Parolimpik oyunlar, Olimpik yarışmalar 1960 yılında Roma'da başladığından beri, her 4 yılda bir devam etmektedir. Olimpik oyunlardaki gelişmelerde olduğu gibi 1960 yılında sadece 330 sporcu engelli sporcu yaz olimpic oyunlarına katılırken 1996 yılında bu 3000 sporcuya çıkmıştır. Paralimpik oyunlara katılan sporcular temel olarak omurilik yaralanmaları (OY), amputeler (AMP), Cerebral palsi (CP), görme engelli sporculardır. Engellilerin spor aktivitetlerine katılımı arttıkça, doğal olarak sporcularda spor yaralanması görülme sıklığı da artmaktadır. Ancak, engelli sporcularda görülen yaralanmalar, koruyucu metodlar üzerine literatürde çok az çalışma vardır. Bunların çoğu survey şeklinde, veya retrospektiftir. Prospektif araştırma sayısı çok azdır. prevensiyon metodları ile ilgili çok az sayıda çalışma vardır (4,5,8,14).

Van Mechelen ve arkadaşları spor epidemiyolojisinde 4 aşamalı teorik bir model önermiştir.

- 1-Problemin tanımlanması,
- 2-Sakatlanma mekanizmasının(biyomekanik, anatomik...) ve etyolojisinin tanımlanması,
- 3- Sakatlanma ile ilgili verileri dikkate alarak koruyucu önlemlerin tanımlanması,
- 4-Müdahale programlarının ve etkinliğinin değerlendirilmesi (4),

Spor Sakatlıkların Tanımlanması:

Spor yaralanmalarını tartışırken bahsedilmesi gereken iki önemli ana konu vardır:

- 1-Sakatlanmanın tanımı, tipi, yaralanma mekanizması
- 2-Sakatlanmadan etkilenen populasyon (4,8).

Tablo 1'de engelli sporcularda tesbit edilmiş çeşitli yaralanmalar tanımlanmıştır. Ancak rapor edilen yaralanmalar ve şiddetlerini birbiri ile karşılaştırmak çok zordur. Örneğin Curtis ve Dillon SCI' li sporcularda sakatlanma sıklığını %72 olarak vermiş,

McCormick ve ark 90 sporcuda 346 yaralanma rapor etmiştir (böylece sporcu başına yaklaşık 3.7 yaralanma düşer).

Wilson and Washington ise spor yaralanmaları riskini tekerlekli sandalye seviyesindeki sporcularda %97 olarak vermiştir. Ancak diğer çalışmalarda bulunan yüzde değerler birbirinde oldukça farklıdır ve spor yaralanmasının şekli, yaralanmanın şiddeti, nasıl ve hangi koşullar olduğu ile ilgili olarak açıklanmalar olmaksızın spor yaralanmalar riskleri ile ilgili kesin tartışmalar, yorumlar yapmak zordur.

Ferrara ve arkadaşları sporcuyu 1gün ve daha fazla spor yapmasına engel olan sakatlık spor yaralanmasıdır demiştir. Bu tür tanımlamalar çok önemlidir çünkü sakatlanmanın şiddeti ile sakat kalınan süre birbiri ile ilişkilidir (3,4,5,).

Tablo1 : Yaralanmaların tanımlanması, sporcuların tanımlanması

Çalışma	Çalışmanın tipi	Vaka sayısı	Vakaların tanımlanması	Sakatlanmanın tanımlanması
Kegel & Malchow	R	75	4. ve 5.İnternasyonal Ampute Dünya Futbol Şampiyonası	Müsabakalar sırasında ortaya çıkan yaralanmalar
Wilson & Washington	R	83	Junior Ulusal Oyunları	Antrenmanlar ve müsabakalar sırasında
McCormack et al.	R	90	Ulusal, uluslararası basketbol turnuvası Kanada Tekerlekli Sandalye Takımı	Tekerlekli sandalye sporları yapan sporcularda yarışmalar ve antrenmanlar sırasında
Taylor & Williams	R	53	İngiliz Tekerlekli Sandalye Sporcularında	Antrenmanlarda, müsabakalar sırasında sporcuların vücut parçalarının etkilenmiş veya önlenmiş/ önlenebilmiş ağrı problemleri (en az 1 aydır hissedilene ağrı)
Burnham et al.	R	116	Ulusal, uluslararası basketbol turnuvası Kanada Tekerlekli Sandalye Takımı	TS de Basketbol oynayan sporcularda antrenmanda ve müsabakalar sırasında son 12 ayda ortaya çıkan yaralanmalar
Curtis & Dillon	R	128	Bölgesel müsabakalarda TS'deki sporcular	Spora yeni başlamış tekerlekli sandalyede spor yapan sporcularda görülen sakatlanmalar

Ferrara & Davis	R	19	Ulusal düzeyde kamplara katılan TS (SCI) deki sporcular	Antrenmandan veya müsabakadan 1 ve daha fazla gün uzaklaşılmasına neden olan sakatlanmalar
Burnham et al	R	151	1988 parolimpik oyunlara katılan TS (SCI) deki sporcular	Tıbbi personelin verdiği verilere dayanarak Retrospektif olarak sporcuların sakatlanmaları ve tıbbi problemleri
Richter et al.	R	45	1988 parolimpik oyunlara katılan sakatlanması olduğunu söyleyen CPli sporcular	1988 parolimpik oyunlarında ABD tıbbi personelinin verdiği verilere dayanan sporcularda görülen sakatlanmalar ve tıbbi problemler
Ferrara et al.	R	426	SCI, AMP, CP,VI'sı olan sporcular1990 yılında ulusal oyunlara iştirak eden	Önceki 6 ay içinde sporcuların 1 veya daha fazla gün antrenmana veya müsabakalara katılımını engelleyen sakatlanmalar
Ferrara & Buckley	P	319	Ulusal, uluslararası düzeyde müsabaka sporu yapanlar	1 veya daha fazla gün antrenmana veya müsabakalara katılımını engelleyen sakatlanmalar

AMP= Ampute; CP=Serabral Palsy; SCI= Spinal Kord Yaralanmaları, VI= Kör veya Görme Engelliler; P=Prospective; R=Retrospective

Tablo 2: Engel gruplarına göre muhtemel/ yüksek risk içeren sakatlanmalar (8)

Sporcu alt grupları	Muhtemel/ yüksek risk içeren sakatlanmalar
Muskular distrofi Tekerelekli sandalye sporcuları(SCI, Nöromuscular hastalıklar, amputeler) Down sendromu Tüm sporcularda travmatik beyin yaralanmaları olanlar	Zayıf pulmonar fonksiyon Bası yaraları vebunlara bağlı enfeksiyonlar rotator cuff yırtıkları, impingement sendromu Alanto-axial instabilite Konjenital kalp problemleri Nöbetler; Ör: epileptik nöbetler

Tablo3 : Parolimpik Oyunlardaki Yaralanma Riskleri

Yaralanma Riski Düşük Olan Sporlar	Yaralanma Riski Yüksek Olan Sporlar
Okçuluk Atletizm Boccia Eskrim Goalball Ağırlık Kaldırma Yelken Yüzme Tennis Masa tenisi	Bisiklet Atlı sporlar Judo Futbol Tekerlekli sandalyede basketbol Tekerlekli sandalyede Rugby

Tablo 4: Parolimpik oyunlardaki yaralanmalar (4)

Çalışma	Yıl	Major bulgular
Burnham et al.	1992	Sporcuların 82% (n = 124)'in de Omuz yaralanması (n = 32) Çeşitli hastalıklar (n = 33)
Richter et al.	1988	75 sporcudan 45'i çeşitli yaralanma ve hastalıkları olduğunu rapor edildi. 26%: Çeşitli hastalıklar 49%:İncinme. Bütün yaralanmalar minör yaralanmalardı.
Jackson & Fredrickson	1976	184 sporcu yarışmalar sırasında tedavi aldı. El/ el bilek, ayak/ ayak parmakları, diz yaralanmaları en çok görülen yaralanmalardı
Reynolds et al.	1992	201 sporcu medikal bakım aldı %9'u üst solunum yolu enfeksiyonu, %11'i mantar enfeksiyonları, %11 sivrisinek ısırması

Engellilerde sıklıkla görülen medikal durumlar

- 1.1. Autonomic Dysreflexia :** Torakal 6 ve daha üst seviyeden spinal cord yaralanması olan sporcularda sıklıkla görülebilen merkezi sinir sisteminde üst sevide nörolojik olarak inhibisyonun yerine getirilememesi durumudur. Bu nedenle Autonomic Dysreflexia nedeniyle sporcuda baş ağrısı, aşırı terleme, derinin aşırı soğuması, bradikardi, strese bağlı olarak ortaya çıkan hipertansiyon gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Böylesi problemleri olan sporcularda özellikle hipertansiyonun medikal tedavi ile düzenlenmesi, sporcunun artan efor, stres seviyelerindeki kardiyovasküler parametrelerinin(Kalp hızı, kan basıncı, aerobik kapasite) monitorize edilmesi, sporcunun kardiyovasküler kapasitesini arttırmaya yönelik aerobik egzersiz eğitimi çok önemlidir.
- 1.2. Bası yaraları:** Bası yaralanmaları genellikle uygun olmayan protezin, tekerlekli sandalyenin kullanılmasıyla engelli sporcularda (SCI, cerebral palsy, spina bifida, neuromusküler problemi olanlar) ortaya çıkabilir. Tedavi edici ve koruyucu yaklaşım: kullanılan tekerlekli sandalye ve protezlerin kişiye göre dizayn edilmesi, özellikle de spor yaparken değerlendirilerek yeniden adapte edilmesi önemlidir. TS de uzun süre oturmak, seviye olarak dizlerin kalçanın üstünde uzun süreli olarak kalması sacrum, tuber ischiumlar üzerinde aşırı basınca neden olur .Kişinin gün boyunca TS'den 10-20 snlik sürelerle kalkması, veya üst ekstremitelerini yardımıyla TS'den kalçasını kaldırması bu durumları engellemek için kullanılabilir. Ayrıca; protezlerde ve TS'de sporcunun gövde dengesi ve güvenliği için kullanılan bantların uygun yerlerde kullanılması, TS ve protezlerin yapımında terlemeyi önleyici, deriyi daha zedeleyecek materyallerin tercih edilmelidir (8, 14).
- 1.3. Thermoregüasyon:** Hipotermi SCI olan sporcularda çok daha önemlidir. Kaslardaki zayıflıklar, atrofi, SCI'nin columna vertebralisteki seviyesi, vasomotor and sudomotor neural kontrolün zayıflaması, hipotalamik termoregüasyon merkezine muhtemel az uyarı gitmesi nedeniyle sporcularda vücut sıcaklığı artan eforla uyumlu olacak şekilde yeterince regüle edilemez, vücudun normal ısının korunması da zorlaşır.Böylece sporcuları, özellikle yüzücüleri, soğuk havada spor yapan sporcuları, atletleri özellikle muhtemel hipotermilere karşı uyarmak gerekir (8,12,13).
- 1.4. Venöz kan Gölgenmesi:** Spinal Kord Yaralanması olan sporcularda Otomatik nöral kontrol mekanizmasındaki yetersizlikler,dehidrasyonun önlenmesi ile ilgili olan termoregüasyon cevapları, bu sporcularda egzersiz kapasitesini sınırlayabilir. Periferik damar basıncını distalde arttıran çorapları giymek venöz dolaşıma yardım etmek,

fonksiyonel elektrik stimülasyonu gibi yöntemler bu durumda koruyucu amaçla tercih edilebilir (8).

1.5. Premature Osteoporozis: Paraplejik sporcularda alt ekstremitelerde kaslarında/tendonlarında aşırı yüklenme/mechanik strese bağlı olarak sakatlanmalar meydana gelebilir. alt ekstremitelerde kaslarındaki zayıflık ve paraliziler kemik yapımı ve yıkımı arasındaki dengeyi bozacağı için osteopeni problemi ile karşılaşılabilir. Özellikle kontakt sporu yapanlarda kemik yoğunluğunun azalması kırık risklerine neden olacaktır (8,14).

1.6. Spastisite: Merkezi Sinir sistemi hastalıkları olan (Spina bifida, Spinal Cord Yaralanması, Serebral Paralizi, nöro muskular hastalıklar) spastisite potansiyel bir sorundur. Tonusu arttıran pozisyonların önlemek, postürlerde değişiklik yapmak, pozisyon değiştirmek, sporcunun uygun germe egzersizleri yapması koruyucu amaçla tercih edilebilecek yöntemlerdir (8,14).

1.7. Kas iskelet sistemi problemleri: Curtis and Dillon engelli sporcularda en sık görülen yaralanmaların yıpranma, aşınma, ezilme, burkulma, zorlanma, gerilme tarzı yaralanmalardır. Eklem Dislokasyonları , kırık gibi ciddi yaralanmaların ise engellilerde daha az görülüşü vurgulanmaktadır. Üst ekstremitelerde yaralanmalarının görülme sıklığı SCI olanlarda daha fazla iken, ambulasyon problemi olan BL, CP, AMP lilerde alt ekstremitelerde yaralanmaları daha sık görülmektedir. Bir sakatlanma olduğunda engelli sporcuları %52'si ortalama 1 hafta, %29'u 8-21 gün, %19'uda 22 günden fazla süre spordan uzak kalmaktadırlar (4).

Ferrara ve arkadaşlarının (2) ulusal ve uluslararası yarışmalara (National competition of the National Wheelchair Athletic Association (NWAA), United States Association for Blind Athletes (USABA), and the United States Cerebral Palsy Athletic Association (USCPAA) katılmış 426 engelli sporcuda görülen yaralanma tiplerini, şekillerini, sıklıklarını değerlendirdikleri retrospektif tipteki çalışmalarında, antrenman ve müsabaka sırasında spor yapmaya engel olacak kadar en 1 gün ve daha fazla gün sporcunun spor yapmasını engel olan spor yaralanmalarını araştırmışlardır. %32 si en az bir spor yaralanması rapor etmiştir. Sakatlanma sıklıkları NWAA'da %26, USABA and USCPAA'da ise %37 dir. NWAA'daki total yaralanmaların % 57'si omuz, kol, dirsek yaralanmaları iken, USABA'daki sporcuların 532'ünde alt ekstremitelerde yaralanması, USCPAA'da diz (%21), omuz (%16), el bilek/ el (%16), ayak bileği yaralanmaları % 15 oranındadır.

Ferrara ve arkadaşlarının yaptığı bir diğer çalışmada kayak müsabakalarına (National Handicapped Sports and the United States Association for Blind) katılmış görme engelli sporcularda görülen sakatlanmaları ve sakatlanma hikayeleri alınmıştır (ne kadar sürdü, nasıl oldu, daha önce görüldü mü...vs). sonuç olarak bu sporcularda üst ekstremitte yaralanmaları alt ekstremitte yaralanmalarına göre 1.4 kez daha fazla görülmüştür. Sporcuların kronik bir sakatlığa sahip olma oranları ise hem üst hemde alt ekstremitte yaralanmalarında akut sakatlanmandan daha fazladır.

Akut sakatlanmalar, kalça , diz (%30), omuz (%25), boyun ve omurga (%15)bölgelerinde iken, kronik yaralanmaların ise omuz, kalça/diz, el/ elbilekte olmak üzere %73 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak ise sporculara sakatlanma risklerini azaltacak aerobik, anaerobik performans geliştirilmesi, eklemlerin ve kasların gelen aşırı yüklere karşı daha iyi korunabilmesine yönelik egzersiz programları önerilmiştir.

Paraplejik kişilerde de omuz bölgesindeki kaslarda adale dengesizliği nedeniyle omuz şikayetleri sıklıkla görülmektedir. 41 paraplejik sporcuda (13 rehabilitasyon hastası; 16 iyi antrene TS sporcusu; 12 TS sporcusu) isokinetik prensiplere kas enduransı, kas kuvvetini artırmak üzere çalıştırılmıştır. egzantrik tip egzersizlerle tüm gruplarda kas yorgunluğunu azaltıcı yönde anlamlı gelişme bulunmuştur (9)

Bir çok araştırmacı tekerlekli sandalyede spor yapan engelli sporcularda tekrar eden carpal tünel yaralanmalarının çok yüksek oranda görüldüğünü ileri sürmektedirler. 12 tekerlekli sandalye seviyesindeki koşucu üzerinde yapılan çalışmada (ortalama haftada 56 mil lik mesafeyi antrenman için çalışan). Olguların %52' sinde median mononeuropati, 23 test edilen elin %70 inde ulnar mononeuropati bulgusu, elbilekte ise % 25 oranında ulnar mononeuropati bulgusu, dirsekte de %70'in oranında radial sinir yarlanması bulunmuştur (3).

Miyara ve arkadaşlarının yaptıkları çalışma da tekerlekli sandalyede ragbi sporu yapan kişilerde omuzdaki tekarlayıcı sakatlanmalar ve bu sakatlanmaların omuz impingement senromu ile ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmaya 8 elite quadriplejik rugby oyuncusu dahil edilmiştir, olguların demografik özellikleri, isokinetik kas güçleri ve enduransları incelenmiştir. Daha yüksek seviye spinal lezyona sahip olan sporcularda. isokinetik sistemde (60 %sn , 180 %sn, 300%/sn deki) ölçümlerde kas kuvvetindeki defisitlerin, zayıflıkların daha yaygın olabileceği belirtilmiştir. Omuz abduktör kaslarındaki zayıflığın ve daha yüksek seviye quadriplejili olmanın bu

sporcularda omuz patolojilerinin etyolojisine katkıda bulunabileceği ifade edilmiştir (10).

Ferrara ve arkadaşlarının yaptığı uzun dönem takip çalışmasında da ABD’den Paraolimpik oyunlara katılan sporcular yaralanmaların tipleri, yaralanma sıklıkları açısından incelenmiştir. Sporcuların sıklıkla kas iskelet sistemi sakatlanmaları ile karşı karşıya kaldıkları sakatlanmalar zorlanma (%22.1), ezilme (%5.8), yıpranma (% 5.1) dır. Sporcuların en sakatlandıkları bölge ise torax ve spinal kolondur. Bu çalışmada toraks ve spinal kolunu koruyucu önlemlerin sakatlanmaların sıklıklarının azaltılması amacıyla planlanması gerektiği vurgulanmaktadır (5).

Spor yapmakla birlikte engelli olmayan kişilerde olduğu gibi spor sakatlanmaları sporun doğası gereği görülmektedir. Engelli olmayan sporcularda olduğu gibi spora spesifik biyomekanik, anatomik bakış açısıyla yaralanmaların nedenleri, görülme sıklıkları incelenmelidir. Sakatlanma patternleri, patokinezyolojisi de doğal olarak engelli ve engelli olmayan gruplarda benzerdir.

Sonuç olarak, engelli sporcularda görülen sakatlanmaların sıklıkları ve tipleri sporcuların engellilik tipleri, seviyeleri ve kullandıkları yardımcı, destekleyici araç gereçlerle (tekerlekli sandalye, kotuk değneği..vs) özellikle ilgilidir. Engellilerin fiziksel/ rekreasyonel aktivitelere/ spora katılımları oranı ise giderek artmaktadır. Bu nedenlerle; sağlıklı sporcularda olduğu gibi engelli sporcularda da “spor yaralanmalarının önlenmesine yönelik önlemler” ile bu alanla ilgili profesyonellerin daha çok ilgilenmesi önemlidir (4,11)

Kaynaklar:

- 1- Boninger ML, Robertson RN, Wolff M, Cooper RA .Upper limb nerve entrapments in elite wheelchair racers source. American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation 1996; 75 (3): 170-176.
- 2- Ferrara MS, Buckley WE, Mccann BC, Limbird TJ, Powell JW, Robl R. The injury experience of the competitive athlete with a disability - prevention implications. Medicine and Science in Sports and Exercise 1992; 24 (2): 184-188
- 3- Ferrara MS, Buckley WE, Messner DG, Benedict J . Injury experience and training history of the competitive skier with a disability. American Journal of Sports Medicine 2000; 20 (1) : 55-60
- 4-Ferrara MS, Peterson CL.In juries to athletes with disabilities . Sports Medicine 2000; 30(2):137-143

5. Ferrara MS, Palutis GR, Snouse S, Davis RW. A longitudinal study of injuries to athletes with disabilities. *Int J Sports Med* 2000; 21(3): 221-224
- 6- Ide M, Tajima F, Furusawa K, Mizushima T, Ogata H. Wheelchair Marathon Racing Causes Striated Muscle Distress in Individuals With Spinal Cord Injury. *Arch Phys Med Rehabil* 1999;80:324-7.
- 7- Inal S, Agopyan A, Pinar S, Odabas I, Erkut O, Yavuz B. Evaluation of physical Condition and Body Composition of an Elite Wheelchair Basketball Team in İstanbul. *Palaestra* 2003; 19(1); 6-
- 8- Katherine LD, Karen J S, Douglas B. Mc. The Physically-Challenged Athlete Medical Issues and Assessment. *Sports Med* 2000 Apr; 29 (4): 245-258
- 9- Mayer F, Bilow H, Horstmann T, Martini F, Niess A, Rocker K, Dickhuth HH. muscular fatigue, maximum strength and stress reactions of the shoulder musculature in paraplegics. *International journal of sports medicine* 1999; 20 (7): 487-493.
- 10- Miyahara M, Sleivert GG, Gerrard DF. The relationship of strength and muscle balance to shoulder pain and impingement syndrome in elite quadriplegic wheelchair rugby players. *Int J Sports Med*. 1998;19(3):210-4
- 11- Nyland J, Snouse SL, Anderson M, Kelly T, Sterling JC. Soft tissue injuries to USA paralympians at the 1996 summer games. *Arch Phys Med Rehabil* 2000;81:368-73.
- 12- Price M J. Thermoregulation during Exercise in Individuals with Spinal Cord Injuries. *Sports Med* 2006; 36 (10): 863-879.
- 13- Simpson S J, Priest JW. Conditioning in injured and disabled population. *Strength and Conditioning Journal* 2005;27(6):84-86.
- 14- Winnick J P. Adapted Physical Education and Sport. 3rd Ed. Human Kinetics., 2000

SÖZEL BİLDİRİLER

DOWN SENDROMLU ÇOCUKLARDA TGMD-II TESTİNİN KULLANIMI

*Nalbant S., *Ağlamış E., *Baran F., *Aktop A., *Nalbant Ö., **Özer D., ***Balci N.

*Akdeniz Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

**Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

***Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı

ÖZET

Erken çocukluk döneminde temel motor beceri olarak adlandırılan koşma, yürüme, sıçrama vb hareketlerin olgun formda kazanılması, çocuğun oyun ve aktivitelere başarılı katılımı için gerekli bir unsurdur. Araştırmalar Down Sendromlu (DS) çocukların akranlarından daha düşük düzeyde motor beceriye ve günlük yaşam aktivite düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle down sendromlu çocukların kaba motor becerilerinin erkenden değerlendirilerek uygun programlarla desteklenmeleri, psikomotor, zihinsel ve duyuşsal gelişimlerinde ilerleme sağlanması açısından önemlidir. Motor becerilerin değerlendirilmesine yönelik birçok test olmasına karşın, down sendromluların motor becerilerinin değerlendirilmesinde, standartize edilmiş olması, kısa sürede uygulanıp değerlendirilebilmesi için ve normatif bilgilerin varolmasından dolayı TGMD-II testi önerilmektedir. **Bu çalışmanın amacı;** Down Sendromlu çocukların motor gelişimlerinin izlenmesi ve desteklenmesinde TGMD-II testinin kullanımının yaygın hale getirilmesidir.

Keywords: down sendrom, TGMD-II test, motor gelişim

THE EFFECTS OF 14 WEEK PHYSICAL ACTIVITY PROGRAM ON MOTOR DEVELOPMENT AND DAILY LIVING ACTIVITIES OF CHILDREN WITH DOWN SYNDROME

ABSTRACT

In early childhood, the acquisition of qualified fundamental motor skills (running, walking, jumping etc.) is important factor for achievements of children in the games and other activities. Resources have shown that children with down syndrome (DS) have less motor skill level and daily living activities than their peers. Therefore, it is important to evaluate gross motor skill in early period and support these skills with appropriate program for improve cognitive, psychomotor and affective development of children wit DS.

Although there is a lot of test for evaluating motor skills, The Test of Gross Motor Development – II (TGMD-II) is suggested because of having normative dates, being standardized test and easy to apply.

The aim of this study is to generalize the using of TGMD-II at the following and supporting motor skills development of children with DS.

Key words; Down Syndrome, TGMD-II, Motor Development

GİRİŞ

Erken çocukluk döneminde temel motor beceri olarak adlandırılan koşma, yürüme, sıçrama vb hareketlerin olgun formda kazanılması, çocuğun oyun ve aktivitelere başarılı katılımı için gerekli bir unsurdur. Bu kazanım çocuğa fiziksel, sosyal ve duygusal açıdan yarar sağlamakla birlikte çocuğun daha aktif olması için desteklenmesini ve sağlıklı yaşam sürmesini sağlar (1,2). Gallahue (2006), 2-7 yaşları arasında kazanılan koşma, atlama, yakalama ve fırlatma gibi hareket yeteneklerinin, çocukların gelişiminin temelini oluşturduğunu bildirmektedir. Bu hareket, yetenekleri ile elde edilen deneyimler ise hem kendileri hem de çevre hakkında zengin bilgi kaynağı sağlayarak kişinin zihinsel gelişimine de katkıda bulunur (3). Okulöncesi ve ilkokul yıllarında temel ve özel hareket becerilerini geliştirmedeki yetersizlik, ergenlik ve yetişkinlik yıllarındaki başarısızlığa ve engellenmeye yol açmakla birlikte, bireyin fiziksel yetenekleri ile ilgili olumsuz duygular geliştirmesine neden olur (4). Akranlarının çoğundan daha az beceriye sahip olan bir çocuk, dinlenme zamanlarındaki ya da okul sonrası grup oyunları ve aktiviteleri için genellikle en son tercih edilen kişi olur. İşbirliği ve oyun aktiviteleri gibi sosyal etkinlikler için son tercih edilen veya tercih edilmeyen kişi olmak, çocuğun benlik kavramında olumsuz bir etki yaratmaktadır (3,5).

Motor beceri gelişimi ve performans alanında yapılmış çalışmalar DS lerin motor beceri gelişiminde gecikme gösterdiğini ortaya koymaktadır (6). Zihinsel engelle yol açan kromozom anormallikleri içerisinde en sık rastlanan Down Sendromudur. Zihinsel engellilik tanısı olan çocukların yaklaşık % 5-6'sını Down'lular oluşturmaktadır (7). Down Sendrom (DS), genellikle 21. çift kromozoma eklenen bir fazla kromozomun neden olduğu kromozomal bir bozukluktur ve 19. yüzyılda Dr. Langdon Down tarafından tanı alarak kendi soyadı ile isimlendirilmiştir (8). DS lu çocukların genel karakteristik özelliklerine bağlı olarak motivasyonel ve fizyolojik nedenlerden dolayı; Fiziksel uygunluk düzeylerinin, el-göz koordinasyonlarının, görsel-motor kontrollerinin düşük olduğu çoğu araştırmacı tarafından ortaya konmuştur (9,10). Z.E olan ve olmayan akranları ile karşılaştırıldıklarında ise; DS lu çocukların hareketin bileşenleri olan zamanlama, denge, koordinasyon becerilerinin düşük olmasının yanısıra motor gelişimlerinin de daha düşük olduğunu bildiren çok sayıda çalışma vardır (11,12). Motor gelişimdeki yetersizlik erkenden belirlenip uygun programlarla desteklenmezse, yaşam boyunca motor becerilerle ilgili problemler

devam edebilir. Motor becerilerle ilgili problemler, benlik kavramına dikkate değer bir şekilde zarar vererek ikincil sosyal problemlere yol açabilir (13). Bu nedenle, zihinsel engelli çocukların kaba motor becerilerinin erken dönemde değerlendirilerek uygun programlarla desteklenmesi önemlidir.

Ancak alandaki çalışmalar engelli bireylerin motor beceri gelişiminden ziyade fiziksel uygunluk düzeylerini belirleme konusu üzerinde odaklanmıştır (14,15,16,17,18,19,20). Motor becerilerin değerlendirilmesi için TGMD-2 testinde olduğu gibi lokomotor ve nesne kontrol becerilerini içeren iyi oluşturulmuş, standartlaştırılmış motor gelişim testleri ile becerilerin belirlenmesi ve bu becerilerin gelişimini destekleyecek beden eğitimi programlarının uygulanması gerekmektedir.

TGMD-II; Bu test 3-10 yaş arası çocukların, kaba motor beceri açısından akranları ile farklılıklarını belirlemek için genel/engellilerde beden eğitmciler, psikologlar ve fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanları tarafından kullanılan bir testtir. ZE' li çocuklar için (lokomotor testte.83, nesne kontrol testte.86 ve toplam puanda.91) ve normal gelişim gösteren için (lokomotor testte .85, nesne kontrol testte .88 ve toplam puanda .91) geçerliliği ve güvenirliliği yapılmış olan bu testin hem normal gelişim gösteren çocuklar hem de zihinsel engelli çocuklar için normatif bilgileri de bulunmaktadır. Bu test, çocukların, bir hareket performansı sırasında ulaştığı sonucu değerlendirmekten çok çocukların koordinasyonunu ölçmeye yönelik bir testtir (13, 21).

TGMD II testi, kaba motor gelişimi iki alt testte gruplandırılmıştır;

Lokomotor Test; Lokomotor alt testi, çocuğun vücudunu, bir yönden başka bir yöne hareket ettirirken akıcı ve koordineli bir şekilde hareket etmesini gerektiren aşağıdaki kaba motor becerilerini ölçer :

1. Koşma; Her adımda farklı ayak olmak üzere, ayağın bir an için yerden ayrılmasını sağlayacak şekilde sıçrayan adımlarla düzenli bir şekilde ilerleme becerisi.
2. Gallop; Hızlı ,doğal bir üç ritimli yürüyüş performansı becerisi.
3. Atlama; Her iki ayakla maksimum bir uzaklığa atlama becerisi.
4. Sıçrama; Belli bir alanda 3 kez sağ ayak, 3 kez sol ayak sıçramayla ilgili tüm becerileri uygulama becerisi.
5. Horizontal Atlama; Ayakta durma pozisyonundan horizontal bir atlama yapabilme becerisi.
6. Kayma; Bir noktadan diğerine düz bir çizgi üzerinde kayma becerisi

Nesne Kontrol Test; Nesne Kontrol alt testinde ölçülen beceriler el-ayak kullanma becerilerini ve nesne kontrol becerilerini kapsayan aşağıdaki ince motor becerileri ölçer;

1. Duran bir topa vurma; Plastik bir raketle duran bir topa vurma becerisi,
2. Durarak top sürme; Bir basketbol topunu, dominant elle en az iki kere zıplatma becerisi.
3. Yakalama; Kendine atılan bir plastik topu yakalama becerisi,
4. Topa ayakla vurma; Duran bir topa tercih ettiği ayakla vurma becerisi,
5. Fırlatma; Bir topu tercih ettiği elle duvarda belirlenen bir noktaya atma becerisi,
6. Elle Yuvarlama; Bir topu tercih ettiği elle iki koni arasından yuvarlama becerisi.

ÖNERİLEN TEST UYGULAMA PROSEDÜRÜ

Test gözlem yolu ile yapıldığı için gözlemci geçerliliğini sağlamak amacı ile izlenmesi önerilen yöntem, testin iki farklı kişi tarafından puanlandırılmasıdır. İki gözlemci arası geçerliliği sağlamak için ise araştırma yapılacak olan grup dışında farklı bir gruba her iki gözlemci tarafından test uygulanması ve elde edilen puanların güvenirlik istatistiğinin yapılarak gözlemciler arası güvenirliğinin denenmesidir. Test uygulama öncesinde teste katılacak olan deneklerle gözlemci – denek uyumunu sağlamak için en az 4 seans oyun saati planlanması önerilir.

Test uygulama alanı sadeleştirilmiş, tehlikeden arındırılmış olmalıdır. Testin video kayıt yöntemi ile yapılması deneklerin test edildiklerini kendilerine hissettirilmemesini sağlamakla birlikte gerçek performanslarının sergilenmesi açısından da önemlidir.

Puanlama; Her bir beceri iki kez uygulatılır ve elde edilen iki puanın ortalaması ham puan olarak belirlenir. Beceriler “1” ve ” 0” olarak puanlandırılır. Lokomotor ve Nesne Kontrol alt testlerinin ham puanları birleştirilerek, bireyin kaba motor beceri puanı hesaplanır.

KAYNAKÇA

1. Graham G. Results of motor skill testing. Journal of Teaching in Physical Education 10: pp:353-374.1991.
2. Rink J.E. Teaching Physical Education for Learning. NY: McGraw-Hill. 2002.
3. Gallahue D.L. Understanding motor development : Infants, children, adolescents (6nd edition), McGraw-Hill Humanities/Social ISBN: [9780072972962](#) Australia. 2006.
4. Eichstaedt C.B., Lavay B.W. (Eds.) Physical activity for individuals with mental retardation: Infancy through adulthood. Champaign, IL: Human Kinetics.1992.
5. Weise M.R. Self-esteem and Achievement in Children's Sport and Physical Activity.In D.Goukd & M.R. Weise (Eds).Advances in pediatric sport sciences .Vol.2, pp:87-117. Champaign. IL:Human Kinetics.1987.
6. Jobling A. Physical education for the person with down syndrome; More than playing games. The Down Syndrome Education Trust Down Syndrome Research and Practice 2(1) 31-35 1994.
7. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı "Meslekî Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi" Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Zihinsel Engelliler Kitabı Ankara, 2007
8. Szymanski L, King BH. Practice parameters for the assessment and treatment of children, adolescents, and adults with mental retardation and comorbid mental disorders: American Academy of Child and Adolescent Psychiatry Working Group on Quality Issues. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 1999; 38 [Suppl]:5S 31S.)
9. Henderson S.E., Morris J., Ray S. Performance of Down syndrome and other retarded children on the Cratty Gross Motor Test. American Journal of Mental Deficity.85:416424.1991.
10. Shumway-Cook A., Woolacott M.H. Dynamics of postural control in the child with Down Syndrome. Physical Therapy.65, 1315-1322.1985.

11. Connolly BH., Michael BT. Performance of retarded children, with and without Down syndrome, on the Bruininks Oseretsky Test of Motor Proficiency. Physical Therapy Vol;66 pp:344-348.1986.
12. Le Blanc D., French R., Schultz B. Static and dynamic balance skills of trainable children with Down syndrome. Perceptual and Motor Skills. 45:641-642.1977.
13. Ulrich, B.D., Test of gross motor development second edition examiner's manual.2000.
14. Fernhall B., Tymeson G., Millar L., Burket L. Cardiovascular fitness testing and fitness levels of adolescents and adults with mental retardation including Down Syndrome, Education and Training in Mental Retardation. 24, 133-137.1989.
15. Pitetti K.H., Climstein M., Campbell K.D., Barrett P.J., Jackson J.A. The cardiovascular capacities of adults with Down Syndrome: A comparative study. Medicine and Science in sports and exercise, 24, 13-19. 1992.
16. Frith U., Frith D.C. Specific Motor Disabilities In Downs Syndrome Journal of Child Psychology and Psychiatry 15 (4), 293–301.1974
17. Torfadottir H., [Physical fitness in children with down syndrome](#). Done in partial fulfillment for the B.S. degree in Physiotherapy, 2002-2003.
18. Savucu. Y., Sirmen B., İnal S., Karahan M., Erdemir İ., Zihinsel engelli bireylerde basketbol antrenmanının fiziksel uygunluk üzerine etkilerinin belirlenmesi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 20(2), pp:105-113, 2006.
19. Dichter C.G, Darbee J.C, Effgen S.K, et al. Assessment of pulmonary function and physical fitness in children with Down syndrome. Journal of Pediatric Physical Therapy.Vol:5:3-8. 1993
20. Pinkham F., Maria A., Stephen M., Shelley G. "Evaluation of a community-based group fitness program for children with disabilities" Journal of Pediatric Physical Therapy:Volume 18(2) pp 159-167. 2006.
21. Ulrich D. The reliability of classification decisions made with the objectives-based motor skill assessment instrument. Adapted Physical Activity Quarterly 1:52–60.1984.

Türkiye’de İşitme Engelliler Spor Örgütlerindeki Toplumsal Cinsiyet Yapılanması Üzerine Bir İnceleme

Pınar YAPRAK KEMALOĞLU*

***Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü**

Amaç:Toplumlar artan biçimde küreselleşme süreçlerinin hakları gözetilen sözleşmelerine, yaptırımlarına tabi olmaktadır. Fırsat eşitlikleri bağlamında Dünyada ve toplumumuzdaki kadının statüsüne ilişkin genel sorunların, Türk sporunun erkek egemen yapısının, ilgilerinin, geleneklerinin bir uzantısı olarak İE sporları modelinin de erkek egemen yapılandığı hipotezinden yola çıkan bu çalışmada İE spor yapılarındaki toplumsal cinsiyete ilişkin kanıtları görünür kılmak, oldukça sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu alana katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Yöntem: GSGM, Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu (TİEF) ve Avrupa İşitme Engelliler Spor Örgütü (EDSO) web siteleri ve ilgili kaynakların taranması, ayrıca TİEF yönetimiyle görüşme sonucunda toplanan veriler analiz edilip yorumlanmıştır.

Sonuçlar:Türkiye’de işitme engelli, lisanslı erkek sporcuların sayısı kadınlardan 6.6 kat, faal erkek sporcu sayısıysa 9 kat fazladır. Avrupa toplamında bu oran yaklaşık 3 katından daha fazla olmamıştır. Kadınlar, TİEF’in faaliyet gösterdiği 14 spor branşından 10’una ulusal, 8’ine milli takım düzeyinde katılma şansı bulmuşlardır.

TİEF kurullarının yaklaşık %10’unu kadınlar oluşturmaktadır. 36 kişilik asıl ve yedek yönetim ve disiplin kurulu üyeleri arasında hiç kadın bulunmamaktadır. Teknik kurulda 2, 6 kişilik denetim kurulunda 1 kadın asil üye bulunmaktadır. Federasyon ücretli personelinin 1’i kadın 7’si erkek, saptanabilen İl Temsilcilerinin ortalama %10’u kadındır. Milli Takım Antrenörlerinden sadece 2’si kadındır. Faaliyetlerde çoğunlukla kadın hakemler görevlendirilmemektedir. 21. Dünya Yaz Oyunları’na Türkiye’den katılan yaklaşık sporcu ve görevli erkeklerin oranı, kadınlardan 7 kat fazladır.

Araştırmanın sonuçları, toplumsal cinsiyetçi yapının eğitim, sosyo-ekonomik ve siyasal bağlamda inşası bakımından değerlendirildiğinde, “İE sporları” gibi görece yeni bir alanının gelişimi söz konusu olduğunda da kadınların katılımına ilişkin engellerin ortadan kalkmasının daha çok zaman aldığı, genelde olduğu gibi bu grupta da sporun ilk/model uygulayıcısı görünümündekilerin erkekler olduğu ve katılımdaki artışın erkeklerin lehine gerçekleştiği, böylece erkek egemen bir sistemin yapılandığı söylenebilir. Türkiye’de çeşitli sebeplerle işitme engelli kadınların sporda eşit temsil

edilmediğini ve böylece İE spor alanlarının erkek egemen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretilmesi için uygun bir ortam olarak yapılandırıldığı açıkça görülmektedir.

An Examination of Gender Construction in Deaf Sports Organizations in Turkey

Pınar YAPRAK KEMALOĞLU*

**Marmara University Institute of Health Sciences*

Objective:Societies increasingly being subject to the rules and requirements of globalization processes to confirm rights. Deriving from the assumption of Turkish deaf sports model male-dominant constructed as an extension of general problems concerning women in the World and in our society and male-dominant construction, interests and traditions of Turkish Sport; this study aims to demonstrate gender related evidences in deaf sports structures in the context of an equal opportunity.

Method: Data collected from the General Directorate for Youth and Sports (GSGM), Turkish Deaf Sport Federation (TİEF) and European Deaf Sport Organization (EDSO) through their web pages and other sources including semi-structured interview with TİEF management.

Results:Females composed approximately 10% of the TİEF Commissions while none of the total 36 General and Disciplinary Board member is female. There are 2 females in Technical and 1 female in Supervisory Board. There are 7 male 1 female paid-personnel and only 2 female National Team Coach in TİEF. Furthermore, the total number of male participants were 7 times more than female participants to 21. World Summer Games from Türkiye.

The number of male athletes enrolled and active in TİEF is 6.6 and 9 times more than female athletes respectively. This ratio is quite high considering total participation of athletes in Europe.

Considering results in connection to the construction of gender with educational, socio-economical and political context; even when it comes to an establishment of a relatively new approach as Deaf Sports, removing barriers against deaf women's participation to sport takes more time in Türkiye whereas deaf males appear as a first/model implementer and increasingly member of advanced participation to sport structures. Consequently, deaf sports fields constructed as an appropriate environment to reproduce male-dominant gender relations due to various causations along with restricted participation of females.

Giriş ve Amaç:

Ülkelerin ve kurumlarının hızla küreselleşme sürecine, dolayısıyla onun özellikle hakları gözetilen sözleşmelerine², kurallarına, yaptırımlarına tabi olmasının kaçınılmaz olduğu günümüzde bütün alanlarda hak temelli araştırmaların yapılması, verilerin görünür kılınması ve gerekli iyileştirici çalışmaların bir an önce başlatılması ihtiyacı doğmuştur.

“Hak temelli” iyileştirme çabaları; yokluğunun kabul edilemezliğinden veya bir örgütün, ülkenin veya herhangi bir toplumsal kurumun gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden birisi kadınlar ve engelliler dahil herkes için fırsat eşitliklerini gerçekleştirebilme başarısı olduğundan -küresel sisteme uyumun ötesinde- gereklidir. Etik olarak toplum, kendi sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik yapısını, içinde bulunduğu şartları göz önünde bulundurarak sistemde rol alan engelliler, kadınlar gibi tüm bireyler için engellerin ve ayrımcılığın aşılmasında gereken tüm düzenlemeleri yapmada sorumlu olmalıyken, teknik açıdan toplumsal farklılıkların satır aralarında gizlendiği ve yapılması gerekenin daha azını söyleyen bir –uluslar arası- sözleşmeye uyum sağlamada zamanla yarışıyor olunması durumu ayrıca irdelenmelidir.

Araştırmacılar, hemen hemen yirminci yüzyıl boyunca dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların önemli bir kısmının pek çok spora katılamamaları ya da dışlanmalarının, dünya çapında çoğu sporların ”erkek uygulamaları” olarak tanımlanması ve yaygınlaşmasının, tarihsel süreçte giderek spora katılan kadın sayısındaki artışın, vs. dinamiklerini açıklamanın önemini farkına varmışlardır (Cohen, Birrel, Hall, Hartmann, Lenskyj, Meisner, Pfister, Therberge). Teorisyenler toplumsal cinsiyet ideolojisinin (erkeklik ve kadınsılık idealinin), kadın ve erkeklerin günlük tecrübelerinde ve tecrübeleri yoluyla nasıl biçimlendirildiğini, yeniden üretildiğini ve karşı konulup dönüştürüldüğünü incelemişlerdir (Coakley, 2004). Örneğin Hall (1996), Ataerki taraflarca oluşturulmuş kültürel yapıda, nasıl; kadının “hizmet eden”, erkeğin

² Konuyla ilgili sözleşmelerden –çok daha geniş bir içerik arasından, özellikle-; Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW, 1979/1982/2007), Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’nun İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin devamında yer alan 9 Aralık 1975 tarihli Engelli Hakları Bildirisi, 3 Aralık 1982 tarihli engellilerle ilgili BM On Yıllık Dünya Eylem Programı, BM’ in Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 20 Aralık 1993 tarihli Engelliler İçin Fırsat Eşitliğine ilişkin Standart Kurallar, Çocuk Hakları sözleşmesi, 12 Temmuz 1993 tarihli Viyana bildirisi, ülkemizde ise gerek uluslararası hukuk belgeleri gerekse de Avrupa Birliğine uyum çalışmaları nedeniyle mevzuatı genişletilen 1983 yılında çıkarılan 916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu, 2005 tarihli 5378 sayılı “Özürlüler Kanunu” ve 13 Aralık 2006 tarihli (Türkiye’nin 2009’da imzaladığı) BM Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD), sayılabilir.

ise “bencil” bir varlık olarak yer aldığını, ataerkil yönetimin rekreasyonel kaynakları kullandığını ve kadını bu alandan dışladıklarının örneklerini göstererek, “eşitlik” arayışının yeterli bir yaklaşım olmadığını vurgulamaktadır. Buna göre, erkeklerin sporlarından sonra ataerkil bir çerçevede yapılandırılan kadınların sporları, kadınlara karşı ayrımcılığı etkili biçimde devam ettiren sistemin daha da yaygınlaşmasını sağlayacaktır. “Kültürel radikal feministler”e göre de “spor, gençleri baskın değerlerle dolduran toplumun aynadan yansımasıdır” (Therberge, 1981). Bu bağlamda İE sporları modelinin de Türk sporunun mevcut erkek egemen kültürünün ilgilerini ve değerlerini devam ettireceği düşünülebilir.

Fırsat eşitlikleri bağlamında Dünyada ve toplumumuzdaki kadının statüsüne ilişkin genel sorunların, Türk sporunun erkek egemen yapısının, ilgilerinin, geleneklerinin bir uzantısı olarak İE sporları modelinin de erkek egemen yapılandığı hipotezinden yola çıkan bu çalışmada İE spor yapılarındaki toplumsal cinsiyete ilişkin kanıtları görünür kılmak, oldukça sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu alana katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Yöntem:

T.C. Gençlik Spor Genel Müdürlüğü (GSGM), işitme engelliler sporunun ulusal merkezi idari organı Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu (TİEF) ve bağlı olduğu uluslararası idari organlarından Uluslararası İşitme Engelliler Spor Komitesi (ICSD)Avrupa Bölgesi Temsilcisi, Avrupa İşitme Engelliler Spor Örgütü (EDSO) ve T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, [Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı](#) web sitelerinin ve ilgili kaynakların taranması, ayrıca TİEF yönetimiyle görüşme sonucunda toplanan veriler analiz edilip ilgili literatür ve yaklaşımlar ışığında yorumlanmıştır. Elektronik verilerin toplanması 2010 yılının Haziran ayında³, görüşmeler 2010 yılının Eylül ayında gerçekleşmiştir. ‘Bulgular ve Sonuçlar’da -ve çalışmada genellikle- görüşmelerden elde edilen veriler “(G)” ile belirtilecektir.

Bulgular ve Sonuç:

1. Tanımlayıcı Bulgular

Tablo 1: İşitme Engelli Nüfus (%), 2006, (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, [Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı](#))

³ Bu bildirinin özetinin kabulünden sonra Ekim ayında GSGM web sitesinde yayınlanan İE sporcu sayılarına ilişkin yeni veriler, önemli farklar içerdiğinden, bu tam metne ilave edilmiştir. Ancak bu farka ilişkin içerik oluşturmak üzere gerekli görüşmeler henüz yapılmadığından bu çalışmaya dahil edilememiştir.

	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	29.49	29.14	29.92	67.10	68.13	65.85	3.41	2.73	4.24
Kent	24.59	23.83	25.43	71.80	73.66	69.71	3.61	2.51	4.85
Kır	34.81	34.53	35.17	62.00	62.52	61.32	3.20	2.96	3.51

Tablo 2: Dil ve Konuşma Engelli Nüfus (%), 2006, (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, [Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı](#))

	Doğuştan			Sonradan			Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	46.63	45.73	48.14	50.16	51.81	47.39	3.21	2.46	4.46
Kent	41.60	38.81	46.17	55.14	58.98	48.83	3.26	2.20	5.00
Kır	52.18	53.22	50.38	44.67	44.03	45.76	3.15	2.74	3.86

Tablo 3. Okuma Yazma (%), 2006 (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, [Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı](#))

Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel engelli nüfus		
	Okuma yazma bilmeyen	Okuma yazma bilen
Türkiye	36.33	63.67
Kent	29.58	70.42
Kır	43.44	56.56
Erkek	28.14	71.86
Kadın	48.01	51.99

“Spora Katılım” Bulguları

Spora katılım, ‘Federasyonlara Göre Sporcu Sayıları’ verilerine göre, TİESF’nin katılımcılarının cinsiyetlere göre dağılımları verilmiştir (Tablo 4-5):

Tablo 4: TİESF sporcu sayıları cinsiyetlere göre dağılımı, 2010 (GSGM, Haziran).

Lisanslı Kadın	Lisanslı Erkek	L. Toplam	Faal Kadın	Faal Erkek	F. Toplam
946	6.220	7.166	355	3.125	3.480

Yukarıdaki haziran ayı verilerine göre Türkiye’de yaklaşık, işitme engelli lisanslı erkek sporcuların sayısı (%87) işitme engelli lisanslı kadın sporculardan (%13), 6.6 kat fazla; faal erkek sporcu oranı (%90) ise faal kadın sporculardan (%10) 9 kat fazladır.

Tablo 5: TİESF sporcu sayıları cinsiyetlere göre dağılımı, 2010 (GSGM, Ekim).

Lisanslı Kadın	Lisanslı Erkek	L. Toplam	Faal Kadın	Faal Erkek	F. Toplam
951	6.185	7.136	29	798	827

Ekim ayı (2010) İşitme engelli lisanlı sporcuların % 86.67'si erkek, % 13.33 kadındır. Erkekler kadınlardan 6.5 kat fazladır. Faal sporcuların % 96.49'u erkek, % 3.51'i kadındır. Erkekler kadınlardan 27.5 kat fazladır (Lisanslı ve faal sporcu sayılarının her ikisi için de cinsiyetler arası Ki Kare: $p < 0.001$).

EDSO web sitesinde, her bir Avrupa ülkesindeki EDSO üyesi örgütün üyeleri ve sporcuları ile ilgili yayınlanan –Türkiye dahil bazı üyelerin verilerinin olmadığı- 1995-2006 yıllarına ait istatistiki verilere göre, Avrupa'daki diğer ülkelerde de işitme engelli kadın sporcuların katılım oranları erkek sporcuların çok altındadır. Ancak Avrupa'daki toplam erkek sporcu sayısı kadın sporcularından yaklaşık 3 katından daha fazla olmamıştır. Aşağıdaki tabloda kadın ve erkek olarak yıllara göre toplam sporcu ve görevli sayıları verilmiştir. (EDSO, Haz., 2010).

Tablo 6. EDSO üyeleri, kadın ve erkek katılımcı sayıları, 2010.

YILLAR	EDSO ÜYESİ SPOR FEDERASYONLARI (ve dengi) KATILIMCILARI						
	ÜYE KULÜP SAYISI	ÜYE SAYISI	GÖREVLİ SAYISI		SPORCU SAYISI		
			İşitme Engelli	İşiten	Erkek	Kadın	Toplam
2006	632	58.839	293	33	23.221	12.609	35.870
2005	367	7.518	142	20	14.593	5.947	21.022
2004	1.014	46.043	331	45	34.034	14.349	48.383
2001	632	58.839	293	33	23.221	12.609	35.870
2000	948	46.623	315	55	34.017	12.721	46.732
1999	1.113	48.230	293	76	32.603	12.181	44.779
1998	1.089	49.348	308	59	35.329	12.541	47.870
1997	1.123	X	299	59	39.729	15.169	54.898
1996	961	X	290	50	36.522	14.046	50.568
1995	827	X	284	25	30.540	11.867	42.407

EDSO web sitesinde bu oranların üye ülkelere göre dağılımları da mevcuttur.

Kadınlar, TİEF'in faaliyet gösterdiği 14 spor branşından 10'una ulusal, 8'ine milli takım düzeyinde katılma şansı bulmuşlardır (G). TİESF faaliyetleri kapsamında, “basketbol, voleybol, voleybol bayanlar, futbol 1. ve 2. Lig” olmak üzere 5 tane lig bulunmaktadır. Basketbol branşında kadınlar için de lig oluşturma çabası içinde oldukları bildirilmiştir (G).

TİEF kurullarının yaklaşık %10'unu kadınlar oluşturmaktadır (G). 36 Kişilik asıl ve yedek yönetim ve disiplin kurulu üyeleri arasında hiç kadın bulunmamaktadır. Teknik kurulda

2, 6 kişilik denetim kurulunda 1 kadın asil üye bulunmaktadır. Federasyon ücretli personelinin 1'i kadın 7'si erkektir (G). Federasyonun saptanabilen İl Temsilcilerinin ortalama olarak yaklaşık %10'u kadındır (diğer iller için Federasyon web sitesinde isim belirtilmemiştir). Milli Takım Antrenörlerinden sadece 2'si kadındır (G). Diğer federasyonlarca görevlendirilen TİESF faaliyetlerindeki hakemler çoğunlukla erkektir (G). Federasyonun tercümanlar kurulu (toplam 7-8 kişi) tamamen kadınlardan oluşmaktadır (G).

21. Dünya Yaz Oyunları'na Türkiye'den katılan yaklaşık sporcu ve görevli erkeklerin sayısı, kadınlardan 7 kat fazladır (Bakınız: Tablo4. Bilgiler <http://sessizler.org/galeri/taipei/acilis.htm> adresindeki verilerden derlenmiştir).

Tablo 4.

İE Spor Organizasyonu (Adı Ve Tarihi)	Türkiye'nin Katıldığı Branşlar ve Kadın Sporcu Sayıları	Türkiye'nin Katıldığı Branşlar ve Erkek Sporcu Sayıları	Katılan Görevli Sayısı	Kadın Toplam	Erkek Toplam
21. Dünya Yaz Oyunları 1-17 Eylül 2009	2 Atletizm, 2 Voleybol, 2 Tae-kwon-do, 3 Masa Tenisi, 1 Tenis. Toplam: 10 Sporcu	6 Atletizm, 7 Güreş Serbest, 7 Greko-Romen, 12 Voleybol, 4 Judo, 4 Tae-kwon-do, 12 Basketbol, 14 Hentbol, 4 Yüzme, 1 Masa Tenisi, 1 Tenis, 1 Bowling. Toplam: 73 Sporcu	37 İdareci (6 Kadın, 31 Erkek). 19 Antrenör (2 Kadın, 17 Erkek). 2 Masör (2 Erkek). Toplam: 58 Görevli	16	125

İE kadınların spor uygulamalarına idari-teknik açılardan katılımlarının önündeki (özellikle erkeklerden farklı ya da daha ağır olan) engeller arasında, “aile, eş, baba” baskısı, düşük motivasyon, “evlenme” ile birlikte; İE'in yapılacak iş için (örneğin bir müsabakada gerektiğinde kurallarda belirtildiği gibi bir dilekçe yazmak için) *gerekli* olan düzeyde (1) – Türkçe- okuma-yazma becerilerinin ve (2) sisteme hakimiyetin, kavrayışın olmaması olarak belirtilmiştir (G). “Kadınlar için –bazı federasyon görevlerinin- bu gibi nedenlerle zor olduğu” görüşü dile getirilmiştir (G).

Kadın ve Erkek Katılımcıların Görünürlük Bulguları

TİESF Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu web sitesi incelendiğinde, iki adet “şampiyonalar” başlığı dikkat çekmektedir. Birisinde, hem kızlar hem erkekler için programların bulunduğu göstergeleri bazı müsabaka duyuruları bulunmaktadır. Diğerinde ise Dünya Oyunları (Deaflympics) ve Avrupa Şampiyonaları gibi uluslararası müsabakaların sonuçlarına ilişkin çoğunluğu güreş ve futbolda, ve ikisi atletizm şampiyonasında alınan madalyalar Gösterilmektedir (TİESF, 2010).

Yıllara göre spor branşlarının şampiyonaları hakkında EDSO web sitesinde sınırlı bilgi bulunmakla birlikte; kaçınıcı şampiyonanın, hangi yılda, nerede, kimler arasında yapıldığı ile ilgili başlıklar belirtilmiş ancak genellikle branşların son şampiyonalarında bu bilgiler tamamıyla girilmiştir. Eski tarihli verilere gidildikçe, özellikle kadınların şampiyonaları ile ilgili bilgilerin daha az olduğu görülmektedir. Örneğin basketbolda, (Haziran, 2010 itibarıyla) erkeklerde yapılan 9 şampiyonanın; yıl, şampiyona adı, yapıldığı ülke bilgilerinin yanında, en son yapılan şampiyonada bunlara ek olarak kaç ülke katıldığı ve hangi ülkelerin katıldığı bilgileri de girilmiştir. Oysa yapılan 5 kadın basketbol şampiyonası ile ilgili son yapılan şampiyona hariç tüm alanlarda sadece soru işareti bulunmaktadır.

Tartışma:

İE'le ilgili alanlardaki kadının statüsü/toplumsal cinsiyet ile ilgili sorunların varlığı genelde dünyanın ve özelde toplumumuzun bir yansıması ya da tarihsel süreçlerle ve kompleks birtakım etkilerle ilişkili olabilir. 'Tasarlanmış alanlar' (Van Ingen, 2003) olarak spor alanları toplumsal cinsiyetle ilişkilidir (Elling ve Janssens, 2009). Genel olarak erkeklerin sayılarının kadınlara ve kız çocuklarına oranla bariz biçimde fazla oluşuna ilişkin veriler ve buna eşlik eden anlamlar, bu görüşü İE'le ilgili spor alanlarında da geçerli kılmaktadır. EDSO ve TİEF web sitesi incelendiğinde, ilk etapta hem kızlar hem erkekler için programların yer aldığı, dolayısıyla etkinliklerde cinsiyetler arası eşitliğin gözetilmekte olduğunu düşündürebilse de uluslararası katılımda ataerkil veya erkek egemen yapılanmaya ilişkin ipuçları göze çarpmaktadır. Öyle ki, TİEF web sitesinden ulaşılabilen sınırlı bilgilerden bir kısmı olan "Deaflympics" ve Avrupa Şampiyonaları gibi uluslararası müsabakalara ilişkin alınan madalyaların çoğunun güreş, futbolda olması ve bu sporların katılımcılarının yalnızca erkek sporculardan meydana gelmesi düşündürücüdür. Ayrıca Türkiye'nin işitme engelliler için en son katıldığı uluslararası spor organizasyonlarından biri olan 21. Dünya Yaz Oyunları kadın ve erkek katılımcı sayıları farkı; işitme engelli kadınların Türkiye'deki spor alanında temsilinin yetersizliğini ve böylece işitme engelliler spor alanlarının da toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kadınların aleyhine yeniden üretilmesi için uygun bir ortam olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. EDSO'nun sağladığı geçmiş Oyunlarla ilgili, Türkiye'nin erkeklerle katılmaya başladığı bazı şampiyonalarla kadınlarla katılmadığı gibi veriler de bunu desteklemektedir. Ayrıca Türkiye'ye göre daha iyi durumda olan ülkelere rağmen Avrupa'da da işitme engelli kadınların katılım oranlarının erkeklerin çok altında olduğunu görülmektedir. İE sporları ulusal idari organları bakımından -Kanada'nın (CDSA) 20 yıldan uzun bir süredir bir kadın başkanı olduğunu ayrı tutmak kaydıyla- ABD'nin de (AAAD: American Athletic Association of the Deaf) erkek egemen olduğu (Stewart, 1991) göz önünde bulundurulursa; İE

sporlarının –ve toplumunun- gelişiminde önemli bir yeri olan idari organlarının küresel olarak erkek egemen bir oluşa meyilli olduğu söylenebilir.

Depauw ve Gavron’a göre (1995), spor tarihinin öncelikli olarak erkek sporcuların gözlerinden ve onların tecrübelerinden yazıldığındaki gibi engelli sporları tarihi de ayrıca engelli erkek sporcuların bakış açılarıyla kaydedilmiştir. Web sitelerinde “kadına ilişkin verilerdeki” eksiklikler, işitme engelliler spor tarihinde kadının yerinin –ya da olması gereken yerinin, özellikle işitme engelli kadınlar tarafından- anlaşılmasını kolaylaştırmamaktadır.

Cinsiyetler arası dengenin oluşturulabilmesinde eşitlikten öte bir kavrayış olarak, ilgili uluslararası sözleşmelerde baz alınan –aydınlanmacı, liberal ve sosyalist feminist söylemlerden temellenen ancak radikal feministlerce eleştirilen- “hakkaniyet” kavramı öne çıkmıştır; Toplumsal cinsiyette hakkaniyet, (her alanda) fırsatların, sorumlulukların, vs. kadınlar ve erkekler arasında bölüşümünde, kaynaklara erişimde, kaynakları kontrol etmede adil ve hakkaniyetli olma durumudur ve günümüzde engelli haklarıyla birlikte ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini “hakkaniyetle” gerçekleştirme performansları gelişmişlik düzeyleri belirlenirken göz önünde bulundurulmaktadır (Üner, 2008). Bunun için “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Gelişim Endeksi (GDI)” ve “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Güçlendirme Endeksi (GEM)” ve bunlara ilişkin çeşitli göstergeler kullanılmaktadır. Bunlar: GDI için, 1) Kadınların ve erkeklerin beklenen yaşama süreleri 2) Yetişkin kadın ve erkek okur-yazarlık oranları 3) Kadın ve erkeklerin okullaşma oranları; GEM için: 1) Parlamentodaki kadın oranı, 2) Üst karar ve yönetim (yargı, bürokrasi, iş yönetimi) düzeyindeki kadın oranı, 3) Mesleki ve teknik işlerde çalışan kadın oranı (UNDP, 2007; Üner, 2008). Bu çalışmada, İE ve spor bağlamında bu göstergelerden okur-yazarlık oranları, okullaşma oranları, üst karar ve yönetim düzeyindeki kadın oranları, mesleki ve teknik işlerde çalışan kadın oranlarına ilişkin elde edilen veriler, kadın ve erkek işitme engelli nüfus oranlarıyla karşılaştırıldığında ortaya çıkan cinsiyetler arası uçurum, işitme engelliler spor dünyasında çoğunlukla göz ardı edilen toplumsal cinsiyet alanını irdelememizin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Kulüp, federasyon, okul takımları gibi örgütlü spor sistemleri ve kurumlar, ürettikleri sayısal verilerle kadın-erkek işitme engellilerin durumunu kısmen görünür kılar. Bu fırsatı bize sunabilen alanlar eleştiriye daha açık hale gelme gibi bir dezavantajları olmakla birlikte bu sayede gelişimi de daha hızlı yakalayacakları öngörülebilir. Ancak sporda erkek egemen yapının, sadece yarışma sporları alanları gibi sosyal uygulamalarda değil, sosyal etkileşimler, dil, görünüm, davranışlar yoluyla yeniden üretildiği ve yapılandırıldığı (Elling ve Janssens, 2009) gündelik yaşamlardaki analizi bizi daha ileri bir kavrayışa taşıyacaktır. Bu kavrayışı sağlamada bu çalışmada kullandığımız derinlemesine mülakat sonucu elde edilen

Türkiye’deki işitme engelli kız ve erkeklerin ‘sosyo-kültürel sermayesinin’ ve spor dahil çeşitli ‘beğenilerinin’ (Bourdieu, 1984) oluşumunda önemli yeri olabilecek ‘lokal’ verisi elde edilmiştir; işitme engelli erkeklerin, İE’in bir araya geldikleri “lokal” kültürüne, sosyalleşme için ilgili mekan, toplumsal cinsiyet, vb. sermayelerine hakim oluşu, spor dahil tüm aktivitelere, bilgiye, vb. erişimlerinde avantaj sağlamaktadır ve bu da katılımdaki eşitsizliği etkilemektedir sonucuna varılabilir.

Hanna ve Rogovsky’e göre (1991) engelli kadınların sosyal, eğitimsel ve iş gücüne katılımını –ayrıca dönüşümsel olarak düşük katılım düzeyleri ile- etkileyen 3 faktör vardır; 1) cinsiyetçilik/kadın olmak 2) ‘-ebilir’cilik/ engelli olmak ve artı faktör olarak 3) kadın ve engelli olmanın kesişiminin özel sonuçları olması bakımından özellikle, engelli kadın olmak. Bu üç faktör hipotezini destekler nitelikte veriler sağlayan bu çalışmamız elbette oldukça sınırlı bir çerçevede kurgulanmıştır: henüz işitme engelliler spor dünyasında aktif veya aktif olmayan kadınların ve erkeklerin işitme yetersizlikleriyle ilgili fizyolojik özellikleri, spor dünyasına ilişkin hikayeleri, görüşmelerimizin işitme engelliler ve ailelerinde karşılık bulup bulmadığı, vb. sistematik olarak belirli çıkarımlarda bulunabilmek için yeterince bilinmemektedir. Bu bağlamda çözümlemelerimiz ancak çalışmanın ortaya koyduğu (erkek egemen yapıya ilişkin) ipuçları üzerinden ve genelleme yapmaksızın ilgili yaklaşımlar ışığında bir reçete sunma çabası olarak değerlendirilebilir.

Katılım için fırsatlardaki eşitsizliğin yanı sıra, araştırmamız kapsamındaki görüşmelerde, kız çocuklarının/kadınların bu sosyal ortamlara veya spor alanlarına erişimlerinin önündeki engeller veya katılımdan vazgeçmelerinin nedenleri arasında, “aile”, “baba”, “eş”, “erkek arkadaş” baskısı, gibi faktörler sayılmıştır. Bunlar, Türkiye’deki kız çocukları ve kadınların spora katılımlarının önündeki engellere ilişkin içerikler sunan bazı çalışmaların (Fasting ve Pfister, 1997; Yaprak ve Amman, 2006; Koca, Henderson, Aşçı, Bulgu, 2009; Tekin, 2010) ortaya koyduğu verilerle örtüşmektedir. Ayrıca Saxton ve Howe (1987), “engellilik baskısının” ağır hallerinden biri olarak “izolasyon”a dikkat çekmektedir. Kız çocukları ve kadınlar üzerindeki engelleyici baskı ya da belirli sosyal ortamlara katılımları ve üretimlerine ilişkin destek bulamamaları, genel olarak İE’in önündeki engellerin güçlendirdiği sosyal izolasyonu daha da kuvvetlendiren ve “kadınların daha fazla maruz kaldığı (G)” düşünülen ek bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim görüşmelerde de ‘...neden kadınlar için –bazı federasyon görevlerinin- zor olduğunu düşünüyorsunuz’ sorusuna, işitme engelli erkeklerin de maruz kaldığı engellerden farklı olmayan cevaplar üzerine ısrarla sorguladığımızda, maruz kalınan bu baskılar en güçlü dayanak olmuştur.

“Erkeklerde böyle dertler” olmamaktadır ve daha tutarlı katılım sağlamaktadırlar, bu da sistemin daha sağlıklı işleyişi için önemlidir.

İşitme engelli kadınların spora katılımına ilişkin bir diğer önemli yargı, motivasyon/beğeni eksikliğine yönelik diyebileceğimiz “...(spor uygulamalarına) Gelmek istemiyor”un üzerinde durmak gerekir. Serbest zaman aktivitelerine katılımın sadece bireyler ve sosyal gruplar arasındaki doğal beğeni farkıyla ilgili olmadığına işaret eden Bourdieu (1984), eşitsiz dağıtılan sosyo-ekonomik ve kültürel sermaye biçimleri yoluyla sınıfa özgü beğeni ediniminin sosyal mekanizması üzerinde durur. Bu ve “Spor, gençleri baskın değerlerle dolduran toplumun aynadan yansımasıdır” (Therberge, 1981) ‘kültürel radikal feminist’ bakış açısı, uygulayıcıları “yeterince spor yapan işitme engelli kız çocuğu yok ki onlara takım kuralım, yarışmalara götürelim” gibi yaklaşımlardan sıyrılıp işitme engelli kız çocukları ve kadınların temelde spora katılım cesaretlerinin nasıl kırıldığının, katılımlarını anlamlandırmak için ne gibi düzenlemelerin gerektiğinin, vb. üzerinde durulmasına ve buna göre gerekli eylem planlarının oluşturularak uygulamaya konmasının eleştirisini yapmaya yöneltir. Radikal feminist teoriye paralel bir bakış açısı ile Bourdieu “Masculine Domination” kitabında, ayrıca bu eylem planlarının oluşacağı *kurulu düzen*in eleştirisini yapmaktadır: “...Kurulu düzen, onun tahakkümle ilişkileri, hakları ve yetkileri, imtiyazları ve adaletsizlikleri kendini kolayca sürekli kılmaktadır...” (Bourdieu, 2001). Algının toplumsal cinsiyetleştirilmiş biçimlerinin sosyal olarak yeniden üretimi, düşünceler ve davranışlar (Habitus), toplumsal farkın/üstünlüğün doğallaştırılmasına katkıda bulunur (Bourdieu, 1984). Tıpkı işitme engelli kadınların katılımına ilişkin baskıların, engellerin güçlendirdiği izolasyonun daha sonra işitme engelli erkeklerle eşit derecede başarılı olabilecekleri konularda ‘*kadın oldukları için, bir de engelliler, zor, yapamazlar*’ algısının dönüşümüne etkisi gibi.

İE’in yapılacak iş için (örneğin bir müsabakada gerektiğinde kurallarda belirtildiği gibi bir dilekçe yazmak için) *gerekli* olan düzeyde (1) (Türkçe) okuma-yazma becerilerinin ve (2) sisteme hakimiyetin, kavrayışın olmaması olarak belirtilen, İE kadınların spor uygulamalarına idari-teknik açılardan katılımlarının önündeki (özellikle erkeklerden farklı ya da daha ağır olan) diğer engeller incelendiğinde (G): İşitme engelli kadınların birinci ve ikinci kategorideki erkeklere göre yüksek oranı eğitim olanaklarına erişimdeki dezavantajları ile açıklanabilir ve ayrı/önemli bir çalışma konusudur. İkinci kategoride ek olarak tarihsel süreçlerin ve sunulan imkanlara erişimin etkisi göz ardı edilmemelidir; erkeklerin sisteme hakimiyeti, sporda aktif bir grubun kendilerine sunulan imkanlar çerçevesinde yıllar süren katılım ve hazırlık, yetiştirme süreçleri ile arttırılıyorken sunulan katılım fırsatları çok daha az oranda olan ve

çeşitli nedenlerle tutarlı bir katılım gösteremeyen kadınların sisteme hakimiyeti, bugün %10'luk bir oranda gerçekleşebilmiştir (İESF kurullarında aktif kadın oranı yaklaşık %10). Her iki kategorideki sorunların eğitim ile üstesinden gelinebileceği düşünülebilir. Ancak Hanna ve Rogovsky'nin (ABD, 1991) kadın ve erkek, engelli ve engelli olmayan, toplam 2003 kişi ile gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçlarına göre, eğitim, işgücüne katılımın önündeki engelleri (cinsiyetler arası bu uçurumu) aşmada yeterli değildir: araştırmada en yükseği dahil, tüm eğitim düzeylerinde engelli kadınların işgücüne katılım oranları erkeklere göre beklenmedik ölçüde düşük çıkmıştır. Yine çalışmalar gelişmiş ülkelerde genellikle engelli kadınların yüksek oranda aktif ve iş sahibi olmadıklarını ortaya koymaktadır (Martin, White ve Meltzer, 1989; Schriener 2001, Eurostat 2001; akt. Gonzalez, 2009). Burada elbette farklı toplumda yaşayan farklı engel gruplarından bir arada bahsediliyor olsa da çözümlemelerden yola çıkarak işitme engelli kadınların baş etmeleri gereken sorunların basitçe çözümlenemeyeceğinin altını çizmek gerekir. Örneğin engelli kadınlar, engelli olmayan kadınların yaşamadığı istismar biçimlerini tecrübe edebilirler ve engelli kadınlar, kaçmak ya da istismarı sonlandırmak için daha az alternatiflerinin oluşuna istinaden istismarı daha fazla süre ve duygu ile tecrübe ettiklerini bildirmişlerdir (Nixon, 2009; Young, 1997). Ülkemizde daha kapsamlı bir aydınlanma için derinlemesine araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Yeni spor yapılanmalarına ve bunların kadını kapsayışına ilişkin görünümeler toplumdan topluma değişebilse de 'erkeksi' nitelikler çoğu kez kendisini göstermektedir (Yaprak, 2006). Kadınların genel olarak spora katılım mücadelesi, engelliler dünyasındaki kadınların spora katılımındaki artışın açıklaması olabilir (Lauff, 2007). Bu araştırmanın sonuçları, toplumsal cinsiyetçi yapının eğitim, sosyo-ekonomik ve siyasal bağlamda inşası bakımından değerlendirildiğinde, "İE sporları" gibi görece yeni bir alanının gelişimi söz konusu olduğunda da kadınların katılımına ilişkin engellerin ortadan kalkmasının daha çok zaman aldığı, genelde olduğu gibi bu grupta da sporun ilk/model uygulayıcısı görünümündekilerin erkekler olduğu ve katılımdaki artışın erkeklerin lehine gerçekleştiği, böylece erkek egemen bir sistemin yapılandığı söylenebilir. Türkiye'de çeşitli sebeplerle işitme engelli kadınların sporda eşit derecede temsil edilmediğini ve böylece İE spor alanlarının erkek egemen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretilmesi için uygun bir ortam olarak yapılandırıldığı açıkça görülmektedir.

Kaynaklar:

1. Birrel S. (2000) Feminist Theories for Sport. Ed.: Coackley J. J., Dunning E.: Handbook of Sports Studies. s.: 61-76, Sage Publication, London.
2. Bourdieu, P. (2001) Masculine Domination. Stanford University Press.
3. Bourdieu, P. (1984) Distinction. A Social Critique of The Judgement of Taste. Harvard University Press. Cambridge, MA..
4. Cohen G. L. (1993) Women in Sports, Issues and Contraversies. Sage Publications, India.
5. DePauw, K. P., Gavron, S.j. (1995). Sports for The Handicapped. Human Kinetics, Champaign, IL.
6. Elling, A. ve Janssens, J. (2009) Sexuality as a Structural Principal in Sport Participation. Negotiating Sport Spaces. International Review fort he Sociology of Sport. 44: 71-86
7. Eurostat. (2001) Disability and Social Participation in Europe. Luxembourg: Official Publications of The European Communities.
8. Gonzalez, M.L. (2009). Getting to Know Reality and Breaking Stereotypes: the experience of two generations of working disabled women. Disability&Society. N.4, 24: 447-459.
9. GSGM. İstatistikler (Haziran ve Ekim. 2010) Türkiye Geneline Federasyonlara Göre Sporcu Sayıları.
10. Hall M. A.: Feminism and Sporting Bodies, Essay on Theory and Practice. Human Kinetics, 1996.
11. Hanna, W.J., Rogovsky, B. (1991) Women with Disabilities: Two Handicaps Plus. Disability, Handicap & Society, Vol. 6, No.1.
12. Hartmann I., Pfister G. (Eds.). (2003) Sport and Woman, Social issues in International Perspective. Routledge Taylor and Francis Group, ISCPES, N.Y..
13. Martin, J., White, A., Meltzer, H. (1989) Disabled Adults: Services Transport and Employment. OPCS Surveys of Disability in Great Britain, Report 4. London: HMSO.
14. Koca, C.; Henderson, K. A.; Aşçı, F. H.; Bulgu, N. (2009) Constraints to leisure-time physical activity and negotiation strategies in Turkish women. Journal of Leisure Research. Mar 22.
15. Lauff, J. (2007) Developing Country Participation in International Disability Sport Competition: A Historical Perspective. Master Thesis.
16. Lenskyj, H. (1986) Out of Bounds, Women, Sport&Sexuality. Women's Press.
17. Messner M., Sabo D. (1990) Sport, Men and the Gender Order: Critical Feminist Perspectives. Champaign, IL: Human Kinetics.
18. Nixon, J. (2009). Domestic Violence and Women with Disabilities: Locating the Issue on the Periphery of Social Movements. Disability&Society. Routledge. N.1, 24: 77-89.

19. Saxton, M. Ve Howe, F. (Eds.). (1987) With Wings: an anthology of literature by and about women with disabilities. Feminist Press, NY.
20. Schriener, K. (2001) "A Disability Studies Perspective on Employment Issues and Policies for Disabled People. An International View". Handbook of Disability Studies. Ed. G. Albrecht, K. Seelman, M. Bury. Sage Pub. Thousand Oaks, CA. 642-62.
21. Stewart. D.A. (1991) Deaf Sport. The Impact of Sport Within The Deaf Community. Gallaudet University Press. Washington, DC. S. 4.
22. Therberge N. (1981). A Critique of Critiques: Radikal and Feminist Writings On Sport. Social Force. N. 2, 60:341-353.
23. Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri. (2006) T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi, [Özürlülük Araştırmaları ve İstatistik Dairesi Başkanlığı](#).
24. Üner, S. (2008) "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği". T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
25. http://www.edso.eu/sports/basketball/participants_women.php (Haziran, 2010).
26. Van Ingen, C. (2003) Geographies of Gender, Sexuality and Race. International Review For The Sociology of Sport. 38:201-16.
27. Yaprak, P., Amman, M.T. (2006) Sporda Kadınlar ve Sorunları. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı: 517-519.
28. Yaprak, P. (2006) "Feminist Teorilerin Sporla İlgili Yaklaşımları ve Türkiye’de Elit Spor Ekseninde Analizi". Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Danışman Prof. Dr. M. Tayfun Amman. İstanbul.
29. Young, M., Nosek, M., Howland, C., Chanpong G., Rintala, D. (1997) Prevelence of Abuse of Women With Physical Disabilities. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation 78, Supplement: s34-8.
30. www.sessizler.org.tr (Haziran, 2010).

ÖZEL SPORLARIN ÖZEL OYUNCUSU OLMAK: VAKA SUNUMU

Öğr.Gör.Dr.Semra ŞAHİN
Dr. Sonnur IŞITAN

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü-TÜRKİYE
semsahin@hacettepe.edu.tr
sonnur2003@yahoo.com

ÖZET

Araştırma Alanı: Yapılan bu çalışma, sporcu olmanın engelli bireylere kattığı olumlu etkileri ve çeşitli spor faaliyetlerine katılan özel gereksinimli bir sporcunun başarı dolu spor yaşamını konu almaktadır.

Araştırmanın Amacı: Sporun insan sağlığına birçok açıdan faydası bulunmaktadır. Spor yapmak, fizyolojik olduğu kadar psikolojik açıdan da bireyler üzerinde son derece önemlidir. Spor yapmak sağlıklı bireylere olduğu kadar engelli bireyler içinde dikkate alınması gereken bir konudur. Spor yapmak zihinsel engelli bireylerin yaşam kalitelerini artırmaları açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu makalede hafif düzeyde zihinsel engeli, DEHB ve öğrenme güçlüğüne sahip 22 yaşındaki Ö.'in spor yaşamı, aldığı ulusal ve uluslararası düzeydeki ödüller ve sporun Ö.'e kattığı olumlu yaşantı ve becerilerinden bahsedilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi: Özel gereksinimli bir çocuğun spor yaşamı, aldığı ödüller onun, eğitimcisinin ve ailesinin verdiği bilgiler ışığında özetlenmiştir. Ö.; 1995 yılından itibaren özel eğitim almıştır ve 8 yaşından itibaren atletizm, cimmastik ve yüzme başta olmak üzere spor ile ilgili eğitim almıştır. Ö., 1998 yılından bu yana çok sayıda ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok yarışmaya katılmış ve çok sayıda ödüller almıştır.

Sonuç ve Öneriler: Ö.'e spor yaşamı sayılamayacak kadar pek çok konuda fayda sağlamıştır. Ancak spor yapmak Ö.'e özellikle sosyal iletişim becerilerinde, arkadaş ilişkilerinde, arkadaş edinme konusunda, özbakım becerilerinde, sorumluluk alma konusunda, özgüveninin artması gibi birçok konuda olumlu katkılar sağlamış, spor yapmak Ö.'i diğer engelli çocuklardan olumlu yönde daha farklı kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, engelli olmak, özel olimpiyat

AS A SPECIAL PLAYER OF SPECIAL SPORTS COMPETITION: A CASE REPORT

ABSTRACT

The Scope of the Study: Scope of the this study is to emphasize the positive effects of the being a sportsman for handicapped people and to illustrate the sports life of a people who are handicapped.

The Aim of the Study: Sports have many positively effects on the human health. Also sports are very important for human phychological process. Attending sports are both important for typically people and handicapped people. It is also important for the life quality of the mentally handicapped people. In this stduy it is examined a case about succesful sports life who are mentally handicapped and has ADHD and learning disabilities person. Her name is Ö. and she is 22 years old and she has many national and international sports rewards. In this study it has cited that being a successful sportsman has provided positive effects and experience for Ö..

Methods of the Study: The information about Ö.'s sport life, her rewards and experiences have explained according to her family, educator and herself reports. Ö. has taken special education since 1995. She has attended gymnastic, swimming and athletism activities since she was 8 years old. Ö. has joined many sports competition and gained many national and international rewards.

Conclusion and Suggestions: Being a sportsman has provided many positive experiences and skills such as communication skills, social skills, friendship skills, self care skills, skills about responsibility to Ö. and it Ö.'s self confidence has improved. Doing sport has gained Ö. many different traits according to their handicapped peers.

Key words: Sports, being handicapped, special olympic.

Giriş

Sporun insan sağlığına birçok açıdan faydası bulunmaktadır. Spor, fizyolojik olduğu kadar (akciğer, tansiyon, kalp ve hormonlarla ilgili rahatsızlıklar üzerinde olumlu etkiler) psikolojik açıdan da bireyler üzerinde son derece önemlidir. Bireylerin problemlerinden uzaklaşmalarını, streslerinin azalmasına ve sosyal etkileşim kurmalarında faydalı olmaktadır.

Spor yapmak sağlıklı bireylere olduğu kadar özel gereksinimli bireyler içinde dikkate alınması gereken bir konudur. Guidetti ve ark. (2009) göre fiziksel egzersizler ve etkinlikler sağlıklı olmak ve iyi görünmek için özellikle de özel gereksinimli bireyler için büyük önem taşımaktadır. Yaşam boyunca yapılan düzenli egzersizler bireyin fiziksel ve duygusal açıdan daha sağlıklı yaşam sürmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra spor, bu çocukların özsayıgılarının artmasında ve aynı tanıya sahip diğer bireylerle sosyal etkileşime geçip, işbirliği yapmalarında da önemlidir. Günümüzde özel gereksinimli sporcular birçok spor dalında önemli rollere sahiptir.

Spor yapmak özel gereksinimli bireylerin yaşam kalitelerini artırmaları açısından da büyük önem taşımaktadır. Rennie (2010) spor yapmanın özel gereksinimli bireylere olan faydalarını sıralamıştır. Bunlar;

- ✓ Gerginlikten kurtulma
- ✓ Başkalarıyla anlaşma
- ✓ Başarısından memnun olma
- ✓ Güçlülere karşı dirençli olma
- ✓ Bağımsız düşünebilme yeteneği
- ✓ Spor dışındaki alanlarda da başarı olma isteği
- ✓ Hareket etme yoluyla iletişim kurma
- ✓ Dışarıdaki spor çalışmalarında kendine güvenme
- ✓ Eyleme geçmeden önce düşünme
- ✓ Öz disiplin
- ✓ Katılımdan hoşnut olma
- ✓ İnsiyatif alma yeteneği
- ✓ Motor koordinasyonunu geliştirme
- ✓ Başkalarının bakış açılarını anlama
- ✓ Kendi eksikliklerinin farkına varma
- ✓ Sorumluluk alma
- ✓ Karakterini geliştirme

- ✓ Tercih yapma, katılımcı olma gibi kişilik özelliklerini destekleme
- ✓ Sporcu olmanın getirdiği kaliteli ve olumlu insan ilişkileri, sosyal sorumluluk alma

Wyznikiewicz-Nawracala (2002), zihinsel engelli çocukların (3-7. sınıflar) haftada bir ders olmak üzere 4 yıllık yüzme programı sonunda fiziksel ilerlemelerini incelemiştir. Çalışma sonunda çocuklarda genel olarak ilerleme olduğu, ancak ağır derecede engelli olan grubun diğer gruplardan daha az ilerleme kaydettikleri, hafif derecede zihinsel engeli olan grubun normal gelişim gösteren çocuk grubu ile benzer oranda ilerleme kaydettiği, durağan kas kuvvetlerinde olduğu kadar kol ve omuz kaslarında da gelişme olduğu saptanmıştır.

Baran (2005) yaptığı çalışmada Özel Olimpiyatlar Kaynaştırma Futbol Programına katılan özel gereksinimli olan ve normal gelişim gösteren çocukların futbol becerileri, sosyal yeterlilik ve sorun davranışlar yönündeki değişimlerini incelemiştir. Sekiz haftalık program sonunda Özel Olimpiyat Sporcuları kontrol grubu ile karşılaştırıldıklarında futbol becerilerinde önemli ilerlemeler gösterdikleri, sosyal yeterlilik puanlarında önemli derecede artış olduğu, sorun davranışlar açısından düşünce problemleri, içe yönelim, anksiyete, dikkat, sosyal içedönüklük ve toplam problem puanı yönünden ise önemli derecede azalma olduğu belirlenmiştir.

Guidetti ve ark. (2009) zihinsel engelli 21-43 yaş grubundaki bireyleri 4 haftalık basketbol eğitimine almışlardır. Bu eğitim sonunda takımın genel olarak düzey ve puanlarının arttığı, özellikle topu eline alma, top geçirme, topu ilerletme, topu kapma ve basket atma yeteneklerinde artış olduğu saptanmıştır. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin atletik yeteneklerinin eğitimle geliştiği sonucuna varmışlardır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada hafif düzeyde zihinsel engeli, DEHB ve öğrenme güçlüğüne sahip Ö. İsimli genç bir kızın spor yaşamı, aldığı ulusal ve uluslararası düzeydeki ödülleri ve sporun Ö.'e kattığı olumlu yaşantı ve beceriler kısaca anlatılacaktır.

Ö.'nin Spor Yaşamı

11.12.1988 doğum tarihli Ö., özel eğitime 1995 yılında Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü'nde Gelişim Destek Biriminde bireysel ve grup eğitimleri alarak başlamıştır. Ö.'in yine ilk spor çalışmaları bu birimde aynı yıl, grup eğitimi kapsamında motor gelişiminin desteklenmesine yönelik olarak hazırlanmış programlar ile başlamıştır. Çocuk Gelişimi uzmanı tarafından haftada dört günlük seanslarla başlayan bireysel ve grup çalışmalarında gösterdiği performans ile 1998 yılında motor destek programı, spor çalışmaları yönünde olmuştur. Çocuk gelişimi uzmanının, Ö. nün ailesi ile yaptığı görüşmelerde; Ö.'nün

hareketliliğini amaca yönelik kullanabilmesine destek olması için spora yönlendirilmesinin önemi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte çocuğun çalışmalar konusundaki istekliliği de değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda; Ö.'nün özel gereksinimli çocuklara yönelik yarışmalara özgü spor çalışmaları 1998 yılında başlamıştır. Çalışmalar ilk olarak, Çocuk Gelişimi Uzmanı ve Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Lisans Programı mezunu iki kişi tarafından verilmiştir. Yapılan çalışmalar başlangıç olarak cimmastik ve atletizm alanında olmuştur. Çocuk Gelişimi Uzmanı ve Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeninin birlikte çalışması Ö.'ün daha kolay ilerleme kaydetmesini sağlamıştır. Çocuk gelişimi uzmanı, Ö.nün tüm gelişim alanlarındaki (bilişsel, dil, motor, sosyal-duygusal gelişim ve özbakım) performans düzeyini, öğrenme stilini ve hızını bilmekte dolayısıyla beden eğitimi öğretmenin hareketlere yönelik çalışmalarında destek rol oynamaktadır.

Ö'nin farkı spor dallarını tanınması ve kendisi için en iyinin hangisi olabileceği ile ilgili kararın verilmesinde kendisinin de fikirlerinin alınmasının önemli olduğu düşünülerek merak ettiği bir iki spor dalında uygulama yapmasına fırsat verilmiştir. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanısına bağlı olarak hareketliliği dikkate alınarak voleybol, basketbol gibi spor dallarını tanınmasına fırsat verilmiş ancak Ö. bu sporlara ilgi göstermemiştir. Bir süre atletizm ve cimmastik ile ilgilenmiştir. Daha sonra bir iki aylık kurslarla başladığı yüzme çalışmalarının onun için oldukça uygun olabileceğine gerek tanısından gerekse kişilik yapısından dolayı karar verilmiştir. Uzun süre bu çalışmalarını yürütmüştür. Ö.atletizm, cimmastik ve yüzme alanında başarılı bir sporcudur ve ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen pek çok yarışmada ödül almıştır. Aşağıda Ö.'in katıldığı yarışmalar ve aldığı ödüller bulunmaktadır.

Yarışmanın Adı	Ödül Tarihi ve Yapıldığı Yer	Aldığı Ödül
1. Cimmastik Turnuvası	28 Mart 1998-Bursa/Türkiye	Başarı Belgesi
VI. Türkiye Özel Olimpiyat Oyunları	17-18 Ekim 1998 İstanbul/Türkiye	Durarak uzun atlama: gümüş madalya 50 m. koşu: altın madalya
Zihinsel Engelliler Türkiye Özel Olimpiyatları Artistik Cimmastik Müsabakası	13-14 Mayıs 1999-Bolu/Türkiye	Artistik cimmastik: altın madalya
Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü	1999 Mayıs Ankara/Türkiye	Bolu'da yapılan "Zihinsel Engelliler Türkiye Özel Olimpiyatları Artistik Cimmastik Müsabakası"nda elde ettiği başarıdan dolayı: Teşekkür Belgesi

Special Olympics European Games	27 Mayıs-4 Haziran 2000- Grningen/Hollanda	Düzy 1’de yarışmıştır. 3 tane gümüş madalya 1 tane bronz madalya 1 tane Dördüncülük Belgesi
Sakıp Sabancı Ödülü	2000-İstanbul/Türkiye	Hollanda’da düzenlenen “Special Olympics European Games” yarışmasındaki başarısından dolayı; Başarı Belgesi
Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü	2000-Ankara/Türkiye	Hollanda’da düzenlenen “Special Olympics European Games” yarışmasındaki başarısından dolayı; Teşekkür Belgesi
Zihinsel Engelliler Yüzme Federasyonu	2000	Yüzme alanında: 4 tane altın madalya 1 tane gümüş madalya 1 tane bronz madalya
Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü tarafından yapılan müsabaka	03 Haziran 2004- Ankara/Türkiye	Cimnastik ve atletizm alanında 6 tane altın madalya
Zihinsel Engelliler Türkiye Yüzme Şampiyonası	24-25 Eylül 2005- Denizli/Türkiye	2 tane altın madalya
Special Olympics World Summer Games	1-11 Ekim 2007- Shanghai/ Chine	Yüzme alanında (serbest yüzme, sırt üstü yüzme ve bayrak) 2 tane altın madalya 1 tane gümüş madalya
Devlet Bakanı Nimet Çubukçu	2007-Ankara/Türkiye	Çin’de düzenlenen uluslar arası “Special Olympics World Summer Games” yarışmasında başarılı olduğu için; Başarı Plaketi
Türkiye Zihinsel Engelliler Spor Federasyonu Başkanlığı	06 Kasım 2007/Türkiye	Çin’de düzenlenen uluslararası “Special Olympics World Summer Games” yarışmasında başarılı olduğu için; Teşekkür Belgesi
Sakıp Sabancı” Engelliler Yaz Olimpiyat Oyunları” Ödülü	16 Mayıs 2008- İstanbul/Türkiye	Başarı Belgesi Para Ödülü

Spor Çalışmalarının Ö.’e Katkıları ve Sonuç ve Öneriler

Ö.’e spor yaşamı sayılamayacak kadar pek çok konuda fayda sağlamıştır. Kısaca özetlenecek olursa,

<i>Gelişime katkısı</i>	<i>Sporun Ö. e katkıları</i>
Sosyal –Duygusal Gelişime katkısı	Arkadaş ilişkilerinde girişken, arkadaş edinme konusunda istekli, rekabetim sonunda başarıyı elde eden olsa da olmasa da rakiplerini tebrik etme ve teselli etme konusunda istekli, toplum içinde (seyahatlarda bulunduğu araç, yarışma ortamı vb) nasıl davranması gerektiğini bilmekte, sosyal açıdan toplum tarafından istenilen düzeyde davranış sergilemekte, arkadaşlık ilişkilerine önem vermekte ve bu ilişkinin sürmesi için yapması gerekenleri bilmekte, yardımlaşmaya önem vermekte, yapabilecekleri konusunda daha objektif bir değerlendirme yapabilmekte,
Motor Gelişime katkısı	Bedenini tanımakta, Motor gelişim açısından yapabilecekleri ile ilgili ön fikre sahip olup bunu ifade edebilmekte,
Bilişsel Gelişime katkısı	Yeterli ve yetersizlikleri hakkında bilgi edinebilmekte, Öğrenmeye karşı istekli, Özgüvene sahip, Problem durumlarında çözüm yolu bulma konusunda alternatifleri artmakta, Zamanı planlamada halen çeşitli problemler yaşanmakla beraber, zamana ilişkin kontrol geçmişe oranla biraz daha iyi olmakta,
Dil Gelişimine katkısı	Sohbet ortamlarında sohbeti başlatabilmekte, Yapılan sohbete katılabilmekte, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmekte,
Özbakıma katkısı	Beslenmenin önemini kavramakta, Özellikle giyimine özen göstermekte, buna verilen önemin toplum tarafından kabulünde etkili olduğunu düşünmekte, Bulunduğu ortamın düzenine ve temizliğine önem vermektedir.

Ö. hakkındaki bu gelişmeler ile ilgili açıklamalar; gelişimsel takibinden sorumlu uzmanlar, ailesi ve kendi görüşlerini içermektedir. Ö. sporun kendisine sağladığı yararlarla

ilgili olarak yaptığı açıklamalarda vurgu yaptığı konulardan biri de arkadaşlarını (özel gereksinimli çocuklar) çok sevdiğini, onlarla birlikte olmaktan dolayı mutlu olduğunu ancak onlardan farklı olduğunu hissettiğini (farklılığı somutlaştıramamakta) belirtmektedir.

Ö., katıldığı spor yarışmalarında ayrıca takım arkadaşlarına karşı son derece yardımcı olmuştur. Özellikle uluslararası yarışmalara katılan çocuklar kendisinden farklı dili konuşsalar bile onlarla iletişime geçişte girişkenlik göstermiştir. Ayrıca katıldığı yarışmalarda pek çok güzel, onun için önemli olacak deneyimler kazanmış ve her yarışmadan güzel arkadaşlıklar ve anılarla ayrılmıştır.

Ö. spor ile uğraşmayı çok sevdiğini belirtmektedir. Sporun kendisine olumlu birçok katkısı olduğunu ifade ederken bir taraftan da spor ile birlikte yaşamındaki bazı olayların/durumların sonucundan da memnun kalmadığını olayların da olduğunu belirtmektedir. Özellikle yarışmalardaki başarısının zaman zaman başkaları tarafından reklam amaçlı kullanıldığını hissettiği ve bu hissin de kendisini mutsuz kıldığını belirtmektedir. Böyle zamanlarda kazandığı altın madalyadan daha değerli olan şeyin toplum tarafından kabul görmek olduğunu ifade etmektedir.

Ö.spor yapmanın kendisi üzerinde ne gibi etkileri olduğu sorusuna kendi cümleleri ile şöyle cevap vermiştir:

“Spor çalışmaları çok faydalı oldu. Boyumu uzattı. Daha dinç bir vücutum oldu. Yarışmalarda birincilik kazandığımda ilk başta çok heyecanlandım. Telefon açılması yasak olmasına rağmen ailemi aradım ve haber verdim. Birinciliklere o kadar çok alışmıştım ki ikinci olduğumda sürekli ağlıyordum..Ancak sonra baktım ki bu bir yarışma ve benden daha iyi olan olabileceği gibi benden daha kötü olan da olabilir.. Sonra üzülmemeyi öğrendim. Çok sayıda madalya kazandım. Ancak derslerim çok kötüydü. Çabalıyordum, ancak yapabileceklerim fazla değildi. Onların istediği gibi olamıyordum. Spor ile ilgili yaşadığım bir anım da var. Lise döneminde beden eğitimi dersimin karne notu “2”ydi. Öğretmenim gazetelerde ve televizyonlarda benim ödül aldığımı görünce bana sonra iyi not verdi. Ama bu beni mutlu etmedi.”

Bugün liseyi bitiren Ö., spor ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olup sporun ona olan katkılarını her ortamda dile getirmektedir. Bunun yanı sıra sporun ondaki değişikliklerden biri de geleceğini düşünmesidir. Gelecek ile ilgili olarak ailesi kadar kendisinin de kaygılandığı görülmektedir. Ö. bir iş ve meslek edinmenin onun için çok önemli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca ailesine yük olmak istemediğini belirtmektedir.

Sonuç olarak; spor yapmak normal gelişim gösteren bireyler için olduğu kadar özel gereksinimli bireyler için de çok önemli ve elzemdir. Bu nedenle spor hem fizyolojik açıdan hem de psikolojik açıdan çok faydalı olduğundan özellikle özel gereksinimli çocukların erken yaşlarda sporla tanıştırılması, engeline uygun spor dalına yönlendirilmesi çok önemli bir

konudur. Bu konuda eğitimciler ve ailelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Başarısızlıkları ile gündemde olan özel gereksinimli çocuklar performansları ölçüsünde yönlendirilirse, toplum tarafından kabullerinde sorunlar daha az yaşanabilecektir.

KAYNAKLAR

Baran, F. (2005). Özel Olimpiyatlarda Kaynaştırılmış Futbol Takımındaki Fiziksel Aktivite Düzeyi ve Davranış Değişimlerinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Guidetti, L., Franciosi, E., Emerenziani, G. P., Gallotta, M. C. & Baldari, C. (2009). Assessing Basketball Ability in Players with Mental Retardation. Br. J. Sports Med, 43: 208–212.

Rennie, F. (2010). Point of View The Benefits of Sports for Mentally Handicapped People. Pp:60-65. [www.http://contents.bjdd.net/oldPDFs/72_60to65.pdf](http://contents.bjdd.net/oldPDFs/72_60to65.pdf) e.t: 31.08.2010.

Wyznikiewicz-Nawracala, A. (2002). Development of Physical Fitness of Pupils With Mental Retardation. Journal of Human Kinetics, 7: 75-88

EUROFIT TESTLERİYLE 10-15 YAŞ GRUBU İŞİTME ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN FİZİKSEL UYGUNLUK NORMLARININ ARAŞTIRILMASI (ERZURUM İLİ ÖRNEĞİ)

Ahmet ŞİRİNKAN*

***Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Erzurum İl merkezinde eğitim gören işitme engelli 10-15 yaş kız ve erkek öğrencilerin Eurofit testleri ile fiziksel uygunluk normlarını araştırmaktır.

Araştırma Erzurum İl Merkezinde bulunan Dede Korkut İşitme Engelliler İlköğretim okulunda eğitim gören öğrencilerden oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğrenciler, Okulda eğitim gören 80 (54 erkek+26 kız) öğrenci arasından tesadüfî olarak seçilen 38 (14 kız +24 erkek) öğrenciden oluşmuştur. Öğrenciler 10-15 yaş grubundandır. Araştırma grupları, 10-12 yaş ve 13-15 yaş iki grup olarak düzenlenmiştir.

Bu öğrenciler, boy ve vücut ağırlığı, , flamingo denge testi, disklere dokunma testi, esneklik, durarak uzun atlama, pençe kuvveti, 30 sn mekik testi, bükülü kol tutma testi,10x5 m mekik koşusu testi uygulanmıştır.

Öğrencilerin ölçümleri yapıldıktan sonra, özel hazırlanmış hareket eğitim programı çerçevesinde 4 aylık (16 hafta) çalışma yapılmıştır. Çalışmalar hafta sonları (cumartesi ve Pazar) 90 dakikalık sürelerde gerçekleşmiştir. 4 aylık çalışma sürecinin sonunda yeniden ölçümleri yapılarak gelişimleri karşılaştırılmıştır.

Araştırmada verilerin istatistik analizleri SPSS 16.00 paket programı kullanıldı. İstatistiksel yöntem olarak çocukların minimum ve maksimum değerleri, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları değerlendirildi.

Araştırma sonucunda öğrencilerin flamingo denge testi, esneklik, durarak uzun atlama, 30 sn mekik testi, bükülü kol tutma testi,10x5 m mekik koşusu testi sonuçlarında anlamlı bir gelişme saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelli, Euorfit test, Fiziksel Uygunluk

**RESEARCHING OF THE PHYSICAL APPROPRIATENESS NORMS OF HEARING
DISABLED STUDENTS AT THE AGE OF 10-15 BY EUROFIT TESTS.
(THE EXAMPLE OF THE CITY OF ERZURUM)**

ABSTRACT

The aim of this study, is to research the physical appropriateness norm of the male and female hearing disabled students at the age of 10-15 who study at the city center of Erzurum by eurofit test.

The research involves the students who study at Dede Korkut Hearing Disabled Elementary School at the city center of Erzurum. The students who attend this research consist of randomly chosen 38 students (14 female and 24 male) within 80 students (54 male and 26 female). Who study at that school. The students are at the age of 10-15. Research groups are arranged as two groups as age of 10-12 and age of 13-15.

To these students, Height and weight test, flamingo balance test, plate tapping test, standing long jump, flexibility, hand grip test, 30 second sit up test, band arm test, 10x5 meters shuttle run test, are applied.

After taking the measurement of the students, a work has been done with respect to the privately prepared physical activity teaching program for 4 months (16 weeks). Exercises were done on weekends (Saturday and Sunday) on the period of 90 minutes.

At the end of the exercise period of 4 months, their measurements were taken and their improvement was compared.

The data were recorded as mean $\pm$ standard deviation. The static analysis of the collected data is used spss 16.00 package program.

After the research, a meaningful improvement was detected on the flamingo balance test, flexibility, long jump starting from a stable condition, 30 seconds sit up test, holding twisted arm test, 10x5 meters sit up running test, resiliency test results of the student.

Keyword:Hearing Disabled, Eurofit test, physical activity

GİRİŞ

Bilindiği gibi spor, sağlıklı ve mutlu bir yaşam için gerekli bir uğraştır ve tüm insanlar için önemlidir. Ancak sporun, engelli birey için daha farklı bir önemi vardır. Çünkü spor zaten yaşamlarında birçok engelle karşılaşan ve bu engellerin yarattığı stresle birlikte yaşayan engelli bireylere yeni bir pencere açabilmektedir (1).Engel grupları içerisinde işitme engelli çocuklar, fiziksel uygunluk açısından işiten çocuklardan pek farklı değildir. Performansta yaşa ve cinsiyete bağlı farklılıklar görülmüştür. (1). İşitme engelli çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri de işiten akranlarına benzeyen temel örüntüleri izler. Çok küçük yaşta işitme engelli çocukların iletişim farklılıklarını işiten yaşlılarıyla oyunlarında engel oluşturmaz. Karşılıklı oyunlar oynayabilir, arkadaşlıklarını geliştirebilirler (3)

İşitme engellilerde spor, diğer engel gruplarında olduğu gibi sportif etkinlikler yoluyla toplumda var olan sosyal eşitsizliği ortadan kaldırmaya yöneliktir. İşitme engelliler, duysal kayıpları nedeniyle diğer bireylere eş düzeyde sosyal ve kültürel olanaklara sahip değildirler. Bunun temel sebeplerinden biri de özellikle ve sıklıkla birbirleriyle iletişim kurmayı tercih etmeleri, toplumdaki diğer bireylerle etkileşimde bulunmaktan kaçınıyor olmalarıdır (2).

Engelliler alanında yapılan bilimsel araştırmaların çoğunluğunu zihinsel engelliler ve fiziksel engelliler oluşturmaktadır. İşitme engelliler ile ilgili çalışmalara daha az rastlanmaktadır. İşitme engellilerle ilgili çalışmaların yapılabilmesi için işaret dilinin bilinmesi, çocuklarla iletişimde ön şartlardan birisidir.

YÖNTEM

Araştırma Erzurum İl Merkezinde bulunan Dede Korkut İşitme Engelliler İlköğretim okulunda eğitim gören öğrencilerden oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğrenciler, Okulda eğitim gören 80 (54 erkek+26 kız) öğrenci arasından tesadüfî olarak seçilen 38 (14 kız +24 erkek) öğrenciden oluşmuştur. Öğrenciler 10-15 yaş grubundandır. Araştırma grupları, 10-12 yaş ve 13-15 yaş iki grup olarak düzenlenmiştir. Bu öğrenciler, boy ve vücut ağırlığı, , flamingo denge testi, disklere dokunma testi, esneklik, durarak uzun atlama, pençe kuvveti, 30 sn mekik testi, bükülü kol tutma testi,10x5 m mekik koşusu testi ve 1500 m dayanıklılık testi uygulanmıştır.

Öğrencilerin ölçümleri yapıldıktan sonra, özel hazırlanmış hareket eğitim programı çerçevesinde 4 aylık (16 hafta) çalışma yapılmıştır. Çalışmalar hafta sonları (cumartesi ve Pazar) 90 dakikalık sürelerde gerçekleşmiştir. 4aylık çalışma sürecinin sonunda yeniden ölçümleri yapılarak gelişimleri karşılaştırılmıştır.

Araştırmada özel hazırlanmış hareket eğitim programı uygulanmıştır. Bu programı sportif oyunların (basketbol, hentbol, futbol) temel teknikleri ve oyun formları oluşturmaktadır. Ayrıca atletizm ve jimnastik etkinlikleri de programda yer almaktadır. Çalışmalarda öğrenciler 6-7 şerli gruplar oluşturarak çalıştılar. Her grupta en az 4 gönüllü öğrenci görevlendirildi. Gönüllü öğrencilere haftalık programlar önceden hazırlanarak verildi.

Araştırmada verilerin istatistik analizleri SPSS 16.00 paket programı kullanıldı. İstatistiksel yöntem olarak çocukların minimum ve maksimum değerleri, aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları değerlendirildi.

BULGULAR

Tablo1: Deneklerin, cinsiyet, yaş, sınıf durumları

CİNSİYET	N	%
Erkek	24	70,5
Kız	14	29,5
YAŞ	n	%
10 yaş	4	10,5
11 yaş	5	13,5
12 yaş	6	15,8
13 yaş	7	18
14 yaş	8	21,1
15 yaş	8	21,1
SINIF	n	%
5.sınıf	4	10,5
6.sınıf	4	10,5
7.sınıf	15	39,5
8.sınıf	15	39,5s

Tablo2: Deneklerin ön test ve son test durumları

Uygulanan Testler	Ön test	Son Test	t	Anlamlılık Düzeyi
	X± s	X± s		
Flamingo Denge	14,21±13,31	18,52±13,90	-7,615	,000 ***
Disklere Dokunma	14,99±2,75	14,70±2,49	2,256	,975
Esneklik	7,20±3,01	8,50±3,19	-13,186	,000 ***
Çift Bacak Öne sıçrama	1,39±,11	1,45±,14	-3,079	,000 ***
Sağ El pençe Kuvveti	18,00±4,65	20,19±5,32	-8,417	,000 ***
Sol El Pençe Kuvveti	17,91±4,97	17,41±4,99	1,925	,619
Mekik	19,11±2,57	20,75±2,88	-10,935	,000 ***
Bükülü kol tutma	7,53±7,89	9,32±7,97	-10,944	,000 ***
Sıçrama	21,64±3,30	21,09±3,07	4,540	,000 ***

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan çalışmada, işitme engelli öğrencilerin flamingo denge testi (14,21±18,52), esneklik (7,20±8,50) işitme engeli olmayan akranlarına göre çok düşük düzeyde bulunmuştur. Ayrıca disklere dokunma ve sol el pençe kuvvetinde bir gelişme saptanamamıştır. Bu sonuç öğrencilerin sol ellerinin az kullanmaları sonucunu düşündürmektedir. Diğer testlerdeki gelişmeler ($p<0,001$) çok anlamlıdır. Çalışma, İşitme engelliler için hazırlanacak hareket eğitim programları çocukların psiko-motor gelişimlerine büyük katkı sağlayacağını ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

- 1-Özer, D.S., Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001,
- 2-Gür, A. Özürlülerin Sosyal Yaşamda Uyum Süreçlerinde Sportif Etkinliklerin Rolü, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara, 2001.
- 3-Editör: Ataman, A. Özel Eğitime Giriş. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2003.

TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI KAPSAMINDA

GONCA İNCE

PROJE ADI: Otizm Ve Spor İle İlgili Eğitici Kısa Film Hazırlama.

PROJENİN YAPILDIĞI YER: Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Y.O. /Adana

PROJE SÜRESİ: 14 HAFTA

PROJENİN AMACI:

- TOPLUMU, OTİZM HAKKINDA BİLİNÇLEŞTİRME.
- SPORUN OTİZME KATKILARI KONUSUNDA AİLELERDE FARKINDALIK YARATABİLME.
- OTİZMDE ALTERNATİF BİR TEDAVİ YÖNTEMİ OLARAK SPORUN KULLANABİLİRLİĞİNİ PEKİŞTİRMEK
AMACIYLA YAPILMIŞTIR

PROJENİN İÇERİĞİ:

- 14 HAFTA İÇERİSİNDE OTİZM VE SPOR HAKKINDA BİLGİLERİN ARAŞTIRILMASI,
- OTİZMLİ ÇOCUKLARLA SPORTİF AKTİVİTELERİN YAPILMASI
- RÖPORTAJLARIN YAPILMASI
- KISA FİLM HALİNE GETİRİLMESİ
- FİLMİN YEREL TELEVİZYONLARDA SUNULMASI

PROJE YÖNETİCİSİ: YRD.DOÇ.DR. GONCA İNCE

PROJEYİ HAZIRLAYAN ÖĞRENCİLER:

NİLAY AYAN

RÜVEYDA ILGAZ

DENİZ YILDIZ

UMUT GÜLEN

ESER HARMANDA

PROJEYE KATKI SAĞLAYANLAR:

- ÖZEL OLİMPİYATLAR SPOR DİREKTÖRÜ: ALİ ÜREDİ
- “HANIMIN ÇİFTLİĞİ” DİZİSİ SANATÇILAR EKİBİ
- TOHUM OTİZM VAKFI EĞİTİM DİREKTÖRÜ: DOÇ.DR. BÜNYAMİN BİRKAN
- OTİSTİK ÇOCUK VELİSİ: CEVHER KARA
- OTİSTİK ÇOCUK YAŞAM KOÇU: YUNUS EMRE KANAT-MELİH DEĞİRMENCİ
- Ç.Ü. BASIN SORUMLUSU GAZETECİ: İLKAY YILMAZ

İŞİTME ENGELLİLERİN YÜKSEK ÖĞRENİM OLANAKLARININ GELİŞTİRİLMESİNDE SPOR ALANLARININ ROLÜ

Yusuf Kemal KEMALOĞLU¹ Pınar YAPRAK KEMALOĞLU² Cumhuriyet BİLGİN¹
Hasan Hüseyin KORKMAZ³ Mustafa İLHAN⁴

1. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi KBB AD Odyoloji BD, 2. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 3. İşitme Engelliler Gelişim Merkezi Derneği, 4. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

ÖZET

Amaç: Ülkemizde KİE, zihinsel engellilerden sonra en fazla eğitim ve istihdam problemleri olanlardır. Eğitimcilerin Türk İşaret Dili (TİD) bilmemeleri, TİD’de çok az sayıda kaynak olması ve TİD’de eğitim programlarının olmaması onları toplumsal hayattan dışlamıştır. Bu çalışmada, İşitme Engelliler Gelişim Merkezi ve Gazi Üniversitesi’nin, Dünya Bankası’nın maddi desteği ile gerçekleştirdiği projenin sporla ilgili sonuçları sunulacaktır.

Yöntem: İşitme engelli 130 (K:%45.38; E:%54.62) lise ve 80 (K:% 47.5; E:%52.5) üniversite öğrencisine (AÜEEYO: 54, diğer üniversiteler: 26), ikisi KİE ve birisi CODA olmak üzere toplam 4 anketör tarafından Türkçe metin ve TİD tercümeleriyle anket uygulanmıştır.

Bulgular: Lise öğrencilerinin 129’unda anket uygulaması, TİD’deki tercümeyle gerçekleştirilebilmiş ve 1/3’ü açık uçlu cevaplarını TİD’de vermişlerdir. AÜEEYO’lilerin tamamı anketleri okuyup yazarak cevaplamış, diğer üniversitelerdekilerse soruları TİD’de almış, ancak kendileri yazarak cevaplamışlardır.

Lise ve üniversiteliler sporu, ‘ders saatleri dışında en çok ilgilendikleri aktivite’ (%43-%35) ve en başarılı olduklarını düşündükleri alanlardan birisi (%42-%34) olarak bildirmişlerdir. Ancak; liselilerin %10’u yükseköğretimde spor bölümlerine gitmeyi düşündüklerini belirtirlerken, üniversitelilerden sadece %3.75’i spor bölümlerine gitmektedirler. Liselilerin %31’i örnek aldıkları kişileri spor alanından seçerlerken, üniversitelilerde bu oran %2.5’dir ($p<0.0001$). AÜEEYO’lilerden hiçbirisi örnek kişi olarak sporcuları seçmemiştir.

Üniversiteli gruplar karşılaştırıldığında, AÜEEYO’lilerin ‘ders saatleri dışında en çok ilgilendikleri aktivite’ (%30-%46, $p>0.1$) ve ‘en başarılı oldukları alan’ (%26-%50, $p<0.05$) olarak sporu, daha az seçtikleri görülmüştür. Üniversiteli gruplarda spor konusunda saptanan diğer bir fark ‘üniversite içindeki sosyal aktivitelerde sporu tercih etme oranı’dır (AÜEEYO:%42, diğerleri:%81, $p>0.1$). AÜEEYO ve diğer

üniversitelilerin, üniversitelerindeki sosyal aktivitelere katılım oranı sırasıyla %83 ve %61'dir.

Sporun KİE için önemli bir rekreasyon alanı olduğu ancak sporda başarılı ve ilgili oldukları oranda bu alanda yükseköğrenim ve istihdam fırsatlarının gerçekleşmediği görülmektedir; orta ve yükseköğrenim kurumları ile ülke çapındaki spor ve rekreasyon olanaklarının KİE'ye uygun şekilde yapılandırılması, KİE'in en çok gereksinim duyduğu alanlardaki (eğitim, istihdam ve sosyal katılım) sorunlarının çözülmesinde önemli rol oynayacaktır.

SPORTS FIELDS FOR IMPROVING HIGHER EDUCATION FACILITIES FOR THE DEAF

ABSTRACT

Objective: The Deaf in Turkey have been one of the major groups facing problems regarding higher education and employment. Inadequacy in recognizing Turkish Sign Language (TSL) by teaching staff and unsatisfactory TSL materials and programs excluded The Turkish Deaf from socio-economic and academic life. In this paper, sports-related data derived from the project on higher education and The Deaf, supported by the World Bank will be presented.

Method: The questionnaire form in Turkish, supported with TSL translation used by 4 pollsters (2 Deaf, 1 CODA) for participants of 130 high-school (HSS) and 80 university (US) students.

Results: Survey conducted in TSL with 129 HSS, and 1/3 also answered the open-ended questions by TSL. While reading and writing were enough for AUEEYO students, all other US preferred TSL, but answered with writing.

HSS and US assigned the sports as 'major leisure time activity' and 'their most successful field' (43%-35% and 42%-34%, respectively). However, while 10% of HSS aim sports departments of the universities, only 3.75% of US were in these schools. HSS pointed out their models (pacemakers) from the sports fields, while it was only 2.5% in all US ($p < 0.0001$).

In US-subgroups, it was found that AUEEYO students less assigned the sports as 'major leisure time activity' (%30-%46, $p > 0.1$) and 'their most successful field'(%26-%50, $p < 0.05$). Moreover, none of AUEEYO students pointed out sports-related people as their models. Another important difference between US-subgroups

was noticed in their preference rate of sports as university social activities (AUEEYO:%42, others: %81, $p>0.1$).

It is clear that although sports is a very promising recreation and academic field for The Deaf, canalize to the sports fields is limited. Hence, organization of the education and recreation activities according to needs of the Deaf will help solving of their major problems (education, employment and social inclusion).

GİRİŞ ve AMAÇ:

İşitme Engeli, doğuştan olan anomali ve yetersizlikler arasında en sık görülenlerinden birisi olması (ülkemizde 2-3/1000¹⁻²) ve başta konuşma olmak üzere öğrenme ve eğitim süreçlerine olan olumsuz etkileri nedeniyle görme ve ortopedik engelliler alanlarından bariz farklılıklar gösterir. İşitme engeli, günümüzde, erken tanı (hayatın ilk 3 ayı içinde) konulması ve işitsel rehabilitasyon olanaklarının erken (hayatın ilk 6 ayı içinde) ve etkili olarak uygulanmasıyla işiten çocuklarla hemen hemen aynı konuşma ve öğrenme süreçlerini yakalayabilirken^{3,4} bu şansı kaçırmış olanlar (2-4 yaşına kadar tanı ve rehabilitasyon olanağı bulamayanlar) konuşma yetisini geliştiremez ve aynı süreçte ortaya çıkan kavram bilgisi ve ‘theory of mind’ gelişimi yetersizlikleriyle algılama, öğrenme ve eğitim süreçlerinde görme ve ortopedik engelliler ile kıyaslanmayacak kadar ağır akademik ve sosyal yaşam sorunlarla karşı karşıya kalırlar.

Ülkemizde ne kadar konuşma yetisi gelişmemiş işitme engelli olduğu konusunda tatminkar istatistiki veri mevcut değildir. Türkiye Özürlüler Araştırması (TÖA)’na göre ülkemizde yaklaşık 253.000 işitme engelli mevcuttur⁵ ve aynı araştırmada konuşma engelliler için veriler sayılar ile^{5,6} Ulusal Yenidoğan İşitme Tarama Programından elde edilen veriler, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin istatistikleri⁷ ile birlikte değerlendirildiğinde bu sayının 100.000 civarında olduğunu tahmin etmek mümkündür⁸. Aynı kaynaklardaki veriler, bu olguların yaklaşık 20.000’nin eğitim çağında olduğunu göstermektedir. Ancak 2009-2010 yılı MEB verilerine göre sadece 6.500’ü ilk ve ortaöğretim kurumlarına devam etmektedir⁷; yükseköğrenime devam edenlerin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, TÖA’na göre işitme ve konuşma engellilerin en fazla % 0.4-0.5’i yükseköğrenim mezunudur^{5,6}.

Bu oran görme engellilerde % 2.1, ortopedik engellilerde ise % 2.2’dir.

Ülkemizde şu ana kadar Türk İşaret Dili (TİD)'nde eğitim sistemi mevcut olmadığı gibi, kamusal alanda faaliyet gösteren resmi, özel ve sivil toplum örgütlerinin TİD'de bilgi ve hizmet sunumları yok denecek kadar düşük seviyededir⁹⁻¹⁰.

TÖA ülkemizdeki işitme ve konuşma engellilerin büyük bir kısmının eğitim, sosyal uyum ve istihdam sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu, başta haberleşme olmak üzere pek çok kamusal hizmetlerden yararlanamadıklarını göstermektedir^{5,6}.

Bu proje (e-ışit), ülkemizdeki KİE'lerin başta eğitim, istihdam ve sosyal katılım olmak üzere mevcut sorunlarının önemli bir kilit noktası olarak gördüğümüz, işitme engellerin yükseköğrenim olanaklarından yararlandırılması hususuna odaklanmıştır. Bu çalışmada projede elde edilen sonuçlardan özellikle KİE'nin yükseköğrenimi algılama şekilleri, beklentileri, yaşanımları, sorunları ve bunun nedenleri üzerinde odaklanılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma 130 işitme engelli lise ve 80 üniversite öğrencisi üzerinde ikisi KİE ve birisi CODA (Child of Deaf Adult) olmak üzere toplam 4 anketör/görüşmeci tarafından Türkçe metne eşlik eden TİD sunumlarıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan 130 (K:%45.38, n:59; E:%54.62, n:71) lise öğrencisinin tamamı KİE olup 80 (K: % 47.5, n: 45; E: % 52.5, n:35) üniversite öğrencisinden 56'sı Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu (AÜEEYO) devam eden ve değişik derecelerde sınırlı konuşma yetisine sahip, 34'ü ise farklı yükseköğrenim kurumlarında okuyan ve tamamı KİE olan iki alt gruptan oluşmaktadır.

Lise ve üniversite öğrencilerine iki farklı anket formu uygulanmış ve üniversite öğrencilerine lise öğrencilerine sorulanlara ilave olarak yükseköğrenim sürecine ilişkin sorular da sorulmuştur. Anket sırasında her birisi Türkiye İşitme Engelliler Milli Federasyonu tarafından verilmiş işaret dili eğitimci sertifikasına sahip olan anketörlerimiz öğrencilerin işaret dili ile iletişim becerilerine ve bunun federasyon bünyesinde kullanılan TİD ile uyumuna 10 üzerinden ayrı ayrı not vermişlerdir. Sorunların tam metni ve TİD sunumları www.e-isit.com'da mevcuttur.

Bu çalışma için, tanımlayıcı özellikteki veriler dışında öğrencilerin yükseköğrenimi ve ilgili süreçleri algılama biçimleri, yükseköğrenime ve hayata yönelik beklentileri, yaşanımları, bu konularda karşılaştıkları ya da karşılaştıklarını düşündükleri sorunlarla ve bunların nedenleri ve olası çözüm önerileri incelenmiştir.

Verilerin karşılaştırılmaları sadece lise ve üniversite öğrencileri arasında yapılmamış üniversite öğrencileri kendi aralarında da AÜEEYO ve diğer yükseköğrenim kurumlarındakiler olmak üzere karşılaştırılmıştır.

BULGULAR ve SONUÇ

Bu araştırmanın en çarpıcı sonucu, daha anket uygulaması sırasında elde edilmiştir: Lise öğrencilerinin (1 kişi hariç) tamamında anket uygulaması, ancak sorular TİD'e tercüme edilerek gerçekleştirilebilmiştir; bu gruptakilerin yaklaşık 1/3'ü açık uçlu sorularda cevapları da TİD'de vermişler ve anketörlerimiz tarafından değiştirilmeden yazılı hale getirilmiştir. Üniversite öğrencileriye 2 bariz alt grup oluşturmuşlardır. AÜEEYO'ndaki öğrencilerin tamamı anket uygulamasını, anketörümüzün açıklamasının ardından, kısa sorular dışında bizzat okuyup yazarak gerçekleştirmişlerdir. Diğer üniversitelerin öğrencilerine ise sorular TİD'e çevrilmiş, ancak bütün soruları kendileri okuyup yazarak cevaplayabilmişlerdir.

Ayrıca; lise öğrencileri işaret dili ile iletişim becerilerinde 7.02 ± 2.19 puan almış ve TİD ile uyumu da 6.10 ± 2.66 olarak değerlendirilmiş olup aynı puanlar AÜEEYO öğrencilerinde sırasıyla 5.38 ± 3.25 ve 5.27 ± 3.79 , diğer üniversite öğrencileri için ise 8.42 ± 3.31 ve 8.12 ± 3.02 'dir.

Bu sonuçlar çalışmaya katılan 3 alt grup arasında, konuşabilenlerin dünyasını anlama yolu ve tercih ettikleri iletişim yöntemi yönünden bariz bir fark olduğunu ortaya koymaktadır: Lise öğrencileri sadece konuşma ve dudak okuyarak da olsa konuşulanı anlama konusunda yetersiz olmayıp Türkçe okuma-yazma konusunda da yetersizdirler. Üniversite öğrencilerinden, AÜEEYO'a devam edenler işitme engelliler camiasının konuşarak ve duyarak/dudak okuyarak daha iyi iletişim kurabilen, dolayısıyla daha az işaret diline yönlenmiş grubunu oluşturmaktadır. Okuma-yazma seviyeleri ise, en azından bu anket ölçütünde, yeterlidir. Diğer üniversite öğrencileri grubuysa, işitme-konuşma yeteneğini tamamen terk etmiş, çok daha iyi işaret dili bilen ve okuma-yazma yeteneklerini de bariz olarak geliştirmiş bir öğrenci grubunu temsil etmektedir.

Her 3 alt grubun da ortak özelliği, bilgisayar, spor ve arkadaşlarından oluşan bir dünyada yaşamlarını sürdürmekte oldukları ve kendilerini en fazla bilgisayar, güzel sanatlar ve spor alanlarında başarılı buluyor olmalarıdır (Bakınız: Yaprak Kemaloğlu P, ve ark. İşitme Engellilerin Yükseköğrenim Olanaklarının Geliştirilmesinde Spor Alanlarının rolü). Ancak

AÜEEYO öğrencilerinin bu alanlar dışında da bir sosyal hayatlarının ve aktivitelerinin olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin kim gibi olmak istersiniz sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, lise öğrencilerinin bu soruyu daha az boş bıraktıkları ancak, hayali kahramanları, sporcuları ve şarkıcı, aktör, aktivist, manken (ŞAAM) vb popüler dünyanın ünlü isimlerini daha çok tercih ettikleri görülmektedir (tablo I). Diğer üniversite grubundaki öğrencilerde bu oranlar bariz olarak azalmakta ve AÜEEYO öğrencileri ise, küçük bir oranda popüler ŞAAM isimlere yönelse bile, hiç sporcu veya hayali kahraman tercihi yapmamaktadır. Üniversite gruplarındaki öğrencilerde bu soruya ‘meslek’ belirterek cevap verme bariz olarak daha fazladır. Bu bağlamda işitme engelli öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişmesine paralel olarak daha az hayali kahramanlara yöneldikleri ve daha çok meslek tercihi yaptıkları söylenebilir (bu öğrencilerin spor tercihinden neden uzaklaştıkları ayrı bir sunum olarak ele alınmıştır). Konuşan dünyayla ilişki sınırlandıkça sporcular ŞAAM dışındaki gerçek kişilere ve mesleklere yönelme azalmaktadır.

Tablo I. İşitme engelli öğrencilerin örnek/model aldıkları kişiler.

	Lise	Diğer Üniversiteler	AÜEEYO
Gerçek kişiler	% 52.1	% 57.69	% 42.85
- ŞAAM	% 18.7*	% 10	% 12.5
- Sporcular	% 31*	% 7,69	0*
Hayali kahramanlar	% 30.1*	% 10	0*
Meslek	% 3.3*	% 20	% 19.71
YOK	% 13.8*	% 58.33	% 46.42

ŞAAM; şarkıcı, aktör/aktrist, manken vs popüler dünyadan kişiler.

*Ki-Kare testi, $p < 0.05$

Lise öğrencilerinin % 49.6’sı liseden sonra da eğitimlerine devam etmek istediklerini ifade etmiş ve % 37.8’i ‘hayal ettiği gibi olmak/yaşamak’ için eğitime devam etmek gerektiğini belirtmiş olmasına karşın, yükseköğrenim/üniversite nedir sorusuna sadece % 24’ü tatminkar cevaplar vermiş ve % 62.4’ü doğrudan ‘bilmiyorum’ yanıtını tercih etmiştir (Üniversite öğrencilerinin % 32.9’u “üniversite ve/veya yüksek öğrenim”

kavramını ilk kez ilkokulda, % 35.5'i ortaokulda, % 27.2'si lisede duyduğunu belirtirken % 2.6'sı diğer cevabını vermiştir). Üniversiteye gitme isteğini ifade eden lise öğrencilerinin % 63.9'u iş bulmak için üniversite diplomasının gerekliliğine işaret ederken gitmeyi düşünmeyenlerinse gerekçe bildirenlerin hemen hemen tamamı, yetersizlikleri yüzünden karşılaştıkları sorunları neden olarak göstermişlerdir.

Üniversiteye gitmek isteyen lise öğrencilerine, bunun için hazırlık yapıp yapmadıkları sorulduğunda sadece % 34.9'u hazırlık yaptığını ifade etmiş, % 20'si maddi imkansızlık, % 35'i ise işitme engelliler için uygun bir hazırlık programı bulamadıkları için gitmediklerini belirtmişlerdir. (Hazırlık yaptığını ya da bir süre yapıp sonra bıraktığını söyleyenlerin % 77.8'i işitme-konuşma yetersizlikleri için rehabilitasyon sağlamak amacıyla devam ettikleri özel eğitim kurumlarını üniversite hazırlık çalışması olarak kabul etmektedir!) Üniversite öğrencilerine üniversiteye gitmek için yaptıkları hazırlıklar sorulduğunda AÜEEYO öğrencilerinin % 52.5'u herhangi bir hazırlık yapmadığını, diğer üniversitelere gidenlerinse % 70.83'ü yaptığını dile getirmiştir (her iki grupta da hazırlık yapmak ile kastedilenin büyük oranda özel eğitim merkezlerine gitmek olduğu saptanmıştır). Hazırlık yapmayanların nedenleri incelendiğinde AÜEEYO'da % 16.67'si, diğer üniversite öğrencilerindeyse % 8,33'ü maddi imkânsızlık derken, sırasıyla % 52 ve % 63.16'sı işitme engelli olarak gidebilecekleri bir yer bulamadıkları için bu şekilde bir çabaya girmediklerini belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar çerçevesinde işitme engellilerin, konuşan dünyayı anlama yeteneği sınırlandıkça üniversiteye gitme isteği gerçek bir hedef haline gelemediği görülmektedir; bunun yerine hayali kahramanlar ve ŞAAM, sporcular vb popüler bireylerden oluşan bir 'dünya' oluşturmaktadırlar; bu konuda çaba göstermek isteyenler de, özellikle, yetersizliklerine uygun (işaret dilinde) eğitim veren bir sistemin yokluğundan dolayı eşit koşullarda dâhil olmadıkları yükseköğrenim yarışına son aşamada da yetersiz olanaklarla girmektedirler. Bu sorunun ne derece önemli olduğu diğerlerine kıyasla konuşan dünyanın çok daha fazla içinde ve değerlerinin farkında olan AÜEEYO öğrencilerinin yarısından çoğunun da aynı talebi dile getirmesiyle daha da görünür hale gelmektedir.

TARTIŞMA

TİD dünyanın en eski belgelenmiş işaret dili olmanın ötesinden de aynı zamanda meslek icrası ve eğitim için de kullanılan (ve halen yaşayan diller arasında) en eski işaret dili olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı Sarayında ‘sağır ve dilsizler’in özel bir çalışan grubu olarak yer almaları ve güvenlik ve cellatlık gibi görevlerden padişahların en yakınlarında bulunmak ve onlara günlük hayatlarında ve özellikle spor sırasında arkadaşlık etmek gibi pek çok amaçla hizmetlerinden yararlanıldığı tarihi belgelerde görülmektedir. ‘Sağır-dilsiz’ saray personelinin, o çağlarda batı saraylarında bulunan ve daha çok kralları eğlendirmek amacını taşıyan cüce vb bedensel anomalisi olanlardan farklı olarak pek çok kurumsal görevi gördükleri, sadece Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesinde değil pek çok yabancı elçi ve heyetin anı ve mektuplarında da görülmektedir. Bu görevlerin kurumsal özellikte olduğunun en önemli kanıtı, saray içinde işaret dili eğitiminin yapıyor olmasıdır; Şehzadeler ve Enderuna devam eden devşirme çocuklara bu konuda eğitim verilmekte olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. (Muhtemelen emekli olarak veya başka nedenlerle saray dışına çıkan/çıkarılan) bu personelin İstanbul’da, özellikle Yeni Camii etrafında kümelenerek özel zanaatları ifade eden bir esnaf grubu oluşturdukları, zamanın hâkim esnaf yapılanması olan Ahilik teşkilatının işaret dilinde meslek eğitimi ve kuşak töreni düzenlediği de kayıtlarda mevcuttur¹¹⁻¹⁶.

Görüleceği üzere ülkemizde ilk işaret dili merkezli eğitim yapan özel eğitim kurumu II. Abdulhamit döneminde açılmış olmakla birlikte, ülkemizde işaret dilinin çok daha eski ve meslek eğitimi ve iş hayatıyla doğrudan bağlantılı olan bir geçmişi vardır¹¹⁻¹⁶. Ancak; Osmanlıdan Cumhuriyet’e miras kalan bu okul¹¹1950’lerdeki özel eğitim yapılanması sürecinde kapatılmış ve MEB’nin 1995 ‘deki çalışması dışında bürokratik ve akademik dünyanın dışında kalmıştır. Yaklaşık 50 yılı bulan bu dönemde TİD sadece Türkiye İşitme Engelliler Milli Federasyonu bünyesinde yaşamış, yaşatılmış, eğitim çalışmaları devam etmiştir¹⁸. Cumhuriyet döneminde işaret dilinin bir ihtiyaç olarak bürokratik dünyaya geri dönmesi 2003’de kabul edilen Özürlüler Kanunu ile gerçekleşmiştir. Kanun bu konuda çalışmalar yaparak eğitim materyali ve gerekli kaynakları hazırlama görevini SHÇEK, MEB ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığıyla işbirliğiyle çalışmak kaydıyla TDK’a vermiştir. Halen bu çalışmalar devam etmektedir ve şu an itibarıyla ülkemizde hiçbir eğitim kurumunda veya akademik ortamda TİD’de eğitim-öğretim yapılmamaktadır; halen ülkemizde Gazi

Üniversitesi, Federasyon ve derneklerin küçük projeler ile gerçekleştirdiklerinin dışında ve ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesinin sınırlı çalışmalarının ötesinde konuşamayan işitme engellilere yönelik kamusal hizmet sunumu söz konusu değildir.

Bu durum ülkemizdeki konuşamayan işitme engellilerin düşük yükseköğrenim ve istihdam oranlarının ve TÖA'da saptanan şekilde kamusal olanaklardan yararlanamama ve sosyal hayatın dışında kalma yakınmalarının^{5,6} nedenlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda e-ışit projesi, var olduğu açıkça görülen ve nedenleri de aslında bilinen sorunlara bir noktadan başlayarak ele almak gerekliliğiyle hazırlanmış bir sosyal sorumluluk projesi olup sivil toplum ve üniversite işbirliğiyle, Dünya Bankası Yaratıcı Kalkınma Fikirleri Yarışmasının sağladığı destekle gerçekleştirilmiştir.

Bu proje pek çok bilinen sorunun net anlaşılmasını sağlayacak sonuçlar vermiştir:

Konuşamayan işitme engelliler, iletişim kuramadıkları konuşan toplumun dışında ya da kenarında yaşamaktadırlar. Kendilerine zaman içinde artan bazı maddi imkânlar ve sosyal yardımlar sağlanmasına karşın, onların iletişim sorunlarında hiçbir değişiklik olmamıştır. Bu bağlamda okullarda son derece sınırlı eğitim almakta, konuşulan Türkçenin yazılı şeklini yeterli derecede okuyup yazmalarını sağlayacak özel bir eğitim desteği sağlanmamakta ve MEB tarafından desteklenen özel eğitim desteği ne işitme-konuşma rehabilitasyonu ne de bu konuda sorun çözücü olmamakta, büyük oranda amacı dışında kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın konuşamayan işitme engelliler camiasının mevcut sorunlarına ulaşmada ve net olarak ortaya koymada başarılı olmasındaki en büyük neden, işaret dilinde ve konuşamayan işitme engelliler toplumunun fertleri tarafından gerçekleştirilmiş olmasıdır. Konuşamayan işitme engellilerin yukarıdaki sorunların çözümü için de beklentileri kendilerine bu şekilde ulaşılması, eğitim ve hizmet alma olanağı sunulması ve sosyal hayatın sadece konuşabilen değil, konuşamayan vatandaşlarımız için de kapsayıcı olmasıdır.

Bu çalışmanın bilinenin ötesinde sağladığı en önemli üç veriden birisi; konuşamayan işitme engellilerin özellikle lise (ve muhtemelen daha ağır derecede olarak da ilköğretimdeki) öğrencilerinin sorunlarının ağırlığı ve çözümsüzlüğün kanıksanarak kabullenilmiş olmasıdır. Diğer bir önemli saptamaysa, konuşamayan işitme engelliler için spor ve bilgisayar alanının potansiyel değişim alanları olarak öne çıkmış olmasıdır (spor konusundaki sonuçlar ayrı bir sunumda ele alınmıştır). Ayrıca, bu çalışmanın sonuçları konuşamayan işitme engellilerin bir grubunun (özellikle dernekler ve Milli Federasyon bünyesinde aktif olan) dünyadaki benzerlerinin sahip

oldukları olanakların farkında olmaları ve ülkemizdeki kamu kuruluşlarından başta tercüman ve işaret dili merkezli eğitim olmak üzere net talepler şekillendirmekte olduklarını da ortaya koymuştur.

Gerek modern, çağdaş ve demokratik bir devlet olma iddiası gerekse bir hukuk devleti olmanın gereği, bütün vatandaşlarımıza sadece anayasamızın değil tabii olduğumuz uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde eşit hizmet ve sosyal katılım olanağı sunmaktır. Bu bağlamda da öncelikli alan olan eğitimde TİD’de eğitim-öğretim olanaklarının yaratılması sadece konuşamayan işitme engellilerin daha iyi eğitim almalarını ve mutlu ve üretken bireyler olarak toplumsal hayata katılmalarını sağlamayacak aynı zamanda konuşabilen ve konuşamayan toplumlar arasındaki uçurumu da kapatarak daha sağlıklı ve mutlu bir toplum haline gelmemizi sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. Bolat H, Bebitoglu FG, Ozbas S, Altunsu AT, Kose MR. National newborn hearing screening program in Turkey: struggles and implementations between 2004 and 2008. Int J Pediatr Otorhinolaryngol. 2009;73:1621-3.
2. Kemaloglu YK, Saridogan C, Gunduz B, Toros M, Ozbilen S. Evolution of the Newborn Hearing Screening (NHS) Program in Gazi University, as a part of Nation-Based NHS in Turkey. NHS 2010 Conference, Cernobbio (Como Lake), Italy, 8-10 Haziran, 2010.
3. Yoshinaga-Itano C, Sedey AL, Coulter DK, Mehl AL. Language of early- and later-identified children with hearing loss. Pediatrics. 1998;102:1161-71.
4. Yoshinaga-Itano C, Apuzzo ML. Identification of hearing loss after age 18 months is not early enough. Am Ann Deaf. 1998;143:380-7
5. Türkiye Özürlüler Araştırması Turkey Disability Survey 2002. Başbakanlık Devlet İstatistikler Enstitüsü. Yayın numarası: 2913, Devlet İstatistikler Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2004. (ISBN 975-19-3596-2 975-19-3596-2)
6. Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 İleri Analiz Raporu. <http://www.ozida.gov.tr/>
7. MEB İstatistikleri <http://sgb.meb.gov.tr>
8. Kemaloglu YK. Ülkemizde İYE ve FİTYE Nüfusu Ne Kadardır? E-isit projesi. www.e-isit.com
9. Girgin C. History of higher education provision for the deaf in Turkey and current applications at the Anadolu University. TOJET, 5 (3), article 2, ISSN: 1303-6521, 2006.
10. Kemaloglu Y. Milli Bir Kültür Birikimi ve İşitme Engelliler Toplumu İçin Bir Eğitim ve Hizmet Aracı Olarak Türk İşaret Dili. In: (Ed. Dikyuva, Zeshan) Türk İşaret Dili. Birinci Seviye.

11. Gök S. Dünyada ve Türkiyede sağır, dilsiz okulları tarihçesi ve eğitim sistemi. Türkiye Sağır , Dilsiz ve Körler Cemiyeti, Türkiye Sağır Dilsiz ve Körler Tesevüt Cemiyeti Neşriyatı (İstanbul) Sayı 1, 1958.
12. Fisher CG, Fisher AW. Topkapı Sarayı in the mid-seventeenth century: Bobovi' s description, Archivum Ottomanicum, X: 5± 81, 1987.
13. Berthier A, Yerasimos S; Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam. (Çeviren: Ali Berktaş), İstanbul, 2002, 1. baskı.
14. Miles M. Signing in the Seraglio: mutes, dwarfs and jestures at the Ottoman Court 1500 – 1700. Disability & Society, 15; 115 – 134, 2000.
15. Miles M. Deaf People, sign language & Communication, in Otoman & Modern Turkey: Observations and Excerpts from 1300 to 2009. From sources in English, French, German, Greek, Italian, Latin and Turkish, with introduction and some annotation. www.independentliving.org/miles200907.html.
16. Miles M. International strategies for disability-related work in developing countries: Historical, modern and critical reflections. Independent Living Institute. www.independentliving.org/docs7/miles200701.pdf
17. Yetişkinler için işaret dili kılavuzu. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 1995.
18. Dikyuva H, Zeshan U. Türk İşaret Dili. Birinci Seviye. Birinci Baskı. Ishara Press, Nijmegen, (Basımevi: Hamle Basın-Yayın Matbaacılık, Niğde), 2008.

POSTER BİLDİRİLER

**OTURARAK VOLEYBOL TÜRKİYE ŞAMPİYONASINA KATILAN ERKEK
SPORCULARIN ANTROPOMETRİK PROFİLLERİNİN BELİRLENMESİ**
Gonca İNCE* Cengiz ŞEN* Cenab TÜRKERİ* Emine KIZILKANAT,
Sema ÖZANDAÇ*****

*Çukurova Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Y.O. /Adana,

**Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı/Adana,

*** Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Fizyoterapisti/Osmaniye

ÖZET

Bu çalışma, Oturarak Voleybol Türkiye Şampiyonası'na katılan erkek sporcuların antropometrik profillerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

Çalışmaya, Oturarak Voleybol Türkiye Şampiyonası'na katılan 4 takım (Samsun Ekspres Spor Kulübü (5 kişi), Adana Martı Engelliler Spor Kulübü(5 kişi), Ankara Diyanet Gençlik Spor Kulübü (8 kişi) ve Adana Temsa Global Spor Kulübü (7 kişi) toplam 25 erkek sporcu gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalamaları; 26.96 ± 8.19 yıl, vücut ağırlık ortalamaları; 62.60 ± 19.71 kg, spor yaş ortalamaları; 3.76 ± 3.36 yıl, haftalık yaptıkları günlük antrenman ortalamaları; $4.12 \pm .93$ gün, günlük antrenman saat ortalamaları $2.16 \pm .66$ saat olarak tespit edilmiştir.

Çalışmada antropometrik özelliklerden; üst extremité uzunlukları (kol, ön kol, kulaç, el uzunlukları, oturma yüksekliği, klavikula uzunluğu) ile göğüs çevresi, göğüs derinliği, skapula tipi ve skapulanın abduksiyon açıları (Anatomik Pozisyonda (AP), 90^0 de ve 180^0 de) ölçülmüştür. Uzunluk ölçümlerinde ve göğüs derinliğinde; kayan kaliper, açı ölçümlerinde; goniometre, çevre ölçümlerinde; mezura, oturma yüksekliğinde; oturma yüksekliği ölçüm tahtası kullanılmıştır. Skapulanın vertebral kenar kontur şekilleri; palpasyon ve inspeksiyonla belirlenmiştir. İstatistiksel analizler; SPSS 13.0 paket programında (ortalamalar, standart sapmalar, frekans dağılımları) yapılırken, skapulanın vertebral kenar kontur şekilleri ile skapular vertebral kenar açıları arasındaki farklılıkta Anova testi kullanılmıştır.

Ölçümlerin istatistiksel sonuçlarında; ortalama, standart sapma ve frekans dağılımları tespit edilmiştir. Skapulanın vertebral kenar kontur şekilleri ile skapular vertebral kenar açıları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0.01$).

Sonuç olarak, elde edilen istatistiksel analizlerin, oturarak voleybol sporuyla uğraşan antrenörlere yol göstereceği kanısındayız.

Anahtar Kelimeler: Oturarak voleybol, antropometri, kol uzunluğu, skapula

**DETERMINATION OF ANTHROPOMETRIC PROFILE OF MALE
ATHLETES PARTICIPATING IN TURKEY CHAMPIONSHIP OF SITTING
VOLLEYBALL**

ABSTRACT

This study was aimed to be determined the anthropometric profile of male athletes who participate in Turkey Championship of Sitting Volleyball. Four teams with 25 male athletes who participated in Turkey Championship of Sitting Volleyball (Samsun Express Sport Club has 5 athletes. Adana Martı Disabled Sport Club has 5 athletes. Ankara Diyanet Youth Sport Club has 7 athlete. Adana Temsa Globally Sport Club has 7 athletes) participated in research by voluntary. The means age of athletes who participated in research were 26.96 ± 8.19 years. The means body weights of athletes who participated in research were 62.60 ± 19.71 kg. The means of the sport ages were 3.76 ± 3.36 years. The means days which they trained by weekly were $4.12 \pm .93$ days. The means hours which they trained by days were $2.16 \pm .66$ hours.

The lenght of upper extremity (The lenght of the arm, forearm, fathom, clavícula and hand), the lenght of the sitting, the chest circumference, the chest depth the type of scapula and scapula abduction angles were measured (at anatomical position, at 90^0 and 180^0) The lenght measurements and chest depth were measured with caliper. Measurement equipment was used with circumference measurement. The measurement board was used in height of the sitting. Contour as the edge of the vertebra of the scapula was determined with palpation and inspection.

Anova test was used in the difference of the shape contour as the edge of the vertebra of the scapula and the vertebra edge angle of scapula while statistic analyse were done with SPSS 13.0 statistical program. The means, standart deviation and frequency were fixed at statistic result of measurement. There were no significant differences between shapes of scapular vertebral side outline and side angles of scapular vertable ($p > 0.05$).

Consequently, we would like to give sitting volleball coaches guide in respect of the statistical analysis which they are acquired.

Key Words: Sitting volleyball, anthropometry, scapula, the lenght of the arm

GİRİŞ

Bedensel engellilerde sporun ilk kayıtları, 1880 yılında yapılan ampute yarışları olarak gösterilmektedir. Engelli olimpiyatları olarak geçen Paralimpik terimi ise; olimpiyatlara paralel anlamı taşımaktadır. İlk kez Sir Ludwig Guttmann tarafından The Stoke Mandeville Hastanesi'nde II. Dünya Savaşı sırasında spinal yaralanması olan tekerlekli sandalye'deki askerlerin rehabilitasyonu için organize edilen çeşitli sportif aktiviteler, engelliler sporunun tarihsel başlangıcı olmuştur ¹. İlk Paralimpik Oyunlar, 1960 yılında İtalya'nın Roma kentinde yapılmıştır ². Paralimpik oyunlarda yer alan sporlardan birisi de oturarak voleyboldur.

Oturarak voleybol, fiziksel engelli kişiler için voleybol oyunundan uyarlanmış bir takım oyunudur. Hem voleybol hem de oturarak voleybolun amacı birbirine benzerlik göstermektedir. Sadece kurallarda farklılık vardır. Oturarak voleybolda file biraz daha aşağıda, oyun alanı daha küçük ve oyun oynarken oyuncuların omuzdan kalçaya kadarki vücudun bütün kısımları kortla temas sağlamalıdır. Ayakta durmak, ayağa kalkmak ve adım almak yasaktır. Diğer bir fark ise, önde oynayan oyuncuların, rakip servisini bloklamasına izin verilmesidir ^{3,4}. Oturarak voleybol, ilk olarak Hollanda'da ortaya çıkmış, ilk uluslararası maç da, 1957'de oynanmış ve 1996'da Atlanta Paralimpik Oyunlar'ında ilk kez yer almıştır ⁵.

Ülkemizde oynanan bu oyuna gün geçtikçe ilginin daha da arttığı görülmektedir. Birçok ilde antrenörlük kursları açılmakta ve bu spor dalının yaygınlaşması için çabalar harcanmaktadır. Ancak literatür incelendiğinde oturarak voleybol ile ilgili sınırlı sayıda bilgi ve çalışmaya rastlanmıştır ^{6,7}. Bu çalışmalarda değerlendirildiğinde, antrenörlerin sporcu seçimlerine rehber olabilecek oranda antropometrik ölçüm bilgilerinin eksikliği fark edilmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, Oturarak Voleybol Türkiye Şampiyonası'na katılan erkek sporcuların antropometrik profillerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOD

Bu çalışmaya, Oturarak Voleybol Türkiye Şampiyonası'na katılan 4 erkek takım (Samsun Ekspres Spor Kulübü, Adana Martı Engelliler Spor Kulübü, Ankara Diyanet Gençlik Spor Kulübü ve Adana Temsa Global Spor Kulübü) alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen sporculardan; 8'i polio sekeli (5 bilateral, 2 sağ polio sekeli, 1 sol polio sekeli), 1'i sol hemiparalizi, 3'ü paraparalizi, 1'i diplejik SP, 1'i bilateral diz

amputasyonu, 1'i skolyoz, 1'i osteogenezis imperfekto, 1'i doğuştan kalça çıkığı, 1'i meningomyelosel, 2'i el bileği median sinir paralizisi, 1'i sol fleksiyon dirsek kontraktürü, 1'i alt ekstremité konjenital bozukluk, 1'si dismelia ve 2'si hafif görme engelli (sağlam sporcu olarak oynatılmıştır) olmak üzere toplam 25 sporcudur.

Vücut Ağırlıkları: Okbea Model Özkanlar Baskül (max: 150-300kg) ile ölçülmüştür. Ölçümler alınırken; sporcuların şort, tişört ve çıplak ayakla oturur pozisyonda olması istenmiştir.

Antropometrik ölçümler⁸:

Uzunluk Ölçümleri: 0.01 hassasiyetindeki Holtain Marka kayan kaliper ile alınmıştır.

Kulaç Uzunluğu: Kollar yana açıldığında iki elin en uzun parmakları arasındaki maksimal uzaklıktan alınmıştır.

Kol Uzunluğu: Akromion'un üst kısmı ve olekranon arasındaki mesafeden ölçüm alınmıştır.

Ön kol Uzunluğu: Olekranon ile radius'un styloid çıkıntısı arasındaki mesafeden ölçüm alınmıştır.

El Uzunluğu: Radius'un styloid çıkıntısı ile en uzun parmak ucu arasındaki mesafeden ölçüm alınmıştır.

Oturma yüksekliği ölçümü: Oturma yüksekliği ölçüm tahtası ile yapılmıştır.

Çevre ölçümü: Eser marka 0.1 cm hassasiyetle esnek olmayan mezura ile yapılmıştır.

Skapulanın vertebral kenar konturunun şekli⁹ : Sporcu anatomik pozisyonda iken palpasyon ve inspeksiyonla belirlenmiştir. Skapulanın yukarı rotasyonu sırasında oluşan açı; vertebral kolonun spinal çıkıntıları birleştiren orta hat çizgisi ile skapula medial kenarının uzantısı olan çizginin kesiştiği yerde goniometri yardımı ile ölçülmüştür. Ölçümler, tekerlekli sandalyede oturur pozisyonda 3 kez yapılmış ve ortalama değerler kaydedilmiştir.

Skapular Vertebral Kenar Açısı (skapula abduksiyonunun ölçümü) (AP, 90⁰ , 180⁰)⁹: Skapula abduksiyonu, vertebral kenarın orta noktası ile spinal çıkıntıları birleştiren orta hat üzerindeki yatay uzaklık olarak ölçüldü. Ölçümler; anatomik pozisyon, omuz ekleminin 90⁰ ve 180⁰ abduksiyonunda yapılmıştır.

İstatistiksel analizler; SPSS 13.0 paket programında (ortalamalar, standart sapmalar, frekans dağılımları) yapılırken, skapulanın vertebral kenar kontur şekilleri ile skapular vertebral kenar açıları arasındaki farklılıkta Anova testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan sporcuların demografik özellikleri Tablo I de verilmiştir.

Tablo I. Katılımcıların Demografik Özellikleri

TAKIMLAR	Katılımcı Sayısı	Yaş (yıl)		Vücut Ağırlığı (kg)		Spor Yaşı (yıl)		Haftalık Antrenman (Gün)		Günlük Antrenman (Saat)	
		x	ss	X	ss	x	ss	x	ss	x	ss
EKSPRES	5	35,40	4,39	61,40	24,94	3,80	2,17	3,20	,45	1,40	,47
MARTI	5	26,20	8,32	71,20	12,52	3,80	1,30	4,40	,89	2,00	,00
DİYANET	8	19,00	2,07	44,25	6,36	2,25	1,28	4,63	1,19	2,81	,65
TEMSA	7	30,57	6,68	78,29	13,76	4,29	4,92	4,00	,00	2,07	,19
TOPLAM	25	26,96	8,19	62,60	19,71	3,76	3,36	4,12	,93	2,16	,66

Tablo I'e göre, çalışmaya katılan sporcuların yaş ortalamaları; $26,96 \pm 8,19$ yıl, vücut ağırlık ortalamaları; $62,60 \pm 19,71$ kg, spor yaş ortalamaları; $3,76 \pm 3,36$ yıl, haftalık yaptıkları antrenman gün ortalamaları ise; $4,12 \pm ,93$ gün olarak tespit edilmiştir. Günlük antrenman saat ortalamalarına bakıldığında ise; $2,16 \pm ,66$ saat olarak bulunmuştur.

Çalışmaya katılan sporcuların, kol ve el uzunluk ortalama değerleri Tablo II' de gösterilmiştir.

Tablo II. Katılımcıların Kol ve El Uzunluklarının Ortalama Değerleri

TAKIMLAR	KATILIMCI SAYISI	SAĞ KOL UZUNLUĞU		SOL KOL UZUNLUĞU		SAĞ ÖNKOL UZUNLUĞU		SOL ÖNKOL UZUNLUĞU		SAĞ EL UZUNLUĞU		SOL EL UZUNLUĞU	
		x	ss	x	ss	x	ss	x	ss	x	ss	x	ss
EKSPRES	5	30,48	2,75	31,08	2,65	21,26	1,88	21,72	2,78	13,28	1,84	13,86	1,34
MARTI	5	30,18	3,78	31,72	1,78	21,88	,99	23,26	2,10	14,34	1,65	14,80	1,52
DİYANET	8	29,74	1,99	30,20	1,911	20,61	2,84	20,84	2,02	12,94	1,58	12,81	1,35
TEMSA	7	30,57	1,23	30,53	1,62	21,79	1,42	22,50	1,09	13,49	,96	13,80	1,60
TOPLAM	25	30,21	2,30	30,77	1,94	21,30	1,96	21,98	2,10	13,44	1,50	13,69	1,54

Katılımcıların kol uzunluklarına bakıldığında; sağ kol uzunluk ortalamaları $30,21 \pm 2,30$ iken sol kol uzunluk ortalamaları; $30,77 \pm 1,94$ olarak bulunmuştur. Ön kol uzunluk ortalama değerleri ölçüldüğünde ise; sağ ön kol ortalama uzunluğu $21,30 \pm 1,96$ iken, sol ön kol ortalama uzunluğu $21,98 \pm 2,10$ olarak tespit edilmiştir. El uzunluk ortalama değerleri ise; sağ el uzunluk ortalamaları; $13,44 \pm 1,50$ iken, sol el uzunluk ortalamaları $13,69 \pm 1,54$ olarak kaydedilmiştir.

Katılımcıların oturma yükseklikleri, kulaç uzunlukları, göğüs derinliği, göğüs genişliği, klavikula uzunlukları ortalama ölçüm değerleri Tablo III' de verilmiştir.

Tablo III. Katılımcıların Oturma Yükseklikleri, Kulaç Uzunlukları, Klavikula Uzunlukları, Göğüs Çevresi, Göğüs Genişliği Ortalama Ölçüm Değerleri

GRUPLAR	KATILIMCI SAYISI	OTURMA YÜKSEKLİĞİ		KULAÇ UZUNLUĞU		SAĞ KLAVİKULA UZUNLUĞU		SOL KLAVİKULA UZUNLUĞU		GÖĞÜS DERİNLİĞİ		GÖĞÜS ÇEVRESİ	
		x	ss	x	ss	x	ss	X	ss	x	ss	x	ss
EKSPRES	5	85,40	3,80	135,80	9,91	13,46	1,82	13,83	1,71	15,60	3,18	24,06	3,16
MARTI	5	78,20	25,74	146,00	12,27	13,24	,99	13,36	,98	15,20	1,75	23,84	1,52
DİYANET	8	79,56	4,65	133,75	9,21	12,11	,81	12,59	1,15	13,09	,97	19,66	1,73
TEMSA	7	85,57	1,13	163,86	1,40	14,20	1,26	13,96	1,28	17,54	3,46	22,73	3,68
TOPLAM	25	82,14	11,43	145,04	1,47	13,19	1,41	13,37	1,34	15,26	2,93	22,24	3,13

Katılımcıların oturma yükseklikleri, kulaç uzunlukları, klavikula uzunlukları, göğüs derinliği, göğüs genişliği, ortalama ölçüm değerlerine bakıldığında; oturma yükseklik ortalamaları; $82,14 \pm 11,43$, kulaç uzunluk ortalamaları; $145,04 \pm 1,47$ olarak bulunmuştur. Sporcuların klavikula uzunluklarına bakıldığında ise; sağ klavikula uzunluk ortalamalarının $13,19 \pm 1,41$ iken sol klavikula uzunluk ortalamalarının $13,37 \pm 1,34$ olduğu tespit edilmiştir. Sporcuların göğüs derinlik ortalamalarına bakıldığında; $15,26 \pm 2,93$ bulunurken, göğüs genişlik ortalamaları $22,24 \pm 3,13$ olarak kaydedilmiştir.

Katılımcıların takımlara göre skapula türleri Tablo V'de gösterilmiştir.

Tablo V. Katılımcıların Takımlara Göre Skapula Türleri

GRUPLAR	SKAPULA TÜRLERİ							
	DÜZ		KONVEKS		KONKAV		TOPLAM	
	n	%	n	%	n	%	n	%
EKSPRES	2	40	2	40	1	20	5	100
MARTI	2	40	2	40	1	20	5	100
DİYANET	5	62,5	1	12,5	2	25	8	100
TEMSA	3	42,9	3	42,9	1	14,3	7	100
GENEL TOPLAM	12	48	9	32	4	20	25	100

Katılımcıların takımlara göre skapula türlerine bakıldığında; toplam 12 kişinin (%48) düz, 9 kişinin (%32) konveks ve 4 kişinin (%20) konkav yapıda skapulaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların skapular vertebral kenar açısı (AP, 90⁰, 180⁰) ortalama antropometrik ölçüm değerleri Tablo IV’ de verilmiştir.

Tablo IV. Katılımcıların Skapular Vertebral Kenar Açısı (AP, 90⁰ , 180⁰) Ortalama Antropometrik Ölçüm Değerleri

TAKIMLAR	KATILIMCI SAYISI	SKAPULAR VERTEBRAL KENAR AÇISI AP		SKAPULAR VERTEBRAL KENAR AÇISI 90 ⁰		SKAPULAR VERTEBRAL KENAR AÇISI 180 ⁰	
		X	ss	x	ss	x	ss
EKSPRES	5	23,80	4,66	31,20	5,54	36,80	3,27
MARTI	5	26,00	3,00	29,60	1,95	38,60	6,11
DİYANET	8	24,50	1,60	29,63	1,85	35,00	2,00
TEMSA	7	21,00	2,45	28,71	2,06	36,21	2,66
TOPLAM	25	23,68	3,29	29,68	2,93	36,42	3,56

AP: Anatomik pozisyon

Katılımcıların skapular vertebral kenar açısı (AP, 90⁰, 180⁰) ortalama antropometrik ölçüm değerlerine bakıldığında; skapular vertebral kenar açısı AP ortalama değeri 23,68±3,29, skapular vertebral kenar açısı 90⁰ de 29,68±2,93, skapular vertebral kenar açısı 180⁰ de 36,42±3,56 olarak tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, oturarak voleybolda antropometrik özelliklerle ilgili literatürde yeterli miktarda bilimsel çalışmaya rastlanmaması nedeniyle irdeleme gereği duyulduğundan yapılmıştır. Bu bağlamda, Oturarak Voleybol Türkiye Şampiyonası'na katılan erkek sporcuların bazı antropometrik profillerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmamıza katılan sporcuların; yaş ortalamaları; 26.96±8.19 yıl, vücut ağırlık ortalamaları; 62,60±19,71 kg, spor yaş ortalamaları; 3,76±3,36 yıl, haftalık yaptıkları günlük antrenman ortalamaları; 4,12± ,93 gün olarak tespit edilmiştir. Günlük antrenman saat ortalamalarına bakıldığında ise; 2,16± ,66 saat olarak bulunmuştur. İnal ve ark., tekerlekli basketbol oynayan elit oyuncuların vücut kompozisyonları ve fiziksel durumlarını incelemişlerdir. Çalışma, birinci ligde basketbol oynayan 12 erkek sporcu üzerinde yapmıştır. Bu sporcuların yaş ortalamaları 22.25 ± 3.22, sporculuk yaş ortalamaları 3.21 ± 1.23 olarak bulunduğu bildirilmiştir ¹⁰. Akgün ve ark. benzer bir çalışmayı, tekerlekli sandalye basketbolu I. ve II. lig'de oyun oynayan 2 takımın antropometrik özellikleri ve fiziksel uygunluklarını karşılaştırarak yapmışlardır. Çalışmaya, I. lig Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nde (BJK) oyun oynayan yaş ortalaması 25.17 ± 4.35 olan 12 sporcu ve 2. lig Omurilik Felçlileri Gençlik ve Spor Kulübü'nde (OFSK) oyun oynayan yaş ortalaması 24.56 ± 5.43 olan 9 sporcu alınmıştır. Katılımcıların sporculuk yaşlarına bakıldığında; BJK'nın 8.42 ± 4,03 ve OFSK'nın ise 4.44 ± 2.70 olarak bulduklarını bildirmişlerdir ¹¹. Yukarıda yapılan her iki çalışmada da sporcu yaş ortalamaları bizim çalışmamızdaki sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Ancak sporculuk yaşlarına bakıldığında ise bizim çalışmamızdaki sporculuk yaşlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu durumun tekerlekli basketbol sporunun popüleritesinin, oturarak voleyboldan daha iyi olduğu ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca tekerlekli sandalye basketbol kulüp sayısının, oturarak voleybol kulüp sayısından daha fazla olması ile de alakalı olabileceği vurgulanabilir.

Kılınç ve ark. engelli olmayan yıldız erkek voleybol takımı üzerinde yapmış oldukları çalışmada, voleybol oynayan 16 sporcunun demografik özelliklerine bakmışlar; yaş ortalamaları: $14,3 \pm 0,5$ yıl, vücut ağırlığı ortalamaları: $63,4 \pm 7,6$ kg., spor yaşı ortalamaları: $4 \pm 1,63$ yıl olarak tespit ettiklerini belirtmişlerdir ¹². Bizim çalışmamızda Türkiye Şampiyonası'na katılan sporcuların yaş ortalama değerleri ($26,96 \pm 8,19$ yıl) yıldız takımı sporcularından ($14,3 \pm 0,5$ yıl) daha yüksek olmasına rağmen, yıldız takımın sporculuk yaşlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun, yeni gelişmekte olan oturarak voleybol alt yapı sporcularının sporculuk yaşantılarına daha geç başlayabildiklerinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle kulüplerin oturarak voleybol alt yapı sporcularına daha fazla önem vermesi, küçük yaşlarda bu sporla tanışmalarına fırsat yaratılabilmesi, hatta küçükler, yıldızlar gibi liglerin oluşturulmasına olanak tanınması, bu spor dalının gelişimine katkı sağlayabileceği kanısındayız.

Çalışmamızdaki katılımcıların kol uzunluklarına bakıldığında; sağ kol uzunluk ortalamaları $30,21 \pm 2,30$ iken sol kol uzunluk ortalamaları; $30,77 \pm 1,94$ olarak bulunmuştur. Ön kol uzunluk ortalama değerleri ölçüldüğünde ise; sağ ön kol ortalama uzunluğu $21,30 \pm 1,96$ iken, sol ön kol ortalama uzunluğu $21,98 \pm 2,10$ olarak tespit edilmiştir. El uzunluk ortalama değerleri ise; sağ el uzunluk ortalamaları; $13,44 \pm 1,50$ iken, sol el uzunluk ortalamaları $13,69 \pm 1,54$ olarak kaydedilmiştir. Duyul Albay ve ark. yapmış oldukları bir çalışmada, engeli olmayan 12 erkek voleybolcunun fiziksel uygunluk parametrelerinden ön kol uzunluğu ortalamasının ($25,72 \pm 1,32$) olduğu vurgulanmıştır ¹³. Engeli olmayan voleybolcuların kol uzunluğu ortalama değerlerinin engelli bireylerden biraz daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu da özellikle smaç yapan sporcular için bir avantaj sağlayabileceği düşünülebilir. Ancak oturarak voleybolda kural gereği file yüksekliğinin daha düşük olması nedeniyle kol uzunluğunun engellilerde bir dezavantaj yaratmayacağı kanısındayız.

Çalışmamıza katılan sporcuların; oturma yükseklikleri, kulaç uzunlukları, göğüs derinliği, göğüs çevresi, klavikula uzunlukları ortalama ölçüm değerlerine bakıldığında; oturma yükseklik ortalamaları; $82,14 \pm 11,43$, kulaç uzunluk ortalamaları; $145,04 \pm 1,47$ olarak bulunmuştur. Sporcuların klavikula uzunluklarına bakıldığında ise; sağ klavikula uzunluk ortalamalarının $13,19 \pm 1,41$ iken sol klavikula uzunluk ortalamalarının $13,37 \pm 1,34$ olduğu tespit edilmiştir. Sporcuların göğüs derinlik ortalamalarına bakıldığında; $15,26 \pm 2,93$ bulunurken, göğüs çevresi ortalamaları $22,24 \pm 3,13$ olarak kaydedilmiştir. Duyul Albay ve ark. yapmış oldukları bir çalışmada, 12 erkek voleybol

oyuncusunun fiziksel uygunluk parametrelerinden kulaç uzunluğu (191.25 ± 6.11) olduğu vurgulanmıştır¹³. Bizim çalışmamız ile Duyul Albay ve ark. yapmış oldukları çalışmadaki kulaç uzunluk ortalama değerlerinin farklı çıkmasının nedeninin sporcuların kol uzunluklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Luciana et.al. İtalya’da yapmış oldukları bir çalışmada; 146 yaşlı elit voleybolcu (52.5 ± 10.8 yaş) ile 234 genç elit voleybolcunun antropometrik ölçümlerini karşılaştırmışlardır. Yaşlı elit voleybolcuların oturma yükseklikleri 93.8 ± 3.8 cm iken genç elit voleybolcuların 98.7 ± 3.5 cm olarak tespit ettiklerini belirtmişlerdir¹⁴. Bizim yaptığımız çalışmamızdaki oturarak voleybol oynayan oyuncuların oturma yüksekliklerinin, engelli olmayan elit İtalyan voleybolculardan daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu durumun, hareket kısıtlılıklarına bağlı olarak engelliliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

Çalışmamıza katılan sporcuların skapular vertebral kenar açısı (AP, 90^0 , 180^0) ortalama antropometrik ölçüm değerlerine bakıldığında; AP ortalama değeri $23,68 \pm 3,29$, 90^0 de ortalama değeri $29,68 \pm 2,93$, 180^0 de ortalama değeri $36,42 \pm 3,56$ olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların takımlara göre skapula türlerine bakıldığında; toplam 12 kişinin (%48) düz, 9 kişinin (%32) konveks ve 4 kişinin (%20) konkav yapıda skapulaya sahip olduğu tespit edilmiştir. İnsanın hareketleri sırasında eklemlerde kütleli veya ekstremite olarak açılar meydana gelmektedir. Omuz eklemi birçok sportif harekette kol hareketlerini yönlendiren eklemdir. Hatta omuz eklemi abduksiyonu 180^0 genişliğe ulaştığı zaman kol gövdenin üzerine vertikal olarak ulaşmakta ve bu aşamada eklemden elevasyon hareketinden söz edilmektedir¹⁵. Skapulanın vertebral kenar konturu Graves, Gray, Hardlicka ve Kuhns tarafından araştırılmış bunun sonucunda skapula şeklinin düz, konveks ve konkav olarak üç tipte olduğu vurgulanmıştır^{16,17}. Oturarak voleybolda smaç ve servis atışlarında hareket kalitesi açısından üst ekstremite abduksiyonundaki hareket ranjının önemli olduğu görüşüyle; skapular vertebral kenar açısının da bu hareket ranjını destekleyebileceğini düşünüyoruz.

Literatür taraması yapıldığında; bedensel engellilerde oturarak voleybol ile ilgili sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmış olması dikkat çekicidir. Oturarak voleybol sporu ile ilgili sporcu sayısı artırılarak ve farklı antropometrik ölçümler yapılarak oluşturulacak yeni bilimsel çalışmaların, bu alanda yeni veri tabanlarına katkı sağlayacağı kanısındayız. Özellikle literatürde çok yeni olan antropometrik ölçümlerden Skapulanın vertebral kenar konturunun şekli ve skapulanın vertebral

kenar açıları üzerinde yapılacak daha geniş kapsamlı çalışmaların, sporcu seçiminde belki de bu parametrenin de kullanılabilirliği konusuna ışık tutabilecektir.

Ayrıca elde ettiğimiz antropometrik ölçüm sonuçlarının, oturarak voleybol oyunu antrenörlerine yol göstereceği kanısındayız. Sporcu seçimlerinde kullanılabilir veriler olması açısından da önem taşıdığını vurgulayabiliriz.

KAYNAKLAR

1. K Arbuthnott, Sport for people with a disability: the current state of play, Br J Sports Med 1998 32: 275-276).
2. History of Sports for Persons with Disability, http://www.paralympic.org/IPC/History_of_Sports.html, Erişim Tarihi: 15.09.2010.
3. Kälbli Katalin, Comparative Study On The Serves Of Volleyball And Sitting Volleyball Games, Semmelweis University Faculty of Physical Education and Sport Sciences, Hungary, 12th Annual Congress of the ECSS, 11–14 July 2007, Jyväskylä, Finland.
4. Official Sitting Volleyball Rules (2005 – 2008) To be applied in all World, International, National and League Competitions. (Updated May 2006) World Organisation Volleyball for Disabled.
5. GuidetoDisabledVolleyball, http://assets.usoc.org/assets/documents/attached_file/file_name/16729/Guide_to_Disabled_Volleyball_2007.pdf, Erişim Tarihi: 14.09.2010.
6. Bonacin D., Sose J. Latent Structure of General, Psychological and Specific Motor Ability Indicators with Top Sitting-Volleyball Players, Acta Kinesiologica 1 (2007), 2:36-41.
7. Sose J., Tusak M., Relation of Perceptive Abilities and Specific Motor Abilities of Sitting-Volleyball Players, Sport Science 2 (2009) 2: 107-112.
8. Özer K., Antropometri Sporda Morfolojik Planlama, Kazancı Matbaacılık Sanayi A.Ş. İstanbul, 1993, 41-46.
9. Şen C., Yücel B.D., Elit Basketbolcularda Scapula Tipleri ve Hareketlerinin Omuz Eklemi Hareketlerine Etkisi, Başlıklı Bildiri, V. Spor Bilimleri Kongresi, 1998, Ankara.
10. Inal S., Pinar S., Odabas I., Ayca B., Agopyan A., Erkut O., and Yavuz B. Evaluation Of Physical Condition And Body Composition Of An Elite Wheelchair Basketball

Team in İstanbul Palaestra, Forum Of The Sport, Physical Education & Recreation For Those With Disabilities Vol.19 No. 1 Winter 2003.

11. Akgün M., Akdur H., İnal S., Yiğit Z., Türkiye Bedensel Engelliler Tekerekli Sandalye Basketbolu 1. ve 2. Lig' İnde Yer Alan İki Takım Oyuncularının Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin Karşılaştırılması, The 10th ICHPER-SD European Congress and the TSSA 8th International Sports Science Congress, 17th-20th, November 2004, Antalya, Turkey.
12. Kılınç F., Yolcu M., Akgün C., Acar Z., Çetin C. Ekstremitte Genişlik Ve Çevre Ölçüm Değerlerinin Voleybolcuların Dikey Sıçrama Performansına Etkisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Spor Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Egzersiz Çevrimiçi Dergi, Isparta, 2007, Sayı:2, No:1, S:24-30.
13. Duyul Albay M., Tutkun A. E., Ağaoğlu Y. S., Canikli A., Albay F., Hentbol, Voleybol ve Futbol Üniversite Takımlarının Bazı Motorik Ve Antropometrik Özelliklerinin İncelenmesi, Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 2008, VI (1) 13-20).
14. Luciana Zaccagni, Nicoletta Onisto, Emanuela Gualdi-Russo, Biological Characteristics And Ageing in Former Elite Volleyball Players Journal Of Science And Medicine in Sport 12 (2009) 667–672.
15. Dere F., Durgun Yücel B. Spor Eğitimi için Fonksiyonel Anatomi. Okullar Pazarı Kitapevi, Adana, 1994, 16-20, 40-50, 108-118.
16. Graves W.W., A Note on The Biological and Clinical Significance of Inherited Variations . Types of Scapulae. Southern Medicine J. (32): USA, 740-742, 1939.
17. Hardlicka A. The Adult Scapula. Am. J.Phys. Anthropol (29): USA, 363-415, 1942.

DİKKAT EKSİKLİĞİ HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU (DEHB) TANILI ÇOCUKLAR VE SPOR VE FİZİKSEL ETKİNLİKLER

Öğr.Gör.Dr.Semra ŞAHİN
Dr. Sonnur IŞITAN

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü-TÜRKİYE
semsahin@hacettepe.edu.tr
sonnur2003@yahoo.com

ÖZET

Araştırmanın Alanı: Bu araştırma Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanılı çocuklar için spor yapmanın önemini ve konuyla ilgili yapılan çalışmaları kapsamaktadır.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmada, spor ve fiziksel etkinliklerin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanılı çocuklar üzerindeki etkilerini ve önemini inceleyen araştırmaları gözden geçirmek amaçlanmıştır.

DEHB Tanılı Çocuklar ve Genel Özellikleri: Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu günümüzde en sık görülen bozukluklardan biridir. Spor ve fiziksel etkinlikler, bireylerin yaşamlarını pek çok açıdan etkileyen en önemli etkinliklerden biridir. DEHB olan çocukların akademik güçlüklerinin yanı sıra öz düzenleme becerileri ve davranış kontrolü, sosyal beceriler ve duygusal açıdan da birçok sorun ile karşılaştıkları bilinmektedir.

DEHB Olan Çocuklar ve Spor ve Fiziksel Etkinlikler: Yapılan araştırmalara bakıldığında, spor ve fiziksel etkinliklerin DEHB tanılı çocukların zihinsel ve sosyal becerilerinde, sınıf içindeki uyum becerilerinde, dikkat sürelerinin artmasında, öfkelerinin ve depresyon belirtilerinin azalması gibi pek çok konuda olumlu etkileri olduğu belirtilmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Günümüzde DEHB tanılı çocukların tedavisinde ilaç tedavisi, anne-baba eğitimi, öğretmen eğitimi, çocuğa özel tedavi ve eğitim programı, ortamın düzenlenmesi gibi yöntemlerin yanı sıra spor ve fiziksel etkinliklere yönlendirilmelerinin onlara hem sosyal-duygusal yönden hem de akademik yönden olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmüştür. Ülkemizde bu konuya ilişkin araştırmaların yapılması önerilmiş, eğitimcilere rehber olabilecek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Spor, fiziksel etkinlikler, DEHB

CHILDREN WITH ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDERS (ADHD) AND SPORTS AND PHYSICAL ACTIVITIES

**Öğr.Gör.Dr.Semra ŞAHİN
Dr. Sonnur İŞİTAN**

*Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü-TÜRKİYE semsahin@hacettepe.edu.tr
sonnur2003@yahoo.com*

ABSTRACT

The Scope of the Study: Scope of the this study is the importance of attending sports and physical activities for children with Attention Deficit Hyperactivity Disorders and it consists of some researches about the subject matter.

The Aim of the Study: The aim of the study is to overview the researches about the effects of sports and physical activities on children with ADHD.

Children Diagnosed with ADHD and Their General Characteristics: *ADHD* is one of the **most common** mental **disorders** in children and adolescents. Sports and physical activities are one of the most effective activities for human life. It is known that children with ADHD have academic difficulties. Also they have problems in self regulation, behaviour management, social and emotional skills.

Children with ADHD and Sports and Physical Activities: According to researches it has cited sports and physical activities have affected children with ADHD positively on many areas such as mentally and academic skills, adaptaion of classroom rules, attention duration, decreasing anger and depression level.

Conclusion and Suggestions: Now at the present for treatment of the Children with ADHD there have been used many methods such as medicine treatment, parent education, teacher education, designed the environbment and individual introduction for children. Except these sports and physical avtivities have suggested for treatment of children with ADHD. Because sports and physical avtivities have affected positively on social, academical and emotional skills of children with ADHD. It has suggested that the scientific researches about attending sports and physical activities and their effects on children with ADHD should be done in our country. Also some suggestions have given for educators about sports or physical lessons of the children with ADHD.

Key words: Sports, physical activities, ADHD.

Giriş

Spor ve fiziksel etkinlikler, bireylerin yaşamlarını pek çok açıdan etkileyen en önemli etkinliklerden biridir. Spor ve fiziksel etkinlikler ayrıca, bireylerin fiziksel, sosyal ve estetik açıdan gelişmelerine katkı sağlamaktadır.

Fiziksel etkinlikler çocuklar açısından yukarıda bahsedilen alanlar dışında; başarı ve başarısızlığı tatma, başkalarına ve kendine karşı olumlu tutum geliştirme, grupla etkileşime geçme ve grup içinde iletişim kurma, özgürlük, otorite, disiplin ve hareketi iletişim ve ifade etme aracı olarak kullanma gibi pek çok açıdan faydası bulunmaktadır (Rennie, 2010).

Nieman (2002) fiziksel etkinliklerin bireyler üzerinde pek çok açıdan olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir ve fiziksel etkinliklerin çocuk ve gençler üzerindeki yararlarını kısaca şu şekilde özetlemiştir:

- Stresi ve kaygıyı azaltmakta
- Depresyonu azaltmakta
- DEHB, öğrenme güçlüğü bulunan ve otistik çocuklar üzerinde olumlu etki yaratmakta
- Özsaygıyı desteklemekte
- Zihinsel ve akademik performansı güçlendirmekte
- Suça eğilimi azaltmakta
- Kişilik gelişimi olumlu yönden desteklemektedir.

Chase ve Dummer'ın (1992) belirttiğine göre erkek çocuklar için spor yapmak bireysel popüler olma açısından akademik becerilerden daha önemlidir. Ayrıca erkek çocukları için popüler olma konusunda en önemli etkenin spor yapmak olduğu bulunmuştur. Kız çocukları için en önemli etkenin fiziksel görünüm olduğu, yaşla birlikte bu görüşün değişmediği, ancak erkek çocukların yaşı ilerledikçe popüler olma için en önemli etkenin fiziksel görünüm ve spor yapmak olduğu bulunmuştur. Buchanan, Blankenbaker ve Cotten (1976) ilk ve orta öğretim için sosyal statüyü belirlemede spor yapmanın çok önemli bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Erkek çocuklar için “iyi atlet” olmanın sosyal statü için en önemli kriter olduğunu bulmuşlardır. Kız çocukları için ise bu kriter sosyal statüyü belirlemede ikinci sırada yer almıştır. (Akt. Chase ve Dummer'ın (1992).

DEHB olan çocuklarda dikkatsizlik, hareketlilik ve dürtüsellik özellikleri dikkate alındığında fiziksel aktivitelerden bu çocukların gelişimsel desteğinde yararlanılabileceği düşünülmektedir. Bu konuda yapılmış araştırmaları

değerlendirmek, DEHB olan çocukların gelişimsel desteklerinde izlenecek yolların belirlenmesinde oldukça önemlidir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada; spor ve fiziksel etkinliklerin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanısı olan çocuklar üzerindeki etkilerini ve önemini inceleyen araştırmaları gözden geçirmek amaçlanmıştır.

DEHB Tanılı Çocuklar ve Genel Özellikleri

Günümüzde en yaygın görülen bozukluklardan biri Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğudur (DEHB). Okul çağı çocuklarında görülme oranının %3-5 olduğu belirtilmiştir. Dikkat eksikliği bozukluğu (DEB) çocuklarda gelişimsel döneme uygun olmayan dikkat, dürtü, aşırı hareketlilik ve kurallara uyum güçlüğü olarak tanımlanmaktadır (Lewis ve Miller,1990).

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), bireyin yaşına ve gelişim düzeyine uygun olmayan dikkat sorunları, aşırı hareketlilik ve istekleri erteleyememe (dürtüsellik) ile kendini göstermektedir.

Bu bozukluğun 3 temel belirtisi vardır:

1. *Dikkat eksikliği*
2. *Aşırı hareketlilik (Hiperaktivite)*
3. *Dürtüsellik* (Lewis ve Miller,1990).

Dikkat problemi birçok DEHB tanılı çocukta görülmektedir. Aileler ve öğretmenler çocukları yaşitlarıyla kıyaslandıklarında bu tanıya sahip çocukların; bir etkinlikten diğerine çok çabuk geçtikleri, söylenenlere dikkatlerini vermedikleri, dikkatlerinin kısa süreli olduğu, dikkatlerini odaklayamadıkları, sorumluluklarını unuttukları, hayal kurdukları, nesneleri kaybettikleri belirtilmiştir. Bu tanıya sahip çocukların genelde akademik becerilerde de sorun yaşadıkları bildirilmiştir (Barkley, 1997; Wicks-Nelson, Israel, 2003). Yetişkin raporlarına göre ise çocukların bazı durumlarda dikkatini yoğunlaştıramadıkları, oturarak uzun süre oyun oynama, resim yapma ya da blokları dizme gibi durumlarda dikkat güçlüklerinin olduğu saptanmıştır. Barkley (1997) DEHB olan çocukların, davranış kontrolü ya da kural ve yönergelere uygun davranmak için içsel konuşmanın düzenlemesi anlamına gelen öz düzenleme (self regulation) becerilerinde yetersizliklerin olduğunu ifade etmiştir.

DEHB olan çocuklar, akademik güçlüklerinin yanı sıra öz düzenleme becerileri ve davranış kontrolünde yaşadıkları problemlerden dolayı sosyal yaşantılarında da birçok sorun ile karşılaşmaktadırlar. Sosyal güçlüklerin, DEHB’da sıklıkla görüldüğü, genellikle konuşkan olup sosyal değişiklikler konusunda istekli oldukları

gözlenmektedir. Genellikle bu çocuklar yüksek seste konuşurlar, hareketleri hızlıdır ve fiziksel açıdan güçlüdürler. (Whalen & Henker, 1985; 1998- Akt. Wicks-Nelson, Israel, 2003).

Bruce ve ark. (2006) 11 yaşındaki DEHB tanılı çocuklar ile yaptıkları çalışmada, sosyal beceriler, davranışı içselleştirme ve dışa vurma konularında DEHB'li çocukların %32'sinin sorun yaşadığını bulmuşlardır.

DEHB tanılı çocukların sosyal alandaki güçlükleri, onların akran ilişkilerinde, öğretmenleriyle olan ilişkilerinde sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır. Ayrıca DEHB olan çocukların arkadaş edinmeleri oldukça güçtür ve arkadaşları tarafından olumsuz bir biçimde yargılanırlar. Genellikle hoşlanılmayan ve reddedilen çocuklardır (Lahey ve ark. 1998).

DEHB olan çocuklar ile ilgili olarak bir diğer önemli konu da; DEHB tanısı olan çocukların bu tanıya sahip olmayan normal gelişim gösteren akranlarına oranla benlik saygılarının daha düşük olmasıdır. Sawyer ve ark. (2002) 6–17 yaşları arasındaki toplam 3,597 çocukla yaptıkları çalışmalarında DEHB olan çocukların normal gelişim gösteren akranlarına nazaran fiziksel ve zihinsel sağlıklarının daha kötü ve benlik saygılarının daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Bu tür olumsuz durumların çocukların ruhsal sağlıklarını da olumsuz etkilediği, sosyal olarak dışlanmanın, arkadaşsız olmanın ve çevreye uyum sağlayamamanın çocuklar üzerinde depresyon, şiddete eğilim gösterme gibi olumsuz durumlara sebep olduğu belirtilmiştir.

Dumas ve Louise (1999) DEHB olan çocukların benlik algıları ile normal gelişim gösteren akranları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, DEHB olan çocukların benlik algılarının daha düşük olduğu, bunun yanı sıra atletik yetenekler açısından DEHB olan çocuklar ile normal gelişim gösteren çocuklar arasında farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir.

DEHB ve SPOR

Günümüzde DEHB tanılı çocukların tedavisinde yaygın olarak ilaç tedavisi kullanılmaktadır. Bunların dışında anne-baba eğitimi, öğretmen eğitimi, çocuğa özel tedavi ve eğitim programı, ortamın düzenlenmesi gibi yöntemler kullanılmaktadır (Sürücü, 2003). Ancak tüm bu yöntemlerin yanında DEHB tanılı çocukların spor etkinliklerine yönlendirilmelerinin onlara hem sosyal-duygusal yönden hem de akademik yönden olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

DEHB tanılı çocukların zayıf fiziksel becerilere sahip oldukları ve hareketle ilgili becerilerde güçlük yaşadıkları belirtilmiştir (Harvey ve Reid, 2003). Aynı zamanda DEHB tanılı çocukların motor ve algısal becerilerde sınırlılıkları olduğu bildirilmiştir. Büyük kas motor beceriler, küçük kas motor beceriler, uzamsal kavramlar, beden algısı, görsel algı becerilerinde DEHB'li çocukların %20'sinin sorun yaşadığı saptanmıştır. Ayrıca bu tanıya sahip çocukların %83'ünün etkinlik kontrolünde sorun yaşadıkları bildirilmiştir (Bruce ve ark., 2006).

Harvey ve ark. (2003) DEHB tanılı çocukların takım oyunlarında ya da rekabete dayalı etkinliklerde başarılı olamadıklarını, beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin de bu gruptaki çocukların davranışlarını kontrol etmede güçlük yaşadıklarını gözlemlenmiştir. DEHB tanılı çocukların hareket güçlükleri düşünüldüğünde özellikle spor eğitimi almaları ve fiziksel etkinliklere katılmaları önemli bir konudur. Hupp ve Reitman (1999) DEHB olan çocuklarda akademik ve disiplin problemleri olduğunu, ayrıca serbest zaman etkinliği olarak spora katılımlarının yeterli oranda olmadığını belirtmişlerdir.

Pelham ve ark. (1990) DEHB'li çocukların zayıf atletik becerilerinin olduğunu ve oyun kurallarını takip edemediklerini bildirmişler, bunun yanı sıra spor etkinliklerinin DEHB tanılı çocukların davranışlarının düzenlenmesinde faydalı olacağını söylemişlerdir. Azrin ve ark.(2006) yaptıkları çalışma sonunda DEHB olan çocuklara pekiştireç olarak fiziksel etkinlik verildiğinde çocukların hareketliliğinin azaldığını ve daha sakin kaldıklarını bu nedenle de akademik başarılarının arttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca fiziksel etkinlikleri DEHB tanılı çocuklar için bir tedavi yöntemi olarak önermişlerdir. Armstrong ve Drabman (1994) DEHB olan çocukların akranları tarafından daha fazla reddedildiklerini ve akranları tarafından daha az kabul gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu tanıya sahip çocukların davranışlarını düzenlemede sıkıntıları olduğu için spor faaliyetlerinde başarısız olduklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra DEHB olan çocuklara spor becerileri öğretildiğinde çocukların kendine olan güvenlerinin arttığını ve akranları tarafından daha fazla kabul gördüklerini belirtmişlerdir.

Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalara bakıldığında, Nieman'ın (2002) belirttiğine göre Brown (1987) yaptığı çalışmada 10-22 haftalık yürüme programına katılan DEHB tanılı çocukların ilaç alma ihtiyaçlarının azaldığını bulmuşlardır. Pellegrini ve Smith (1998) fiziksel etkinliklerin DEHB olan çocukların sınıf içinde dikkatini artırmalarında faydalı olduğunu bulmuşlardır. Topçu ve ark. (2007) egzersiz

yapmanın beyin kan akımı ve çocukların zihinsel ve sosyal becerileri üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu bildirmişlerdir. Bu nedenle DEHB tanılı çocuklar için fiziksel egzersizlerin faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Bailey (2009) yaptığı çalışmada DEHB’li çocuklara 3 haftalık fiziksel egzersizler uygulamıştır. Çalışma sonunda çocukların sınıf içindeki becerilerinde artış olduğunu bulmuştur. DEHB’li çocukların matematik derslerinde daha sakin ve dikkat sürelerinin daha uzun olduğu belirtilmiştir. Packard (2007) DEHB tanılı çocuklar için günde 1-2 saat fiziksel etkinliğin yararlı olacağını ancak önemli olanın bu etkinliklerin düzenli olarak yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Topçu ve ark. (2007) DEHB tanılı 8-12 yaş grubundaki çocuklarda; koordineli ardışık hareketlerin sık tekrarlanarak öğrenmenin geliştirilmesi, dikkatlerini toplamaya zorlanmaları ve amaca yönelik hareket kabiliyetini geliştirerek dürtüsel davranışlarının azaltılması, sosyal ilişki kuralları, paylaşma ve özgüven geliştirilmesi amacıyla folklor egzersizleri uygulamışlardır. Buna göre 15 hafta sonunda folklor egzersizinin DEHB tanılı çocukların davranışlarında olumlu değişimler olduğu, hem okulda hem de evde dikkat eksikliğinin, hiperaktivite ve dürtüsel davranışlarının azaldığı görülmüştür. DEHB tanılı çocuklar için ilaç tedavisi yanında müzik egzersizleri önerisinde bulunmuşlardır. Packard (2007) ise yaptığı çalışmada DEHB olan ve olmayan 10 ilköğretim çağındaki çocukla yaptığı çalışmasında tüm çocuklar için fiziksel etkinliklerin faydalı olduğunu bulmuştur. Ayrıca çocukların dikkat sürelerinin, yürütücü işlevlerinin arttığını bulmuş, küçük grup etkinliklerinin dikkat problemi olan çocuklar için önemli olduğunu vurgulamıştır.

Bir diğer çalışma ise, Hupp ve ark. (2002) DEHB’li 5 çocuğu yaz eğitim programına dahil etmişlerdir. Bu programda çocukların davranışlarını ve ilaç tedavilerinin etkilerini değerlendirmişlerdir. 3 haftalık programda çocuklara “kickball” oynatılmıştır. Programa katılan küçük yaş grubundaki çocukların rekabete dayalı etkinliklerde daha iyi organize olduklarını, genel olarak fiziksel ve spor etkinliklerin sosyal kabulleri ve olumlu akran ilişkileri desteklediği saptanmıştır.

Spor etkinliklerinin DEHB olan çocuklara duygusal yönden de olumlu etkileri olmaktadır. Johnson ve Rosen (2000) 6-17 yaş grubundaki DEHB olan erkek çocukları ile yaptıkları çalışmada çocukların bireysel ve takım halinde oynanan sporlara katılımlarının etkileri anne-baba raporlarına göre incelenmiştir. Buna göre genel olarak DEHB tanılı çocukların akranlarına göre daha öfkeli oldukları, daha fazla duygusal tepki verdikleri, daha yetersiz oldukları raporlardan tespit edilmiştir. Çalışma

sonucunda, sporun hem DEHB olan çocuklar hem normal gelişim gösteren çocuklar için öfkeyi, duygusal tepki vermeyi ve yetersizliği azalttığı bulunmuştur. Bunun yanı sıra DEHB tanılı çocukların takım oyunlarında zorlandıkları, bireysel sporlarda ise daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Hupp ve Reitman (1999) edimsel koşullanmayı kullanarak 8-10 yaşları arasındaki DEHB olan erkek çocukların spor becerilerini ve sporcu olma niteliklerine bakmışlardır. Sözel övgü ile çocukların basketbol ile ilgili becerilerinin arttığı, ailelerinin belirttiğine göre ise daha özgüvenli, daha mutlu ve daha olumlu akran ilişkilerinin olduğu bulunmuştur. Öğretmenleri de çocukların dikkat sürelerinde artış olduğunu ve sınıf içinde daha az yıkıcı davranış sergilediklerini bildirmişlerdir. Kiluk ve ark. (2009) üç ya da daha fazla spor etkinliklerine katılan DEHB tanılı çocuklarında üçten daha az spor etkinliklerine katılanlara göre daha az kaygı ya da depresyon bulgularının olduğu bulunmuştur. Öneri olarak, DEHB tanılı çocukların kaygı ve depresyon düzeylerinin azaltılması için spor etkinliklerine katılımlarının önemli olduğunu belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmalar spora ve fiziksel etkinliklere katılmanın DEHB tanılı çocuklar üzerinde pek çok alanda olumlu etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu konuyu ele alan sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde konuya ilişkin yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Özellikle bu konuya ilişkin olarak DEHB tanılı çocukların ne tür sporlara ve fiziksel etkinliklere ilgi duydukları, bu tür etkinliklere katılım oranları ve sporun ve fiziksel etkinliklerin DEHB tanılı çocuklar üzerindeki akademik, sosyal ve duygusal yöndeki etkilerine yönelik bilimsel çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Ayrıca DEHB tanılı çocukların spor ve fiziksel etkinliklere yönlendirilmesi için ailelere ve eğitimcilere gerekli bilgiler verilmeli, konuya ilişkin farkındalık uyandırılmalıdır. Çünkü çocukların akranları tarafından kabul görmeleri, onların mutlu ve özgüvenleri yüksek bireyler olmalarında büyük önem taşımaktadır. Bu tanıya sahip çocukların akademik sorunları dışında sosyal ve duygusal yönden de pek çok sorunları olduğu bilinmektedir. Arkadaşları ve öğretmenleri tarafından kabul görme, sosyal kurallara uyum sağlayabilme DEHB olan çocukların daha mutlu olmalarına ve benlik saygılarının ve özgüvenlerinin artmasını sağlamada önemli etkenlerdir.

Ancak bireysel ve grup halinde yapılan spor etkinliklerinin DEHB olan çocuklar için bazı güçlükleri bulunmaktadır. Aşağıda belirtilen davranışsal müdahalelerle bu tür zorluklar aşılabilmektedir. Genel olarak DEHB olan çocukların spor eğitmenlerinin bu konuda yapması ve dikkat etmesi gereken bazı konular bulunmaktadır. Bunlar;

- *Çocuğun uygun olmayan davranışlarına anında müdahale edilmelidir.
- *Kuralları hatırlatmak için ipuçları kullanılmalıdır.
- *Çocuğun uygun davranışları ödüllendirilmelidir.
- *Dikkatlerini belirli bir konu üzerinde yoğunlaştırabilmelerine özen gösterilmelidir.
- *Yapılan etkinliklerin belirli düzen ve aralıkta olmasına dikkat edilmelidir.
- *Spor yapılan ortamda dikkat dağıtan uyaranlar azaltılmalıdır.
- *Uzun ve karmaşık yönergelerden kaçınılmalıdır (Lullo ve Puymbroeck, 2006; Salend, 1998).
- *Çocukları başarısız olarak görmek yerine performansları hakkında bilgi edinmeye çalışılmalıdır.
- *Bu çocukların daha fazla desteğe ihtiyaç duyduğu unutulmamalı ve diğer çocuklarla karşılaştırılmamalıdır.
- *Çocuklara yapmaması gerekenler yerine yaptıklarına vurgu yapılmalıdır.
- *Ekip çalışmasına özen gösterilmelidir. Çocukla ilgili problem durumlarında mutlaka konuyla ilgili uzmanlardan, çocukla ilgili olarak okuldaki diğer kişilerden ve ailelerden görüş alınmalıdır (Rief, 2005).

KAYNAKLAR

- Amstrong, K.J. & Drabman, R. (1994). The Clinical Use of Sports Skills Tutoring with Grade School Boys Referred for School Behavioral Problems. Child & Family Behaviour Therapy. 16(1):43-48.
- Azrin, H.N., Ehle, C.T. & Beaumont, A.L. (2006). Physical Exercise as a Reinforcer to Promote Calmness of an ADHD Child. Behaviour Modification. 30(5):564-570.
- Bailey, K.E. (2009). The Impact of Physical Activities on Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder's ability to Focus. Master Research Project. Ohio University The Faculty of the College of Education.
- Barkley, R. (1997). Behavioral Inhibition, Sustained Attention, and Executive Functions" Constructing a Unifying Theory of ADHD. Psychological Bulletin, Vol. 121, No, 1, 65-94

- Bruce, B; Thernlund, G. & Nettelbladt, U. (2006). ADHD and Language Impairment A Study of the Parent Questionnaire FTF (Five to Fifteen). *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 15: 52–60.
- Chase, M.A. & Dummer, G.M. (1992). The Role of Sports as a Social Status Determinant for Children. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. 63(4):418-424.
- Dumas D, Louise P. A. (1999). Study of Self-perception in Hyperactive Children. *American J Maternal Child Nursing*. 24(1):12-19.
- Harvey, W. J. & Reid, G. (2003). Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: A Review of Research on Movement Skill Performance and Physical Fitness. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 20(1):1-25.
- Harvey, W. J., Fagan, T. & Kasis, J. (2003). Enabling Students with ADHD to use Self-control in Physical Activities. *PALAESTRA*, 19(3): 32-35.
- Hupp, S.D.A.& Reitman, D. (1999). Improving Sports Skills and Sportmanship in Children Diagnosed with Attention-Deficit Hyperactivity Disorder. *Child and Family Behaviur Theraphy*. 21(3):35-51.
- Hupp, S.D.A., Reitman, D., Northup, J., O’Callaghan, P. & Leblanc, M. (2002). The Effects of Delayed Rewards, Tokens, and Stimulant Medications on Sportsmanlike Behaviour with ADHD-Diagnosed Children. *Behaviour Modification*. 26(2):148-162.
- Johnson, R.C. & Rosen, L.A. (2000). Sports Behaviour of ADHD Children. *Journal of Attention Disorders*. 4(3):150-160.
- Kiluk, B.D., Weden, S. & Culotta, V.P. (2009). Sports Participation and Anxiety in Children with ADHD. *J Atten Disord*. 12(6):499-506.
- Lahey BB, Waldman ID, McBurnett K (1999). The Development of Antisocial Behavior: An Integrative Causal Model. *J Child Psychol Psychiatry*, 40: 669-682.
- Lewis., M., Miller., S., M. (1990). “Handbook of Developmental Pscyhopathology”. Plenium Pres, New York and London.
- Lullo, C. & Van Puymbroeck, M. (2006). Sports for Children with ADHD: Recreation Can Enhance the Lives of Children with ADHD. *Parks and Recreation*. 41:20-25.
- Niemann, P. (2002). Psychosocial Aspects of Physical Activity. *Pediatr Child Health*. 7(5):309-312.
- Packard, S.S. (2007). Effects of Vigorous Bouts of Physical Activity in Elementary Students With And Without A Diagnosis of Attention Deficit Disorder: An Examination of How Physical Activity Influences The Attention and Concentration of

Students in The School Environment. A Thesis Specialist in Education Miami University Department of Education and Allied Professions: School Psychology, Oxford, OH.

-Pelham, W.E., McBurnett, K., Harper, G., Milich, R., Clinton, J., Thiele, C.& Murphy, D.A. (1990). Methylphenidate and Baseball Playing in ADD Children: Who's on first? Journal of Consulting and Clinical Psychology. 58:130-133.

-Pellegrini, A.D. & Smith, P.K. (1998). The Development of Play During Childhood: Forms and Possible Functions. Child Psychology & Psychiatry Review, 3 (2), 51- 57.

-Rief, S., F., (2005). "How to reach and teach children with ADD/ADHD, Practical Techniques, Strategies and Interventions". Second Edition, JOSSEY BASS A Willey Imprint.

-Salend, J. S. (1998). Effective Mainstreaming, Creating Inclusive Classrooms, Third Edition, Prentice Hall Inc.

-Sawyer M G, Whaites L, Rey JM, Graetz BW, Baghurts P. (2002). Health Related Quality of Life of Children and Adolescents Children with Mental Disorders. J Am Acad Child Adolescent Psychiatry. 41: 530-7.

-Sürücü, Ö. (2003). Anababa-Öğretmen Elkitabı, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. Ya-Pa Yayınları, Turan Ofset, İstanbul.

-Topçu, B., Yıldız, S. ve Topçu Bilgen, Z. (2007). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Folklor Egzersizinin Etkisi. Genel Tıp Dergisi. 17(2): 89-93.

-Wicks-Nelson, R., Israel, C., A. (2003). Behaviour Disorders of Childhood. Prentice Hall, Fifth Edition. "Point of View the Benefits os Sports for Mentally Handicapped People". Rennie, F. [www.http://contents.bjdd.net/oldPDFs/72_60to65.pdf](http://contents.bjdd.net/oldPDFs/72_60to65.pdf), et:31.08.2010.

ZİHİNSEL ENGELLİLER SPOR EĞİTİM MERKEZİ PROJESİ

Okt. Erkan GÜLGÖSTEREN

Mersin Üniversitesi Rektörlük Beden Eğitimi Bölümü Öğretim Elemanı

ÖZET

Bugün dünyada 500 milyon engelli olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakamın yaklaşık 8,5 milyon kişisini, Türkiye’de yaşayan engelliler oluşturmaktadır. Mersin ilinde yaşayan kayıtlı ve eğitim alan zihinsel engelli sayısının 4557 civarında olduğu tespit edilmiştir. Oysa İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü araştırmalarına göre kayıt altına alınmamışlar ile birlikte bu sayının 6500 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Yani, Mersin’ de herhangi bir eğitim programına erişemeyen zihinsel engelli oranı % 30 dur. Ortaya çıkan bu sonuç, toplumsal yönden bakıldığında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nin 2008 yılında bölgedeki engelli bireyler üzerinde yapmış olduğu araştırmada, hedef bölgede yaşayan zihinsel engelli bireylerin büyük bir oranının, yetenekleri ve öz bakım becerilerinin yetersiz olduğu sonucunu vurgulamışlardır. Aynı araştırma, bu engelli grubunda bulunan birçok bireyin bazı yeteneklere sahip olmasına rağmen, toplumda sosyal ve kültürel anlamda bu yeteneklerini kullanma fırsatı bulamadığını göstermektedir.

Gerek ulusal gerekse de yerel düzeyde zihinsel engellilere yönelik resmi ve özel eğitim merkezlerinde akademik beceriler kazanmaya yönelik eğitimler verilmesine rağmen gelişimin bir bütün olduğu ilkesi hep göz ardı edilmektedir. Verilen eğitimler daha çok bireylerin teorik bilgileri kazanmaya yönelik eğitimlerdir. Oysa zihinsel engelli bireylerin günlük yaşama ve dolayısı ile topluma iştirak edebilmeleri için bedensel beceri gelişimlerinin arttırılması kaçınılmaz bir gerçektir. Yani, bireylerin hem akademik anlamda hem de motorsal anlamda gelişim göstermesi gerekliliği önem arz etmektedir.

Hedef bölgedeki zihinsel engelli bireylerin eğitimlerindeki en önemli sorunlardan biri, bu bireylerin motor gelişimini destekleyecek “beden eğitimi ve spor” anlamında herhangi bir eğitimin verilmemesidir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, hedef bölgede zihinsel engelli bireylerin bu ihtiyacını karşılayacak beden ve spor eğitimlerini içeren bir eğitim mekanizması veya programının bulunmadığı görülmektedir.

Çukurova Kalkınma Ajansı'nın 2009 Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı kapsamında belirlediği önceliklerden biri, 'Dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve kültürel uyum sorunlarının azaltılmasıdır. Bu kapsamda, teklif edilen projenin farklı bir engelli grubuna yönelik olduğu açıkça görülmektedir. Mersin'de ilk kez böyle bir projenin uygulanacağı düşünüldüğünde "Zihinsel Engelli" gruba yönelik, ilk kez çeşitlendirilmiş, alternatif, sağlık ve toplum temelli bir hizmet geliştirilmiş olacaktır.

Projenin hayata geçmesi ile zihinsel engelli bireylerin, fiziksel bağımsızlıklarının, kendi kendine yetebilme kabiliyetlerinin ve sağlıklı yaşamlarının geliştirilmesi sağlanacaktır. Proje kapsamında kurulacak 'Zihinsel Engelliler Spor Eğitim Merkezi' faaliyetleri ile sağlıklı yaşam eğitimi alan engelliler başkalarının yardımına ihtiyaç duymadan yaşamla başa çıkabileceklerdir. Devam eden hayatlarında olumlu tutum ve davranış geliştireceklerdir.

SPORT EDUCATION CENTER PROJECT FOR MENTALLY DISABLED

Lct. Erkan GÜLGÖSTEREN

Mersin University Rectorship Department of Physical Education

ABSTRACT

It has been estimated that there are 500 million disabled people in the world. People living in Turkey constitute approximately 8.5 million of this number. It was reported that there were total of 4557 disabled people registered and taking education. However, this number increases to 6500 with unregistered disabled people according to survey of Province Social Service Department. That is, total percentage of disabled people who are not in educational program is 30% in Mersin. This is an important problem when considered from social point of view.

In the study done by Mersin University Education Faculty on disabled people in the area, it was emphasized that a major proportion of mentally disabled people live in the target area do not have enough ability and self-care skills. In the same study, it was shown that even though most of those have some skills, they didn't have opportunity to use them in social and cultural environment.

Although an education has been given, which aim helping them to gain academic skills, in the official or local education centers it was ignored that development is a whole process. Education given is mostly about to help them to gain theoretical information. However, it was an unavoidable truth that their physical skill development should be increased to help them to participate in daily and social life. That is, it is very important that individuals should present both academic and motor development.

The most important problem in the education of mentally disabled people in the target area is that no physical and sport education is given to them in order to support their motor development. With that in mind, it is clear that there is no educational mechanism or program that covers physical and sports, which meet the needs of mentally disabled people in the target area.

One of the priorities that Çukurova Development Agency determined with in the scope of 2009 Social Development Financial Support was decreasing the economical, social and cultural adaptation problems of disadvantaged group. In this context, it is clearly seen that the project proposed is intended for a different disabled

group. When it is thought that it is the first time that this kind of project will be launched, alternative, diversified, health and society based service intended especially for “Mentally Disabled” group will be developed.

After the project launched, the development of physical independence, self care and healthy living skills will be provided for mentally disabled individuals. Disabled people who take health living education as an activity of “Sport Education Center for Mentally Disabled” that will be established within the scope of the project, they will be able to cope with life without needing any assistance of others. They will also develop positive behaviors and attitudes in their ongoing life.

Giriş

Devlet İstatistik Enstitüsü Kurumu'nun (TÜİK-2009) verilerine göre Türkiye genelinde % 0.48 zihinsel engelli vatandaşımız bulunmaktadır. Bu oran Kentte % 0.38, kırsalda ise % 0.64' tür. Cinsiyet olarak baktığımızda erkek % 0.58, kadın % 0.38 civarındadır (1). Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından Devlet İstatistik Enstitüsü'ne yaptırılan "Türkiye Özürlüler Araştırması" ile ülkemizdeki özürlülük profili geniş ve kapsamlı olarak araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre en az her on çocuktan biri, beden veya zihinsel engelli olarak doğmakta veya doğduktan sonra sakatlanmaktadır. Bugün dünyada 500 milyon engelli olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakamın yaklaşık 8,5 milyon kişisini, Türkiye'de yaşayan engelliler oluşturmaktadır (2). Mersin ilinde yaşayan kayıtlı ve eğitim alan zihinsel engelli sayısının 4557 civarında olduğu tespit edilmiştir (3). Oysa Mersin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü araştırmalarına göre kayıt altına alınmamışlar ile birlikte bu sayının 6500 civarında olduğu tahmin edilmektedir (4). Yani, Mersin' de herhangi bir eğitim programına erişemeyen zihinsel engelli oranı % 30 dur. Ortaya çıkan bu sonuç, toplumsal yönden bakıldığında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Engellilik, sadece bu sorunu yaşayan kişiyi değil, ailesini ve yakın çevresini de ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak etkileyen bir sorundur. Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunun 2007 yılında yapmış olduğu bir araştırmada, zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin ekonomik zorlukların yanı sıra sosyal ve psikolojik sorunlar da yaşadıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte, bu ailelerde sosyal yönden çocuklarının olduğu kadar, ebeveynlerinde iletişim bozuklukları saptanmıştır. Araştırmada, söz konusu ailelerde, kendilerine yeterli zaman ayıramamalarının neden olduğu etki, çevrenin bakış açısı nedeniyle oluşan baskı ve gelecekle ilgili kaygıların çok olması nedeni ile yaşantılarında ciddi olumsuzluklar tespit edilmiştir. Bunun yanında hedef bölgede yaşayan zihinsel engelli bireylerin büyük bir oranının, yetenekleri ve öz bakım becerilerinin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmış ve birçok bireyin bazı yeteneklere sahip olmasına rağmen, toplumda sosyal ve kültürel anlamda bu yeteneklerini sergileme fırsatı bulamadığı gözlemlenmiştir (5).

Zihinsel engellilere yönelik resmi ve özel eğitim merkezlerinde akademik beceriler kazanmaya yönelik eğitimler verilmesine rağmen gelişimin bir bütün olduğu ilkesi hep göz ardı edilmektedir. Verilen eğitimler daha çok bireylerin teorik bilgileri kazanmaya yönelik programlardır. Bu programların yanında zihinsel engelli bireylerin günlük yaşama ve dolayısı ile topluma iştirak edebilmeleri için bedensel beceri gelişimlerin arttırılması kaçınılmaz bir gerçektir. Yani, bireylerin hem akademik anlamda hem de motorsal anlamda gelişim göstermesi gerekliliği önem arz etmektedir.(6)

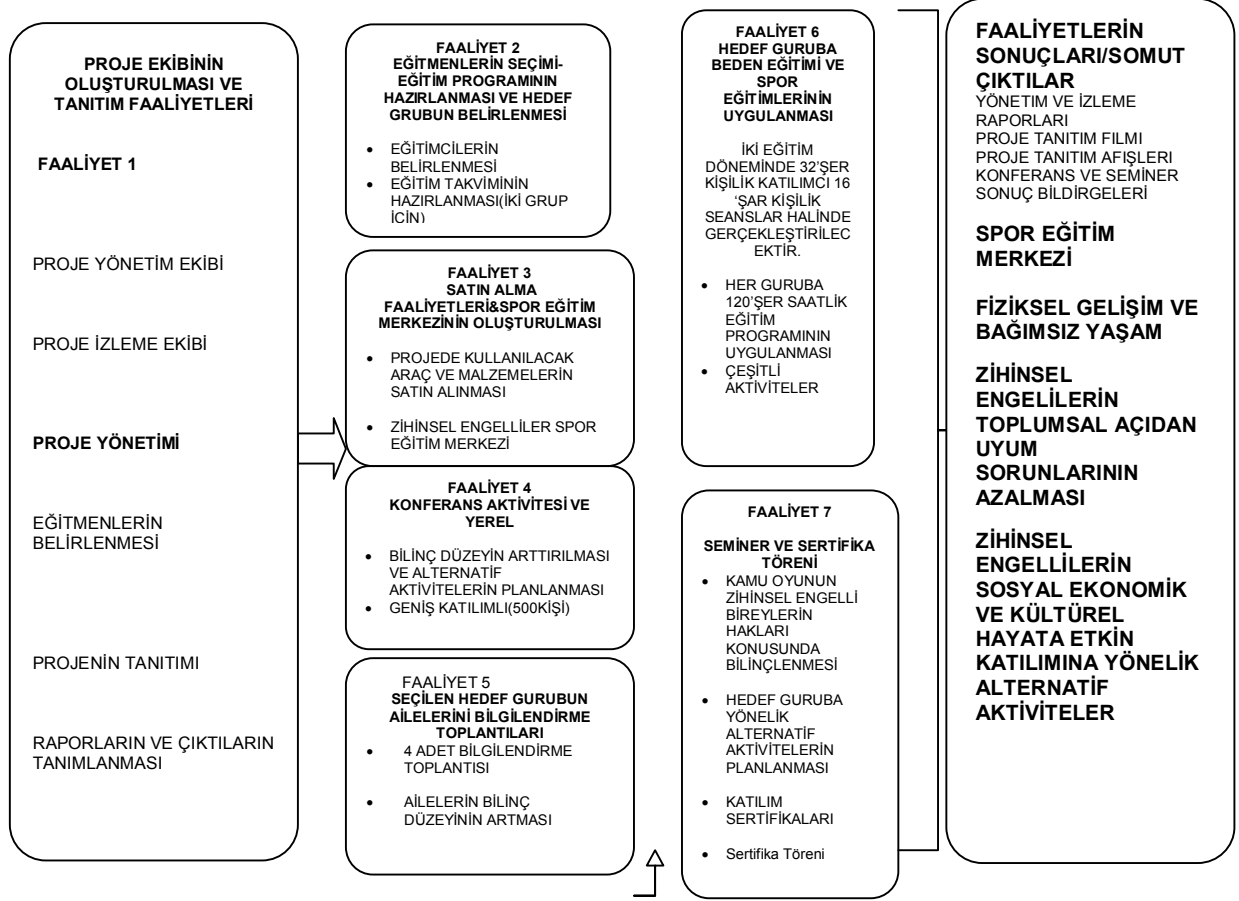
Hedef bölgedeki (Mersin ili ve çevresi) zihinsel engelli bireylerin eğitimlerindeki en önemli sorunlardan biri, bu bireylerin motor gelişimini destekleyecek “beden eğitimi ve spor” anlamında herhangi bir eğitimin verilmemesidir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, hedef bölgede zihinsel engelli bireylerin bu ihtiyacını karşılayacak beden ve spor eğitimlerini içeren bir eğitim mekanizması veya programının bulunmadığı görülmektedir.

Çukurova Kalkınma Ajansı’nın 2009 Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı kapsamında belirlediği önceliklerden biri, ‘Dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve kültürel uyum sorunlarının azaltılmasıdır. Bu kapsamda, teklif edilen projenin farklı bir engelli grubuna yönelik olduğu açıkça görülmektedir. Mersin’de ilk kez böyle bir projenin uygulanacağı düşünüldüğünde “Zihinsel Engelli” gruba yönelik, ilk kez çeşitlendirilmiş, alternatif, sağlık ve toplum temelli bir hizmet geliştirilmiş olacaktır.

Proje kapsamındaki spor eğitimlerinin amacı; zihinsel engellilerin beden yapılarının geliştirerek sağlıklı bir birey olarak yaşamasını sağlamaktır. Hedef gruba “beden ve spor” eğitimleri verilerek onların yaşamla başa çıkması ve bağımsız olarak yaşamlarını idame etmeleri sağlanacaktır. Zihinsel engelli bireylere yönelik gerçekleştirilecek spor eğitimleri ile bu kişilerin zihinsel kapasitelerinin ve motor becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlanacaktır. Ayrıca, sporun sosyal işlevlerini kullanarak topluma ve çevresine uyumunu en iyi şekilde sağlamak projenin diğer bir amacı olacaktır.

Projenin doğrudan faydalanıcıları, Mersin il merkezinde ikamet eden , eğitim alan 07 – 20 yaş arasındaki 64 zihinsel engelli birey ve aileleri olacaktır. Yerel halk, bölgedeki konu ile ilgili faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, Rehabilitasyon merkezleri ve konferans katılımcıları ise nihai faydalanıcılar arasında yer alacaktır.

Mersin il Sosyal Hizmetler Müdürlüğü projeye ortak; Akdeniz-Çankaya İş Okulu ve Özel İzem Özel Eğitim Okulunun da projeye iştirakçi olarak katılmaları engelli bireylerimize rahatlıkla ulaşmak açısından önemli katkılar sağlamıştır.

Şekil 1 Zihinsel Engelliler Spor Eğitim Projesi Faaliyetleri ve Somut Çıktıları

TEMEL FAALİYETLER

Faaliyet 1. Proje Ekibinin Oluşturulması ve Tanıtım Faaliyetleri

Bu faaliyetin amacı; öncelikle faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu sağlayacak proje yönetim ekiplerinin oluşturulmasıdır. Proje yönetiminde şeffaf ve her aşamada işbirliği ve koordinasyonu esas alan bir anlayış izlenecektir. Proje yönetiminin başarısı için, projede görev alan tarafların görev, sorumluluk ve rolleri ile yönetim, izleme ve değerlendirmede uygulanacak prosedürler tarafların üzerinde anlaştığı biçimde gerçekleştirilecektir. Ayrıca; bu uygulama yönetimi kapsamında projenin hedef kitle ve tüm kamuoyuna duyurulması amacıyla bir program dâhilinde tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Hedef kitleye ulaşmak, faaliyet programına

katılımı sağlamak açısından önem taşımaktadır. Tanıtım faaliyetlerinin hedef kitleye ulaşma konusunda avantaj sağlamasının yanı sıra kamuoyunun bu konuda duyarlılık kazanmasına da fayda sağlayacaktır. Projenin kamuoyuna ve hedef kitleye tanıtımı amacıyla yapılacak 250 adet proje tanıtım CD si hazırlanarak çoğaltılacak, basın birimleri ve kamuoyuna dağıtılacaktır.

Faaliyet 2. Eğitimcilerin Seçimi, Eğitim Programının Planlanması ve Hedef Gurubun Belirlenmesi

Eğitimcilerin Seçimi

Bu faaliyet ile, proje kapsamındaki eğitimleri yürütecek iki eğitimci belirlenecektir. Eğitimcilerin seçiminde, konularında lisans eğitimi almış ve en az iki yıl süre ile benzer bir eğitim vermiş olma kriterleri esas alınacaktır. Bölgemizde konu ile ilgili tecrübeli eğitimciler bu kriterler göz önüne alınarak ilgili eğitim kurumlarından seçilecektir.

Aile Eğitimi

Proje faaliyetlerinde yer alan ‘Aile Bilgilendirme Toplantıları’ kapsamında verilecek eğitimlerden sorumlu kişidir. Bu kişi konusunda uzman kişiler arasından belirlenecektir.

Eğitim Asistanı

Üç asistan, beden ve spor eğitim programlarının uygulanması aşamasında eğitimcilere ve eğitimlere katılan zihinsel engelli bireylere yardımcı olacak destek personeli olarak görev yapacaktır. Bu asistanlar Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi Bölümünde öğrenim gören öğrenciler arasından belirlenecektir.

Eğitim Programının Planlanması

Eğitim süresince uygulanacak olan program, zihinsel engellilerin ihtiyaçları ve AB uygulamalarına göre hazırlanmış modüler eğitim programına dayalı olarak yürütülecektir. Zihinsel engellilerin toplumsal hayatta yaşam koşullarının belirlediği standart ve ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanacak ve süresi her grup için 96 saat olan eğitim programı uygulanacaktır.

Hedef Grubun Belirlenmesi

Hedef kitleye ulaşmak, eğitim programına katılımı sağlamak açısından önem taşımaktadır. Hazırlanacak afişlerin asılması, yazılı, işitsel ve görsel basın kanallarıyla yapılacak tanıtımlardan sonra bir tanıtım toplantısı düzenlenmesi planlanmaktadır. Konu ile ilgili kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, akademisyenlerin ve hedef

kitlenin ailelerinin davet edileceği tanıtım toplantısından sonra programa katılım için başvuru formları dağıtılacaktır. Programa katılacak faydalanıcıların belirlenmesinde aşağıdaki kriterler esas alınacaktır.

- 1- Özel eğitim almış veya almakta olmak,
- 2- 7 yaşından küçük, 20 yaşından büyük olmamak.

Eğitim programına katılacak adaylar arasından yapılacak başvurular seçici komite tarafından değerlendirmeye alınacaktır. Daha sonra başvuru sahipleri, eğitimden sonra tabi tutulacaktır. Test sonrası yapılacak değerlendirmeler ile 64 asıl 20 yedek aday belirlenecektir. Belirlenen 64 kişiden herhangi bir sebeple eğitime başlayamayacak olanların yerine yedek listeden faydalanıcı alınacaktır.

Faaliyet 3. Satın Alma Faaliyetleri ve Spor Eğitim Merkezinin Oluşturulması

Bu faaliyette uygulanması teklif edilen yöntemin amacı; projenin etkin bir şekilde uygulanması için gerekli ekipman ve malzemelerin satın alma işlemlerinin gerçekleştirilmesidir. Satın alma işlemlerinin gerçekleşmesinin ardından eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirileceği spor eğitim merkezinin oluşturulması da bu faaliyet kapsamında yer alacaktır. Satın alma faaliyetleri kapsamında hazırlanacak ihale evraklarında görünürlük ve tanınırlık kurallarına uygun olarak Çukurova Kalkınma Ajansı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın katılımını gösterecek şekilde yazılı ve görsel nitelikler bulunacaktır. Ayrıca, eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirileceği spor eğitim merkezinin iç ve dış mekânlarında bulunacak afişlerde de aynı görünürlük esaslarına dikkat edilecektir.

Faaliyet 4. Konferans Aktivitesi

Bu faaliyette uygulanması teklif edilen yöntemin amacı; projenin kamuoyuna tanıtılmasının yanı sıra projenin uygulanması ve sürdürülebilirlik çalışmalarına ışık tutmaktır. Proje çerçevesinde gerçekleştirilecek bu konferans ile, kurum ve kuruluşların, ilgili sivil toplum kuruluşlarının, medyanın ve dolayısıyla tüm kamuoyunun, zihinsel engelli bireylerin sorunları ve bu kişilere yönelik alternatif eğitimler konularında katılımcı kitlenin farkındalık düzeyi arttırılacaktır. Konferans aktivitesine, uzman konuşmacıların yanı sıra, 500 kişinin katılması hedeflenmektedir.

Faaliyet 5. Seçilen Hedef Gurubun Ailelerini Bilgilendirme Toplantıları

Bu faaliyette uygulanması teklif edilen yöntemin amacı; hedef gruptaki engelli çocuğa sahip ailelerin çocuklarının engel türleri hakkında her türlü bilgi

düzeyine sahip olmalarının yanı sıra, bu toplantılar ile engelli çocukların tüm özellikleri ile aileleri tarafından kabul edilmesi gerekliliği bilincinin geliştirilmesi amaçlanacaktır. Ailelerin çocuklarının engel türleri hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olması, engelliliğe bakış açılarının ve psiko-sosyal durumlarının gelişmesi ile hedef grup ve ailelerinin sosyal ve kültürel yaşamın her alanına katılımlarının önündeki engeller azaltılmış olacaktır.

Faaliyet 6. Hedef Guruba Beden Eğitimi ve Spor Eğitimlerinin Uygulanması

Zihinsel engellilerin toplumsal hayatta yaşam koşullarının belirlediği standart ve ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanan ve her bir grup için süresi 96 saat olan eğitim programı detayları aşağıdaki gibi uygulanacaktır.

Eğitim programında; katılımcılara verimli eğitim verebilmek açısından 64 zihinsel engelli bireyden oluşan hedef grup 32' şer kişilik 2 gruba ayrılacaktır. Her bir 32 kişilik gruba, projenin 5.ayından itibaren, 16 hafta (4 ay) boyunca eğitim verilecektir. Bu ilk grubun eğitimi tamamlandıktan sonra ikinci grubun eğitimleri, projenin 9. ayında başlayacaktır. Eğitimler haftanın 3 günü, 2 seans halinde gerçekleştirilecektir. Her seansta 16 kişilik zihinsel engelli bireye bir eğitmen ve üç eğitim asistanı tarafından 120 dakika boyunca beden eğitimi ve spor faaliyetleri uygulanacaktır. Bölgemizdeki zihinsel engellilerin toplumla kaynaşması hedeflendiği projede eğitimler gündüz saatlerinde uygulanacaktır. Hedef kitlenin beden eğitimi ve spor etkinlikleri eğitimi devam ederken kişisel, fiziksel ve motor becerilerinin kısa zamanda öğretilmesi amaçlanmıştır.

Bu eğitim programının uygulanmasında öncelikle, zihinsel engelli bireylerin kişisel, fiziksel, motorsal, zihinsel ve sosyal farklılıklarının boyutunun tespit edilmesi göz önünde tutulacaktır. Zihinsel engelli bireylerin ihtiyaçları önem sırasına göre tespit edilecek, öncelik sırasına göre spor eğitimine başlanacaktır. Örneğin denge ve koordinasyon bozukluğu varsa derhal bu becerileri kazanmaya yönelik planlamalar yapılacaktır. Ayrıca, uygulanacak eğitim programı ile sporun işlevlerini kullanarak zihinsel engellilerin bedensel ve sosyal gelişimine katkı sağlanacaktır.

Spor Eğitim Merkezi bünyesinde gerçekleştirilecek bazı çalışmalar şunlardır: Duruş kabiliyetinin geliştirilmesi ve hareketliliğin sağlanması çalışmaları, eklem ve kas hareketliliği çalışmaları, değişik formlarda yürüme, koşma ve sıçrama alıştırmaları, oyun formunda çeşitli araçlarla el-göz koordinasyonu çalışmaları, toplu oyunlar sayesinde sosyal davranış eğitimleri, beceriklilik ve uyum çalışmaları, halk

oyunları ve dans eğitimleri, cimmastik eğitimleri, tekerlekli tahta ile oyun formunda hareketlilik ve beceriklilik çalışmaları, işitsel, görsel ve dokunsal algı ile ilgili eğitimler, hastalıklara karşı önlem almak, gelişimlerin gözlenmesi ve sorunların üstesinden gelmek için ailelerle eğitim çalışmaları, kuvvet, sürat ve dayanıklılık çalışmaları, bağımsız yaşam için beceriklilik çalışmaları gibi aktiviteler eğitim programı kapsamındadır.

Faaliyet 7.Seminer ve Sertifika Töreni

Bu faaliyette uygulanması teklif edilen yöntemin amacı; eğitimde ve sosyal çevrede zihinsel engelli kişilerin rencide edilmesine, ayrımcılığa maruz kalmalarına ve “engelli” kalıplarına karşı mücadele edilmesi konularında kamuoyunda farkındalık düzeyinin artırılmasıdır. Yine bu çerçevede, konferans sonuçları doğrultusunda zihinsel engelli bireylere yönelik alternatif eğitim mekanizmalarının tartışılarak yerel düzeyde geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Seminer çalışmasına, ilgili kurum ve kuruluş yetkilileri ve sivil toplum kuruluşları davet edilecektir.

SONUÇ

Projenin hayata geçmesi ile zihinsel engelli bireylerin fiziksel bağımsızlıklarının, kendi kendine yetebilme kabiliyetlerinin ve sağlıklı yaşamlarının geliştirilmesi sağlanacaktır. Beden eğitimi ve spor uygulamaları esnasında ve sonrasında proje hedef grubunda olumlu tutum ve davranışlar gelişecektir.

Proje kapsamında kurulacak ‘Zihinsel Engelliler Spor Eğitim Merkezi’ faaliyetleri ile sağlıklı yaşam eğitimi alan engelliler başkalarının yardımına ihtiyaç duymadan yaşamla başa çıkabileceklerdir. Devam eden hayatlarında olumlu tutum ve davranış geliştireceklerdir. Bu çalışmadan çıkan sonuçların, gerek bölgemizdeki gerekse ulusal düzeydeki zihinsel engelli kişilerin eğitilmesi ve toplumla entegrasyonunun artırılması çalışmalarına ışık tutması projenin en önemli sonuçlarından biri olacaktır.

Kaynaklar

- 1- Devlet İstatistik Enstitüsü Kurumu-2009
- 2- www.madame.li.com
- 3- Milli Eğitim Bakanlığı Verileri
- 4- İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Verileri
- 5- **Gülgösteren, E.** “Mersin İlinde Yaşayan Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sorunları” Mersin Sempozyumu Kasım 2008, Mersin
- 6- **Özer, D, S** Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor S. 27 Ekim 2005, Ankara

**BASKETBOL OYNAYAN BEDENSEL ENGELLİLERİN SOSYO-
DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN, SPOR YAPMA DÜZEYLERİNİN VE BAŞARI
MOTİVASYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI (Beşiktaş- Antalya Büyükşehir
Belediyesi Örneği)**

Gülsün ÇELİK – Akdeniz Üniversitesi Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu,

ÖZET

Bu araştırma; elit düzeyde spor yapan bedensel engelliler ile ilgili, spor psikolojisine dayalı bir araştırmadır. . Her spor dalında olduğu gibi bedensel engellilerin yaptığı branşlarda da hem psikolojik hem fizyolojik etmenler söz konusudur. Günümüz sporunda kondisyonel özellikler kadar psikolojik etmenlerde başarı kavramına etki etmektedir. Araştırmanın amacı; süper lig ve birinci lig de basketbol oynayan iki takımın sosyo-demografik özelliklerini ve başarı motivasyonlarını karşılaştırmaktır.

Bu araştırma Türkiye’de profesyonel olarak tekerlekli sandalye basketbolu oynayan Süper Lig ve Birinci Lig sporcuları üzerinde yapılmıştır. Her iki gruptan 19’ar sporcu olmak üzere, toplam 38 sporcuya anket uygulanmıştır. Sporcuların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek için araştırmacı tarafından düzenlenmiş bir anket uygulanmıştır. Başarı motivasyonu ve alt boyutlarını ölçmek için Willis’in Spora Özgü Başarı Motivasyonu Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; sosyo demografik özelliklerden sadece aylık gelir yönünden süper lig ve 1. lig tekerlekli sandalye basketbol oyuncularını arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.5$) . Süper lig oyuncularının aylık gelirleri daha yüksek bulunmuştur. İki grup arasında eğitim düzeyi ve yaşadıkları yer yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p>.05$). Spor yapma düzeyleri açısından incelendiğinde, süper lig ve 1. lig tekerlekli sandalye basketbol oyuncularını arasında milli takımda yer alma, uluslararası maça katılım ve antrenman sayısı yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<.05$). Süper lig oyuncularını 1. lig oyuncularını ile karşılaştırıldıklarında daha çok milli olmuşlar, daha çok uluslararası maçlara ve antrenmanlara katılmışlardır. Başarı motivasyonu açısından incelendiğinde, süper lig ve 1. lig oyuncularını arasında güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçınma güdüsü yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Güç gösterme ve başarısızlıktan kaçınma güdüsü yönünden 1. lig oyuncularını daha yüksek puan

almışlardır. Başarılı olma güdüsü yönünden iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>.05$).

Anahtar Kelimeler : Bedensel engelliler, spor yapma düzeyi, başarı motivasyonu, sosyo-demografik özellikler

COMPARISION OF SOCIO-DEMOGRAPHİC QUALIFICATIONS, LEVEL OF TO CONSTRUCT SPORT, AND ACHİEVEMENT MOTIVATION OF PHYSICALLY CHALLANGED BASKETBALL PLAYERS (Beşiktaş- ABB Sample)

ABSTRACT

This research is based on professional physically challanged players and sport psychology. Like all sport branches, both psychologic factors and physiological factors is the topic in the branches of sports which is done by physically challanged athletes. The aim of this study is; comparing socio-demographic features, level of to construct sport and achievement motivations of physical challanged basketball players, between two team from super league and 1. league.

A total of 38 were the subject of experimental consisting of 19 sportsmen from both super league and 1. league. The survey, which measures the socio-demographic features and level of to construct sport compiled by the researcher was made and Willis Sport Related Achievement Motivation(SRAM) scale of achievement motivation peculiar to sport was carried out.

As a result, as statistical, a significative difference have been found on condition of income($p<.05$). Super League Players have higher income. From the standpoint of level of education, there is no a significative difference($p>.05$). In terms of level of to construct sport; the is a significative difference on be part of the national team, join international tournaments and the numbers of training between two teams. Super League Players have higher points from be part of the national team, join international tournaments and the numbers of training. When we matched the achievement motivation of these two groups, we saw a significative difference on Showing Power Motive(SPM) and Avoiding Failure Motive(AFM) ($p<.05$). 1. league players got higher points in SPM and AFM. There is no significative difference in Being Succesful Motive($p>.05$).

KEY WORDS: Physical Challanged, Level of to construct sport, achievement motivation, socio-demographic features.

GİRİŞ ve AMAÇ

Bedensel engelli sporcular tekerlekli sandalye basketbol, yer voleybolu, ampute futbol, atıcılık, okçuluk, bilek güreşi, atletizm, tekerlekli sandalye tenisi ve yüzme gibi branşlarda gelişim göstererek Bedensel Engelliler Spor Federasyonu kapsamında bölgesel, ulusal, uluslar arası yarışmalara katılmaktadırlar. (www.besf.org.tr) Ülkemizde profesyonel olarak spor yapan bedensel engelliler henüz Avrupa'daki düzeye erişemese de, bu konuda çok yol kat edilmiştir. Özellikle Türkiye'de vitrin görevi gören tekerlekli sandalye basketbolu dalında büyük gelişmeler görülmektedir. Milli takımımız Avrupa Şampiyonalarında yavaş yavaş yer edinmeye başlamıştır.

Her spor dalında olduğu gibi bedensel engellilerin yaptığı branşlarda da hem psikolojik hem fizyolojik etmenler söz konusudur. Günümüz sporunda kondisyonel özellikler kadar psikolojik etmenlerde başarı kavramına etki etmektedir.

Araştırmayı daha iyi anlamak için bazı temel kavramları açıklamak gerekmektedir. Araştırmanın başlığında geçen engel, motivasyon ve başarı motivasyonu gibi kavramlar tanımlanmalıdır.

Engellilerin tanımlanmasında dünyada olduğu gibi ülkemizde de pek çok sıkıntıyla karşılaşmaktadır. Bu terminolojideki karmaşıklığın en büyük sebebi kapsamının oldukça geniş olmasıdır. Çalışma konusu kapsamında bazı tanımlamalar seçilerek aşağıda sunulmaktadır.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde özür; sakatlık, bozukluk, eksiklik ya da elverişsizlik "kusur" olarak tanımlanmakta ve özürlü insan ise "özürlü, sakatlığı ve kusuru bulunan insan" olarak açıklanmaktadır. (**MÜFTÜOĞLU, Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Engellilerin Kentsel Mekanları Kullanım Olanaklarının Trabzon Kent Merkezi Örneği Üzerinde İncelenmesi,2006**)

ICP'de kullanılan terimlere baktığımızda engelin tanımı; kişinin çevresinde, varlıkları veya yoklukları ile işlevselliği sınırlandıran ve yeti yitimi yaratan etmenler olarak geçmektedir. Bunlar, erişilemeyen bir fiziksel çevre, ilgili yardımcı teknolojinin bulunmaması, yeti yitimine karşı insanların yaşamın her alanına katılımlarını sağlamak için gereken ama bulunmayan ya da tam tersi engel olan hizmetler, sistemler ve

politikalar gibi yönleri de içerir. (*International Classification of Functioning, Disability and Health; World Health Organization; 2007*)

Konter (1994)'e göre motivasyon (güdülenme), tarihsel, toplumsal, ekonomik, biyolojik, fizyolojik, kültürel, düşünsel ve duygusal mirası taşıyan insanın bunların etkisi altında belirli bir eyleme yönelik olarak iradi ve iradi olmayan bir şekilde aktive olmuşluk derecesidir. Motivasyonu etkileyen temel unsur güdülerimizdir. Güdüler, kişiyi belirli aktiviteler yapmaya teşvik eder. Güdüler, kişilerdeki eğilimlerdir. Güdüler, insanların birbirlerinden farklı olabilecekleri karakteristiklerdir. Başarı motivasyonunun güdülerden oluşan üç alt boyutu bulunmaktadır.

İki kardeşi ailesi basketbol kursuna göndermek isterler fakat kardeşlerden birisi kursa katılmayı çok istemesine rağmen diğer kardeş kursa katılmayı istemez. Sonunda kardeşinin ısrarına dayanamayıp kursa katılmaya karar verir. Bir süre sonra basketbolu iyi oynayamamaktan ve arkadaşlarının onu aşağılamasından korkarak kursu bırakır. Bu her bir bireyin başarı durumuna yaklaşımının farklı farklı olacağına, bireylerin aynı isteklilikle olmayacağına dair bir örnektir. Başarı durumu kişinin göstereceği performansının değerlendirileceği bir durumdur. Martens (1982) Yarışma durumu ile ilgili olarak şöyle demektedir. “yarışma, spora özgü başarı durumundan başka bir şey değildir.”

Başarı Motivasyonu, sporcunun bir yarışma durumuna yaklaşma veya kaçınma yatkınlığı olarak tanımlanabilir. Bu tanıma başarıma arzusu da dahil edilerek şöyle bir tanım daha yapılabilir. Birçok sportif durumlar kişilerin fiziksel yeteneklerinden çok onların kazanma arzu ve istekleri tarafından etkilenirler. Bazı kişiler diğerlerinden daha çok başarıma arzusu, istek ve kararlılığı gösterirler ve başarmak için içsel bir açlık duyarlar. (*Konter, İzmir, 1995*)

Başarı motivasyonunu değerlendirmede Mc Clelland-Atkinson modeli oldukça yararlıdır. Başarı güdüsü (Mb) ile başarısızlıktan kaçınma güdüsü (Mbk) kişilik değişkenleridir. Diğer taraftan başarı olasılığı (Ob) ile başarı teşvik değeri (TDb) durumsal-koşulsal değişkenleri temsil eder. (*Kalyon, Ankara; 1997*)

Bu araştırma; elit düzeyde spor yapan bedensel engelliler ile ilgili, spor psikolojisine dayalı bir araştırmadır. Araştırmanın amacı; süper lig ve birinci lig de basketbol oynayan iki takımın sosyo-demografik özelliklerini ve başarı motivasyonlarını karşılaştırmaktır.

YÖNTEM

Bu araştırma, Türkiye’de elit olarak tekerlekli sandalye basketbolu oynayan Süper Ligden ve Birinci Ligden birer takım olmak üzere iki takıma üzerinde yapılmıştır. Her iki gruptan 19’ar sporcu olmak üzere, toplam 38 sporcuya anket uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan deneklerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla, araştırmacı tarafından derlenen bir anket formu uygulanmıştır. Ayrıca bireylerin engel durumlarını belirlemek için kullanılan sorular da ankette yer almaktadır.

Spora Özgü Başarı motivasyonu Ölçeği WILLİS tarafından ele alınmış ve GÖDELEK ve TİRYAKİ tarafından Türk sporculara adapte edilmiş bir ölçektir. Deneklerin Başarılı Olma, Başarısızlıktan Kaçınma ve Güç Gösterme Güdülerini bu ölçek ile ölçülmüştür.

Spora Özgü Başarı motivasyonu Ölçeği (SÖBMÖ) toplam 40 sorudan oluşan ve maddeleri “hiçbir zaman, çok az, bazen, oldukça fazla ve her zaman” şeklinde ifade edilen beşli likert tipindedir. Ölçekte, SÖBMÖ ‘nün üç alt boyutundan ilki olan Güç Gösterme Güdüsü (GGG) 12, Başarılı Olma Güdüsü (BOG) 17 ve Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü (BKG) 11 maddeyle ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca alt ölçeklerden BOG ve BKG’den elde edilen puanlardan yola çıkılarak Atkinson ve McClelland’ın Başarı Gereksinimi formülüyle puanları hesaplanmıştır.

Verilerin istatistiksel analizleri kişisel bilgisayar kullanılarak, SPSS istatistik programında (Statistical Package of Social Science) ve Microsoft Office Excell programında yapılmıştır.

Deneklerin SÖBM ölçeğinin alt boyutlarında (GGG, BOG, BKG) aldıkları puanlar Atkinson ve McClelland’ın formülü kullanılarak hesaplanmış, tablo haline getirilip aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları belirtilmiştir. Korelasyon katsayıları bulunmuş, aradaki farkın anlamlılığı hesaplanmıştır.

BULGULAR

Çizelge 1. Süper lig ve 1. Lig oyuncularının engel durumlarının incelenmesi.

ENGEL TANIMI	SÜPER LİG		1. LİG	
	SAYI	%	SAYI	%
Ampute	7	% 36.9	4	% 21

Polio (Ç.F)	2	% 10.5	9	% 46.5
Parapleji	9	% 47.5	4	% 21
Serebral Palsi	---	---	2	% 10.5
Diğer	1	% 5.1	---	---
TOPLAM	19	% 100	19	%100

Engel tanımında; Süper Lig takımında en yüksek oran %47,5 ile parapleji, 1. Lig takımında ise %46,5 ile Polio yani yaygın bilinen adı ile çocuk felci çıkmıştır.

Çizelge 2 . Süper Lig ve 1. Lig oyuncularının eğitim durumlarına göre karşılaştırılması.

		EĞİTİM							Toplam
		Okumamış	İlkokul	Ortaokul	İlköğretim	Lise	Önlisans	Lisans	
Süper Lig	Sayı	0	0	2	0	14	2	1	19
	%	,0%	,0%	10,5%	,0%	73,7%	10,5%	5,3%	100,0%
1. Lig	Sayı	1	1	2	2	12	1	0	19
	%	5,3%	5,3%	10,5%	10,5%	63,2%	5,3%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	1	1	4	2	26	3	1	38
	%	2,6%	2,6%	10,5%	5,3%	68,4%	7,9%	2,6%	100,0%

Eğitim durumları yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($X=5,487$, $p=.483$). Eğitim durumlarına bakıldığında; her iki grupta da lise mezunu oranı yoğunlaşmış olsa da, yer yer farklılıklar görülmektedir. 1. Lig’de okumamış kişi oranı % 5.3 iken, Süper Lig’de bu oran % 0’dır. Süper Lig’de üniversite mezunu oranı % 5.3 iken, 1. Lig’de üniversite mezunu yoktur.

Çizelge 3. Süper Lig ve 1. Lig oyuncularının aylık gelirlerinin karşılaştırılması.

			AYLIK GELİR				Toplam
			0- 250 YTL	250- 500 YTL	500- 1000 YTL	1000 YTL ve üstü	
Grup	Süper Lig	Sayı	3	2	5	9	19
		%	15,8%	10,5%	26,3%	47,4%	100,0%
	1. Lig	Sayı	9	3	7	0	19
		%	47,4%	15,8%	36,8%	,0%	100,0%
Toplam		Sayı	12	5	12	9	38
		%	31,6%	13,2%	31,6%	23,7%	100,0%

Aylık gelir yönünden iki grup arasındaki farklılık istatistiksel olarak önemli bulunmuştur($X= 12.533$, $p= .006$) Süper Lig’de 1000 Ytl ve üstü geliri olan

sporcuların oranı % 47. 3 iken, 1. Lig’de bu oran % 0’dır. 1. Lig’de yoğunluk % 47 oranıyla 0-250 Ytl seçeneğindedir. Bu da aylık gelirden iki grup arasında büyük fark olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4. Süper lig ve 1. Lig oyuncularının aktif olarak spor yapma yıllarının incelenmesi.

			AKTİF SPOR YILI					Toplam
			3 yıl ve daha az	4 – 5 Yıl	6 – 7 yıl	8 – 9 yıl	10 yıl ve üstü	
grup	Süper Lig	Sayı	5	3	5	2	4	19
		%	26,3%	15,8%	26,3%	10,5%	21,1%	100,0%
	1. Lig	Sayı	9	3	2	1	4	19
		%	47,4%	15,8%	10,5%	5,3%	21,1%	100,0%
Toplam		Sayı	14	6	7	3	8	38
		%	36,8%	15,8%	18,4%	7,9%	21,1%	100,0%

Çizelgeye göre aktif olarak spor yapma durumu açısından iki grup arasında önemli bir farklılık bulunmamıştır ($X = 2.762$, $p = .598$).

Çizelge 5. Süper lig ve 1. Lig oyuncularının haftalık antrenman sayılarının karşılaştırılması.

			ANT. SAYISI(GÜN)					Toplam
			3 ve daha az	4 gün	5 gün	6 gün	7 gün	
grup	Süper Lig	Sayı	0	2	4	8	5	19
		%	,0%	10,5%	21,1%	42,1%	26,3%	100,0%
	1. Lig	Sayı	8	4	6	0	1	19
		%	42,1%	21,1%	31,6%	,0%	5,3%	100,0%
Toplam		Sayı	8	6	10	8	6	38
		%	21,1%	15,8%	26,3%	21,1%	15,8%	100,0%

Çizelge 5’e göre, haftalık antrenman sayısı açısından iki grup arasında istatistiksel olarak önemli fark bulunmuştur ($X = 19.733$, $p = .001$). Süper Lig oyuncularının % 73.7 de 6-7 gün iken, 1. Lig oyuncularının % 5.3’ü 7 gün antrenman yapmaktadır. Süper lig’de yoğunluk % 47.4 ile haftada 6 gün seçeneğine, 1. Lig’de ise %42.1 ile haftada 3 gün ve daha az seçeneğine yoğunlaşmıştır. Süper Lig’de haftada 3 gün ve daha az seçeneğini kimse işaretlememiştir.

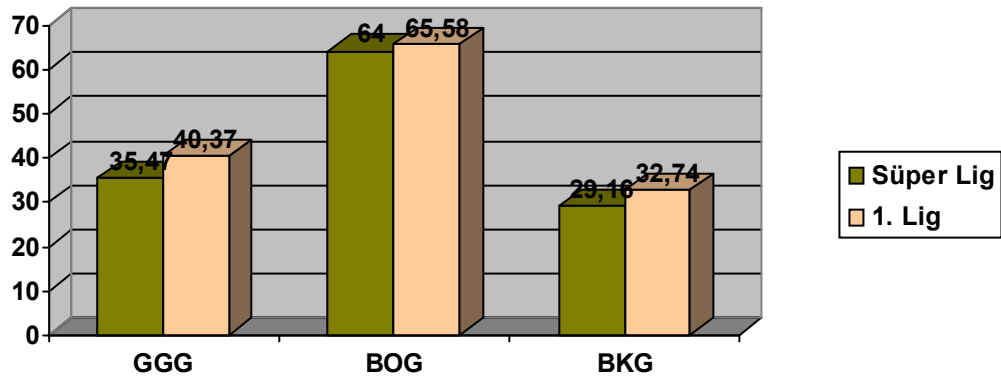
Çizelge 6. Süper lig ve 1. Lig oyuncularının milli takımda görev alma durumlarının incelenmesi.

			MİLLİ TAKIM		Toplam
			Evet	Hayır	
grup	Süper Lig	Sayı	11	8	19
		%	57,9%	42,1%	100,0%
	1. Lig	Sayı	4	15	19
		%	21,1%	78,9%	100,0%
Toplam		Sayı	15	23	38

Çizelge 6. Süper lig ve 1. Lig oyuncularının milli takımda görev alma durumlarının incelenmesi.

			MİLLİ TAKIM		Toplam
			Evete	Hayır	
grup	Süper Lig	Sayı	11	8	19
		%	57,9%	42,1%	100,0%
	1. Lig	Sayı	4	15	19
		%	21,1%	78,9%	100,0%
		Sayı	15	23	38
		%	39,5%	60,5%	100,0%

Çizelge 6' a göre, milli takımda görev alma durumları açısından incelendiğinde iki grup arasında istatistiksel olarak önemli farklılık olduğu bulunmuştur ($X= 5.397$, $p=.020$). Süper Lig'de milli takımda görev alanlar % 57.8 iken 1. Lig'de görev alanların yüzdesi % 21 oranındadır.

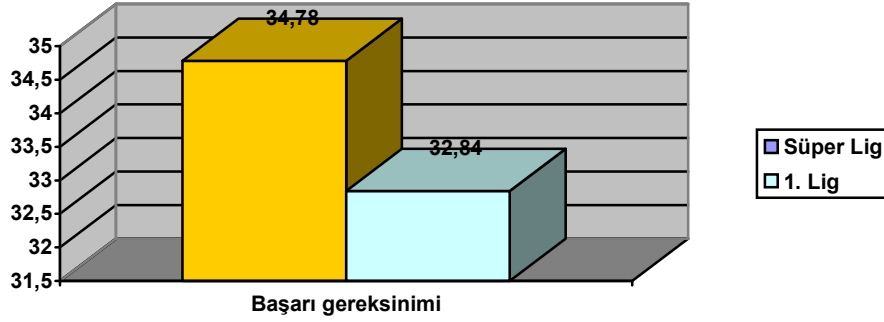
Şekil 1. . Başarı Motivasyonu Alt Boyutları Grafiği

Çizelge 7. Süper lig ve 1. lig' in başarı motivasyonlarının karşılaştırılması.

Başarı Motivasyonu Alt Boyutları	SÜPER LİG		1. LİG		p
	A.O.	S.S.	A.O.	S.S.	
Güç Gösterme Güdüsü (GGG)	35,47	6,577474	40,37	5,155477	0,01*
Başarılı Olma Güdüsü (BOG)	64	5,033223	65,58	7,198115	0,438
Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü (BKG)	29,16	4,717146	32,74	5,723656	0,042*
Başarı Gereksinimi	34,78	5,89	32,78	6,73	0,370

* $p<.05$

Çizelge 7'ye göre süper lig ve 1. lig oyuncularında güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçınma güdüsü yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < .05$). Başarılı olma güdüsü yönünden iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

Şekil 2. Başarı Gereksinimi Grafiği

Şekil 2' deki grafikte verilen sonuçlar Atkinson ve McClelland'ın başarı gereksinimi formülü kullanılarak elde edilmiştir. Başarılı Olma Güdüsü puanından Başarısızlıktan Kaçınma Güdüsü puanı çıkartılmış ve Başarı Gereksinimi puanı elde edilmiştir. Başarı Gereksinimi yönünden iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bedensel engel serebral plasi, kafa incinmesi, spina bifida, omurilik yaralanması, polio, multiple sclerosis, muscular dystrophy, amputasyon gibi durumları içermektedir (4). Bu araştırma kapsamındaki süper lig ve birinci ligde paraplejik, amputasyonlu ve poliolu tekerlekli sandalyeli oyuncular bulunmaktadır. Farklı olarak 1. ligteki oyuncuların % 10.5' i serebral palsili oyunculardan oluşmaktadır. Süper lig ve birinci lig sporcularının eğitim durumları birbirine benzer bulunmuştur. Her iki grupta da lise mezunlarının oranını yüksek, yüksek okul mezunlarının oranı ise düşük seviyededir.

Süper Lig oyuncularının aylık geliri 1. Lig oyuncularından daha yüksek bulunmuştur. Bunun profesyonellik kavramı ile bağıntılı olduğu düşünülmektedir.

Engelli olmayan bireylerin yaptığı spor dalları gibi burada da gelir söz konusu olunca hiyerarşik yapıdan dolayı Süper Ligde oynayan oyuncuların gelirleri 1. Ligde oynayan sporcuların gelirlerine göre daha fazladır. Sporda yüksek performans başarı ile birlikte daha üst düzeyde geliri de beraberinde getirmektedir. Bu da bedensel engelli bireylerin yaşam kalitelerinin artmasına neden olmaktadır.

Süper ligdeki 10 takımdan dördü İstanbul'da bulunmaktadır. İzmir, Ordu, Kıbrıs, Ankara, Karabük ve İskenderun' da birer takım bulunmaktadır. Süper lig oyuncularının 1. lig oyuncularından farklı olarak daha çok büyük şehirlerde yaşadıkları, araştırma bulguları ile de desteklenmiş görünmektedir. Bu durum göz önüne alındığında, büyük şehirde yaşayan tekerlekli sandalyeli bireylerin önünde il ve ilçede yaşayanlara göre daha fazla fırsat olduğu düşünülmektedir. Bu da başarıya ulaşmaları için daha çok alternatifin olduğunu göstermektedir.

Spor yapma düzeyindeki tüm alt başlıklar Süper Ligde oynayan sporcuların tüm sonuçları 1. Ligde oynayan sporculara göre daha yüksektir. Süper ligde bulunmanın bir özelliği olarak, süper lig oyuncularının aktif olarak spor yapma yılları, haftalık antrenman sayıları ve milli olma sayıları da birinci lig oyuncularından daha yüksek bulunmuştur. Bunun nedenin de yine profesyonellik kavramı ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Kondisyonel motorik özelliklerden başka, kişiler arasında var olan önemli farklılıklardan biri, onların başarıma gereksinimleridir. Bu başarının söz konusu olduğu durumlarda başarıyı kazanmaya motive olmuş kişilerin gücünü ölçer. Kişinin bir amaca doğru motive olması, o amacın teşvik ediciliğine bağlıdır. **(Kalyon, Ankara,1997)**

Başarı motivasyonları açısından incelendiğinde süper lig oyuncularının güç gösterme güdüsü ve başarısızlıktan kaçınma güdüsü birinci lig oyuncularından daha düşük bulunmuştur. Başarılı olma güdüsü yönünden iki grup benzer bulunmuştur. Başarı Gereksinimi puanı incelendiğinde iki grup arasında önemli bir farklılık bulunmamıştır.

Süper Lig ve 1. Ligde tekerlekli sandalye basketbolu oynayan bedensel engellilerin sosyo-demografik özelliklerini ve başarı motivasyonlarının karşılaştıran araştırma ile ilgili öneriler aşağıda sunulmuştur.

Ligde oynayan sporcuların haftada en az 4 gün antrenman yapması sağlanarak performanslarının daha üste çıkması mümkün olabilir. Engelli bireylerin eğitim

durumlarını yükseltmek için, eğitime teşvik edici çalışmalar gerçekleştirilerek önlisans ve lisans eğitimi almaları sağlanabilir.

Engellilerde sportif başarıyı sağlamak için, profesyonel sporcu oldukları bilincini onlara aşılıp, engelli olmayan bireylerle aralarındaki farkın sadece fiziksel engellerinden kaynaklandığı anlatılmalıdır. Bunun için üniversitelerin Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları ile takımların bağlı oldukları federasyonlarla işbirliği yaparak eğitim seminerleri ve eğitim kamplarının düzenlenmesi sağlanabilir. Ayrıca il temsilcileri ilde spor yapabilecek engelli bireylere ulaşp onlara ait bilgilerle bir veri tabanı oluşturabilir ve bu aylık ya da dönemlik bilgilendirme seminerleri düzenleyebilir.

Elit spor yapan bedensel engellilere, spora özgü başarı motivasyonu ölçeğinin yanında diğer psikolojik ölçümler yapılmalı ve bu ölçümlerin sonucuna göre antrenörler zihinsel antrenman yaptırmalıdır. Böylece fizyolojik yeteneklerinin yanı sıra psikolojik yeteneklerini de geliştirerek, onları müsabakaya her yönden hazırlamak mümkün olabilir.

Engelli bireylerin eğitim durumlarını yükseltmek için, eğitime teşvik edici çalışmalar gerçekleştirilerek önlisans ve lisans eğitimi almaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

1. www.besf.org.tr, 04.04.2008
2. International Classification of Functioning, Disability and Health; World Health Organization, 2007
3. Kalyon, T.A. ; Özürlülerde Spor ; Bağırhan Yayınmevi ; Ankara; 1997
4. Konter, E. ; Sporda Motivasyon ; Saray Medikal; İzmir ; 1995
5. MÜFTÜOĞLU Umut, Tekerlekli Sandalye Kullanan Bedensel Engellilerin Kentsel Mekanları Kullanım Olanaklarının Trabzon Kent Merkezi Örneği Üzerinde İncelenmesi, Trabzon, Ağustos, 2006

ERZURUM ÖZEL OLİMPİYAT OYUNLARINDA GÖREV ALAN GÖNÜLLÜ ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ

***Ahmet ŞİRİNKAN *Hüseyin EROĞLU **Ş. Öykü ŞİRİNKAN *Yusuf DUMLU**

*Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu.

**Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 11-12 Haziran 2012 tarihinde Erzurum’da yapılan “Özel Olimpiyat Oyunları”nda gönüllü olarak görev alan öğrencilerin görüş ve düşüncelerinin belirlemektir.

Çalışmaya 170 gönüllü öğrenci denek olarak katılmıştır. Bu deneklerin 75’i (% 44,1) bayan, 95’i (%55,9) erkeklerden oluşmaktadır.

Denekler 15-25 yaş grubundandır. Denekler ortaöğretim, yükseköğretim ve lisansüstü öğretim öğrencisidir. Araştırmada 5’li likert tipi anket uygulanmıştır. Anketler eğitim bilimleri öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda hazırlanmış, 30 üniversite öğrencisine pilot uygulama yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Anketlerin geçerlilik ve güvenilirliği hesaplanarak 0,87 olarak bulunmuştur.

Araştırmada verilerin istatistik analizleri SPSS 16.00 paket programı kullanıldı. İstatistiksel yöntem frekans ve aritmetik ortalamaları ile bayan ve erkekler öğrenciler arasındaki anlamlılık düzeyleri değerlendirildi.

Araştırma sonucunda, deneklerin büyük çoğunluğu engellilerle ilgili etkinliklerin duygusal olarak kendilerine büyük katkı sağladığını, engellilerle ilgili deneyim kazandıklarını, eğitimci olarak engellilerle çalışabileceklerin, devletin engellilere daha fazla önem vermesi gerektiğini ve engellilerle ilgili dernek ve kuruluşların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Özel olimpiyatlar, engelliler, Gönüllülük,

OPINION AND THOUGHTS OF PEOPLE WHO TAKE OFFICE VOLUNTARILY IN THE SPECIAL OLIMPIC GAMES IN ERZURUM

ABSTRACT

The purpose of this study is that specified the opinion and thoughts of people who working voluntarily for “Special Olympic Games” in Erzurum (11-12 June 2010). 170 volunteer students have attended the working as test subjects. These test subject consist of 75 female (%44,1) and 95 (%55,9).

Test subjects are between 15 and 25 years old. They are primary school students, advanced students and postgraduate students. In this study, likert type statical study have applied. This statical study have prepared by educationnal science instractors. This statical study have reconstituted with 30 students as applying to them. Statical study’s validity and trust worthiness have proven as 0, 87 wiyh calculation.

SPSS 16,00 program have used in statical analish in this study. In statical method, level of meaningfulness have evaluated between male and female students with frequency and arithmetic.

The greater ratio of the experimentals stated that the events with the disabled peopled provided them experience and contributed them senimentally. They also indicated thatas educators they can work with disabled students and amphasized the need of attention and acknowledgment fort he disabled people by the goverment, as well as the need for more associattion and institution specialized.

Keywords: Special Olympic Games, Disabled, Volunteriness

GİRİŞ VE AMAÇ

Zihinsel engelli bireylere yönelik; INAS FMH (Uluslararası Zihinsel Engelliler Federasyonu) ve özel olimpiyatlar (Uluslar arası Zihinsel Engelliler Olimpiyat Organizasyonu) olmak üzere iki spor organizasyonu bulunmaktadır.

1968’de Eunice Kennedy Shriver and Josepf P. Kennedy and Jr. Foundation tarafından kurulan Özel Olimpiyatlar, yetenekleri ne olursa olsun 8 yaş ve daha büyük zihinsel engelli bireylere açık olan uluslar arası spor eğitim ve yarışma programıdır. 1988 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından “Özel Olimpiyatlar” adı resmen kabul edilmiştir. Özel Olimpiyatların misyonu, zihinsel engelli 8 yaş ve üstü tüm çocuk ve yetişkinler için belirli dönemlerde, çeşitli olimpik sporlarda spor eğitimi ve yarışma olanağı vererek fiziksel kondüsyonlarını sürekli geliştirmelerini, özgüven kazanmalarını, rekabeti yaşamaların ve başarı ve arkadaşlığı paylaşmalarını sağlamaktır. Özel Olimpiyatların felsefesi aşağıda belirtilmektedir (Anonymous 1990 akt. Özer, D. S. 2001).

1. Zihinsel engelli bireyler, uygun eğitim ve destek ile bireysel ya da takım sporlarını öğrenebilmekte, zevk alabilmekte ve sağlıklı bir bedene sahip olabilmektedir.
2. Özel olimpiyatlar, spor becerilerinin geliştirilmesi için eğitimde sürekliliğe, bu becerileri ölçmek için eşit yetenek gruplarında yarışmalar düzenlenmesine ve her beceri düzeyi için yarışma şansı verilmesi gerekliliğine inanmaktadır.
3. Özel Olimpiyatlar, spor eğitimi ve yarışmalarının zihinsel engelli bireylerin sosyal ve psikolojik gelişimine büyük katkıda bulunduğu düşüncesini savunmaktadır.

Özel Olimpiyatlar, en az sekiz yaşında olan her zihinsel engelli bireyin spor eğitimi ve yarışmalarından yararlanması gerekliliğine inanmaktadır (Anonymous 1990 akt. Özer, D. S. 2001).

Zihinsel engelliler için düzenlenen bölgesel, ulusal ve uluslararası yarışmalarda sporcular sadece cinsiyet ve yaşlarına göre değil, performanslarına göre de sınıflandırılarak yarıştırılmaktadır. Amaç, spordaki performans düzeyi ne olursa olsun bütün zihinsel engellilerin spor eğitiminden yararlandırılması ve spor yarışmalarına katılmasıdır (Türkömer ve Sağır 1994 akt. Özer, D. S. 2001).

YÖNTEM

Araştırma, 11-12 Haziran 2012 tarihinde Erzurum’da yapılan “Özel Olimpiyat Oyunları”nda gönüllü olarak görev alan öğrencilerin görüş ve düşüncelerinin belirlemek amacıyla anket çalışması şeklinde uygulanmıştır. Araştırmada 5’li likert tipi anket formu kullanılmıştır. Anketler eğitim bilimleri öğretim üyelerinin görüşleri doğrultusunda hazırlanmış, 30 üniversite öğrencisine pilot uygulama yapılarak yeniden düzenlenmiştir. Anketlerin geçerlilik ve güvenirliliği hesaplanarak 0, 87 olarak bulunmuştur.

Çalışmaya 170 gönüllü öğrenci denek olarak katılmıştır. Bu deneklerin 75 bayan, 95 erkeklerden oluşmaktadır. Denekler 15-25 yaş grubundandır. Denekler ortaöğretim, yükseköğretim ve lisansüstü öğretim öğrencisidir. Araştırmada verilerin istatistik analizleri SPSS 16.00 paket programı kullanıldı. İstatistiksel yöntem frekans ve aritmetik ortalamaları ile bayan ve erkekler öğrenciler arasındaki anlamlılık düzeyleri değerlendirildi.

BULGULAR VE SONUÇ

OKUL	N	%
Ortaöğretim	25	18,3
Yükseköğretim	129	75,9
Lisansüstü Eğitim	10	5,9
BÖLÜM Beden Eğitimi ve Spor	117	68,8
Eğitim Fakültesi	22	12,9
Güzel Sanatlar Fakültesi	9	5,3
Diğer Fakülteler	22	12,9
SINIF 1	39	22,9
2	57	33,5
3	42	24,7
4	32	18,8
CİNSİYET Erkek	95	55,9
Bayan	75	44,1
YAŞ 17-18	25	14,7
19-20	115	67,6

21-22	24	14,1
23 ve üzeri	6	3,5

ANKET SORULARI

Sorular	Hiç Katılmıyorum (1)		Katılmıyorum (2)		Kararsız (3)		Katlıyorum (4)		Tamamen Katlıyorum (5)	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1.Bu alanda çalışmaktan çok memnunum.	1	,6	0	0	27	15,9	46	27,1	96	56,5
2.Bu alanda çalışmayı çok seviyorum.	0	0	0	0	13	7,6	49	28,8	108	63,5
3.Bundan sonra da bu alanda çalışacağım.	33	19,4	83	48,8	26	15,3	23	13,5	5	2,9
4.Bu alanda kendimi daha geliştireceğim.	33	19,4	26	15,3	95	55,9	15	8,8	1	,6
5.Mesleğimi bu alanda iyi uyguluyorum.	0	0	0	0	98	57,6	20	11,8	51	30,0
6.Bu alanla ilgili bilgi eksikliğim var.	11	6,5	18	10,6	9	5,3	47	27,6	85	50,0
7.Eksikliklerimi kurslarla tamamlayacağım	14	8,2	28	16,5	38	22,4	57	33,5	33	19,4
8.Tüm engel gruplarıyla çalışabilirim.	35	20,6	42	24,7	37	21,8	40	23,5	16	9,4
9.Özel eğit. bed. eğit. öğretmeni olmalıdır.	6	3,5	9	5,3	12	7,1	57	33,5	86	50,6
10.Bed. Eğt. Öğr. Fizik tedavi için yeterlidir.	11	6,5	20	11,8	21	12,4	56	32,9	62	36,5
11.Çalışma şartları çok ağırdır.	23	13,5	33	19,4	27	15,9	43	25,3	44	25,9
12.Alınan ücretler çok yetersizdir.	15	8,8	15	8,8	41	24,1	59	34,7	40	23,5
13.Gelecekle ilgili kaygılarım var.	35	20,6	35	20,6	42	24,7	41	24,1	17	10,0
14.Araç-gereç yetersizdir.	25	14,7	33	19,4	25	14,7	38	22,4	49	28,8
15.Salon ve oyun alanları yetersizdir.	23	13,5	43	25,3	23	13,5	46	27,1	35	20,6
16. Özel eğit. ilgili yeterli bilgiYE sahip değiliz.	43	25,3	38	22,4	36	21,2	34	20,0	19	11,2
17.Özel eğit. ne yapılacağını bilmiyorum.	22	12,9	37	21,8	41	24,1	44	25,9	26	15,3
18.Çocukların bed. Eğit. karşı ilgileri yoktur.	57	33,5	60	35,3	20	11,8	15	8,8	18	10,6
19.Yöneticileri bed. eğit. karşı ilgileri yoktur.	28	16,5	49	28,8	32	18,8	40	23,5	21	12,4
20.Diğer personelin ilgileri yoktur.	58	34,1	41	24,1	30	17,6	22	12,9	19	11,2
21.Ailelerin bed. eğit karşı ilgileri yoktur.	62	36,5	63	37,1	16	9,4	17	10,0	12	7,1
22.Farklıdüşüncelerinizi belirtiniz.....	21	12,4	19	11,2	31	18,2	65	38,2	34	20,0

Anket soruları incelendiğinde, 1. 2. 6. 7. 9. 10. 11. 12. 14. Ve 22. Sorulara deneklerin % 50'den fazlası “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum “ cevabı vermiştir.

Özellikle sorulardan “*Bu alanda çalışmaktan çok memnunum*” sorusuna deneklerin % 83,6’sı katılıyorum ve tamamen katılıyorum yanıtı engellilerle ilgili yükseköğretim gençliğinin bilinçlendiğini göstermektedir. Ayrıca “*Bu alanda çalışmayı çok seviyorum.*” Sorusuna deneklerin % 92,3’ü katılıyorum ve tamamen katılıyorum yanıtıyla etkinliklerden fazlasıyla haz aldıklarının göstergesidir. “*Bu alanla ilgili bilgi eksikliğim var.*” Sorusuna deneklerin %77,6’sı katılıyorum ve tamamen katılıyorum yanıtını vermeleri sorumluluklarının farkında olduğunu ifade eder. “*Özel eğit. bed. eğit. öğretmeni olmalıdır*” sorusuna deneklerin % 84,1’i katılıyorum ve tamamen katılıyorum yanıtı ise beden eğitimi eksikliğinin gözle görülür olmasındandır. Özellikle etkinlikler süresince görevlilerin beden eğitimi ve spor öğretmeni olmamalarından doğan çeşitli problemler (takım hazırlama, ısınma, molaların alınmaması, öğrencilerin kıyafetlerindeki eksiklikler vb.) gözlenmiştir.

Araştırmamızdaki deneklerin cinsiyet, Okul ve bölümlere göre anlamlılık düzeylerinde ($p<0,05$) bir farklılık bulgusuna rastlanmamıştır.

TARTIŞMA

Araştırmamızda yapılan etkinliklere katılan gönüllülerin her hangi bir beklentisi olmadığı, sadece engellilerle ilgilenmenin manevi olarak mutluluk verdiği, bu etkinliklerde görev almanın sosyal bir sorumluluk olduğu ile ilgili görüşler sunulmuştur. Öğrencilerle birebir yapılan görüşmelerde bu düşünceler ifade edilmiştir. Yapılan “özel olimpiyatlar”la ilgili farklı üniversitelerdeki (Çukurova Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Dicle Üniversitesi vb.) etkinliklerde de çok sayıda gönüllülerin katılması üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk bilincinde olduğunun bir göstergesidir.

KAYNAKLAR

- 1-Anonymous (1990) Special Olympics Philosophy Fact Sheet. New York.
- 2-Özer, D. S.(2001). Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

İŞİTME ENGELLİ ÇOCUKLARDA BAZI FİZİKSEL VE FİZYOLOJİK PARAMETRELERİN İNCELENMESİ

Akyüz M.* Taş M.* Akyüz Ö.** Bayram M.*

*Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

**Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu

ÖZET

Bu araştırmada işitme engelli çocukların bazı fiziksel ve fizyolojik parametrelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, Ağrı ilinde işitme engelli ve rehabilitasyon merkezindeki yaş, boy ve vücut ağırlığı ortalamaları sırasıyla $11,80 \pm 4,54$ yıl, $1,38 \pm 0,26$ m, $37,80 \pm 16,90$ kg, olan 10 işitme engelli çocuk gönüllü olarak katıldı. Araştırmada çocukların kuvvet esneklik ve denge durumları belirlendi.

Araştırma sonucunda işitme engelli çocukların sağ el pençe kuvveti $17,32 \pm 10,91$ kg ve sol el pençe kuvveti $16,10 \pm 9,12$ kg, esneklik $26,50 \pm 5,58$ cm olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda deneklerin göz açık ve göz kapalı denge değerleri arasında farklılıklar görülmesine rağmen bu fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir. $P > 0.05$

İşitme engelli çocukların özel eğitim hizmeti aldıkları, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde, hareket ve oyun eğitimi fiziksel ve sosyal gelişimlerine olumlu katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İşitme Engelli Çocuklar, Denge, Egzersiz

EXAMINING SOME PHYSICAL AND PHYSIOLOGICAL PARAMETERS OF HEARING IMPAIRED CHILDRENS

Akyüz M.* Taş M.* Akyüz Ö. Bayram M.***

***Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü**

****Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu**

ABSTRACT

In this study it is aimed to determine some physical and physiological parameters of hearing impaired children. There were 10 hearing impaired children, who are in Ağrı and are going to the rehabilitation center and whose average ages, body weights and heights are 11.80 ± 4.54 years, 1.38 ± 0.26 m, 37.80 ± 16.90 kg respectively, are joined to this study voluntarily. In the study power, flexibility and equilibrium conditions of children were determined. As a result of this study, It were determined that hearing impaired children's right hand grip strenght is $17,32 \pm 10,91$ kg and left hand grip strenght is $16,10 \pm 9,12$ kg, flexibility is $26,50 \pm 5,58$ cm. Although there are differences between the subject's eyes open equilibrium and eyes closed equilibrium, this difference is not statistically significant. $P > 0.05$.

Phsical activity and play education have positive effects on physical and development of hearing impaired children taking education in special education centers.

Key Words: Hearing Impaired Children, Equilibrium, Exercises

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Spora yönlendirilen engelli bireylerin, topluma uyum sağlama süreci hızlanırken aynı zamanda fiziksel ve fizyolojik kapasitelerinde de olumlu gelişme sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Engelli bireylerin yaşadığı sorunlar, sadece engellilere ait değil aynı zamanda çevrelerinin, ailelerinin ve toplumun tüm üyelerinin bir sorunudur. İşitme engelli çocuklarda yaş, cinsiyet, etiyoloji ve işitme kaybının derecesine bağlı olarak statik ve dinamik denge yeteneklerinin etkilenebileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Denge kayıplarının (Statik, dinamik) işitme engeli olan çocuklarda daha yoğun olması günlük yaşamlarını önemli düzeyde etkilemektedir¹⁻³.

Bütün bu bilgilerin ışığında çalışmanın amacı, doğuştan veya sonradan oluşan işitme engeli çocuklarda kuvvet esneklik ve aynı zamanda statik denge problemlerini inceleyerek işitme engelinin denge ve hareket sistemi üzerinde etkilerini incelemek amacıyla planlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Deneklerin Seçimi

Araştırmaya Ağrı ilinde işitme engelli ve rehabilitasyon merkezindeki yaş, boy ve vücut ağırlığı ortalamaları sırasıyla $11,80 \pm 4,54$ yıl, $1,38 \pm 0,26$ m, $37,80 \pm 16,90$ kg, olan 10 işitme engelli öğrenci gönüllü olarak katıldı.

2.2. Uygulanan Testler

Pençe Kuvveti Ölçümü: Sağ ve sol pençe kuvveti 0–100 kg arası kuvveti ölçebilen “Therapeutic Instrument Clifton” marka el dinamometresi ile ölçülmüştür⁴

Esneklik: Testin amacı deneklerin esneklik düzeylerini tespit etmektir. Deneklerin esneklik ölçümleri otur-eriş testiyle yapılmıştır⁵.

Denge: Testin amacı deneklerin statik dengelerini belirlemektir. Ölçümler tecnobady PK 252 Prokin cihazı kullanılarak gerçekleştirildi. Denekler hareketsiz

zemin üzerinde gözler açık ve gözler kapalı testler yaptırılmıştır ve bu testlerde başarılı olup olmadıkları kaydedilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizi, SPSS 15.00 istatistik paket programı kullanılarak aritmetik ortalaması (X), standart sapması (S), tespit edilmiştir. Değerleri arasındaki fark SPSS 15.0 paket istatistik programı kullanılarak nonparametrik testlerden "Wilcoxon testi" yapılmış sonuçlar 0.05 seviyesinde anlamlı olup olmadığı tespit edilmiştir.

3. BULGULAR

Tablo1. Deneklerin Demografik Özellikleri

	N	Minimum	Maksimum	Mean	Std. Deviation
Yaş (yıl)	11	6,00	22,00	11,80	4,54
Boy (m)	11	1,11	1,78	1,38	0,26
Vücut Ağırlığı (kg)	11	18,00	76,00	37,80	16,90

Tablo 1 e baktığımızda çalışmamıza katılan denek gurubunun demografik ve fiziksel özelliklerine ilişkin özelliklerin dağılımına baktığımızda, yaş ortalamaları $11,80 \pm 4,54$ yıl, boy ortalamaları $1,38 \pm 0,26$ m, vücut ağırlıkları $37,80 \pm 16,90$ kg, olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Deneklerin Fizyolojik Özellikleri

	N	Minimum	Maksimum	Mean	Std. Deviation
Sağ Pençe kuvveti (kg)	11	6,80	42,20	17,32	10,91
Sol Pençe kuvveti (kg)	11	6,10	36,90	16,10	9,12
Esneklik (cm)	11	14,00	31,00	26,50	5,58

Tablo 2 incelendiğinde deneklerin sağ el pençe kuvveti $17,32 \pm 10,91$ kg ve sol el pençe kuvveti $16,10 \pm 9,12$ kg, esneklik $26,50 \pm 5,58$ cm olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Deneklerin denge parametrelerinin karşılaştırılması

	N:11	minimum	maksimum	x	ss
C.O.P.X	Gözü açık	-14	5	-,82	5,474
	Gözü kapalı	-14	8	,27	6,680
C.O.P.Y	Gözü açık	-9	9	-2,18	4,557
	Gözü kapalı	-23	43	-1,73	22,606
F-B.S.D	Gözü açık	3	12	6,82	2,601
	Gözü kapalı	2	21	8,45	6,056
M.L-S.D	Gözü açık	1	9	4,36	2,501
	Gözü kapalı	1	12	4,73	3,823
A.F-B.S (mm/sec)	Gözü açık	6	15	11,82	3,628
	Gözü kapalı	9	21	14,55	4,413
A.M-L.S (mm/sec)	Gözü açık	2	15	7,27	3,717
	Gözü kapalı	2	16	7,91	4,085
PERIMETER (mm)	Gözü açık	2	15	402,64	133,196
	Gözü kapalı	254	692	464,00	145,912
ELLIPS AREA (mm^2)	Gözü açık	84	1799	633,73	565,587
	Gözü kapalı	43	3367	670,64	967,423

P>0.05

Tablo 3 incelendiğinde deneklerin gözü açık, X eksenini merkezi noktaya yapılan basınç (C.O.P.X) , Y eksenini merkezi noktaya yapılan basınç (C.O.P.Y), Standart öne arkaya sapma (F-B.S.D), Standart sağa sola sapmalar (M.L-S.D) , Ortalama öne arkaya yapılan hız (A.F-B.S), Ortalama sağa sola yapılan hız (A.M.L.S) , Kullanılan çevre (PERIMETER) ve Kullanılan alan (ELLIPS AREA) ile deneklerin gözü kapalı , X eksenini merkezi noktaya yapılan basınç (C.O.P.X) , Y eksenini merkezi noktaya yapılan basınç (C.O.P.Y), Standart öne arkaya sapma (F-B.S.D), Standart sağa sola sapmalar (M.L-S.D) , Ortalama öne arkaya yapılan hız (A.F-B.S) , Ortalama sağa sola yapılan hız (A.M.L.S) , Kullanılan çevre (PERIMETER) ve Kullanılan alan (ELLIPS AREA) değerleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ayakta duruş sırasındaki postural salınımlar, yaş ve cinsiyet denge yeteneğini etkileyen önemli faktörlerdendir. Vertigo, ağrı, inaktivite, kassal disfonksiyonlar ve ağırlık taşıyan eklemlerin instabilitesi ayakta durma dengesini azaltabilmektedir. Özellikle ağır işitme kayıplarının denge ve postural düzgünlük üzerindeki olumsuz etkileri kanıtlanmıştır⁶.

Araştırmaya katılan işitme engelli çocukların demografik ve fiziksel özelliklerine ilişkin özelliklerin dağılımına baktığımızda, yaş ortalamaları $11,80 \pm 4,54$ yıl, boy ortalamaları $1,38 \pm 0,26$ m, vücut ağırlıkları $37,80 \pm 16,90$ kg, olduğu görülmektedir.

Tablo 1 baktığımızda deneklerin sağ el pençe kuvveti $17,32 \pm 10,91$ kg ve sol el pençe kuvveti $16,10 \pm 9,12$ kg, esneklik $26,50 \pm 5,58$ cm olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2 de deneklerin gözü açık ve göz kapalı statik denge testlerine baktığımızda X eksenini merkezi noktaya yapılan basınç Y eksenini merkezi noktaya yapılan basınç, Standart öne arkaya sapma, Standart sağa sola sapmalar, Ortalama öne arkaya yapılan hız, Ortalama sağa sola yapılan hız, Kullanılan çevre ve Kullanılan alan değerleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Literatürde sensori-nöral işitme kaybı olan 5-9 yaşlarındaki 34 çocukta vestibular fonksiyon ve statik denge yetenekleri arasında fark bulunurken cinsiyetler arası fark bulunamamıştır⁷.

Başka bir araştırmada doğuştan işitme kaybı olan çocuklarla sağlıklı çocuklar arasında statik, dinamik ve rotasyonel denge profillerini incelemiş ve statik denge dışında dinamik ve rotasyonel denge sağlamada gruplar arasında önemli farklılıklar tespit etmiştir⁸.

Farklı bir çalışmada işitme engeli olan bireyler ve doğuştan işitme engelli bireyler üzerinde yapılan çalışmada dengelerini daha kısa süre koruyabildikleri ortaya çıkmıştır. Gözler kapalı olarak tekrarlanan testlerde ise başarı oranı düşerek dengede kalabilme süresi oldukça kısaldığını bulmuşlardır⁹.

Doğuştan işitme engelli bireylerde en önemli sorun, dışardan gelen uyarıların işitsel olarak algılayamadıkları için birbirleriyle bağlantılı olarak çalışan denge merkezlerinin fonksiyonel yetersizliğidir. Dolayısıyla visüel algılar, proprioseptörler ve antigravite kasları sağlıklı çalışsa bile vestibüler sistem fonksiyonlarının olmaması statik ve dinamik koşullarda ayakta durma dengesini tamamen olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla beraber sonradan herhangi bir sebeple işitme kaybı olan bireylerde ise dışardan gelen işitsel sinyalleri belirli bir süre algıladıkları için vestibüler sistem ve denge yapıları arasındaki bağlantılarda fonksiyon bozukluğu mevcuttur. vestibüler koordinasyon yapılarının birbirleriyle uyumlu bir şekilde çalışabilme yeteneklerini arttırdığını literatürde birçok çalışmada görmek mümkündür¹⁰⁻¹².

5. KAYNAKLAR

1. Siegel JC, Marchetti M, Tecklin JS. (1991). Age-related balance changes in hearing-impaired children. *Phys. Ther.* 71(3): 183-9.
2. Slobounov SM, Newell KM. (1994). Dynamics of posture in 3-and 5 year-old children as a functional task constraints. *Human Movement Science*, 13: 861-75.
3. Butterfield SA, Ersing WF. (1986). Influence of age, sex, hearing loss and balance performance by deaf children. *Percept. Mot. Skills.* 62(2):659-63.
4. Tamer K. (2000). Sporda Fiziksel-Fizyolojik Performansın Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
5. Günay M, Tamer K, Cicioğlu İ. (2005). Spor Fizyolojisi ve Performans Ölçümü, Ankara: Gazi Kitabevi.
6. Yuntunen J, Matikainen E, Ylikoski J, Ylikoski M, Vaheri E, Ojala M. (1987). Postural body sway and exposure to high-energy impulse noise. *Lancet.* Aug: 2(8553): 261-4.
7. Potter CN, Silverman LN. (1984). Characteristics of vestibular function and static balance skills in deaf children. *Phys. Ther.* 64(7): 1071-5. (PMID: 6739549)
8. Gayle GW, Pohlman RL. (1990). Comparative study of the dynamic, static, and rotary balance of deaf and hearing children. *Percept. Mot. Skills.* 70(3): 883-8.
9. Yağcı N., Cavlak U., Şahin G. (2004). İşitme Engellilerde Denge Yeteneğinin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma, *Kbb-Forum*; 3 (2)
10. Potter CN, Silverman LN. (1984). Characteristics of vestibular function and static balance skills in deaf children. *Phys. Ther.* 64(7): 1071-5.
11. Short FX, McCubbin J, Frey G. (1999). Cardio respiratory Endurance and Body Composition. *The Brockport Physical Fitness Training Guide*, Ed. Winnick JP, Short FX, Human Kinetics, (ISBN: 0-7360-0120-4)
12. Butterfield SA. (1991). Influence of age, sex, hearing loss and balance on development of running by deaf children. *Percept. Mot. Skills.* 73(2): 624-6.

TURKISH SIGN LANGUAGE (TSL) FOR IMPROVING HIGHER EDUCATION (HE) FACILITIES FOR THE DEAF: E-ISIT PROJECT

**Yusuf Kemal KEMALOĞLU¹ Pınar YAPRAK KEMALOĞLU² Cumhuriyet BILGIN¹
Hasan Hüseyin KORKMAZ³ Mustafa İLHAN⁴**

**1. Gazi University Faculty of Medicine ENT Department, Audiology Subdivision, 2.
Marmara University Institute of Health Sciences, 3. Empowerment Center Association
of the People with Hearing Disability (IEGM), 4. Gazi University Faculty of Medicine
Public Health Department**

Research field: The d/Deaf

Objective: The Deaf (KİE) has the right and opportunity to communicate and to get informed in SL in other countries while KİE in Turkey excluded from socio-cultural and economic life by restrictions in services and sources. Academicians and bureaucrats need to take action urgently with the new law and UN Convention on Rights of Disabled signed by Türkiye.

This project carried out by IEGM and Gazi University with World Bank's support aims to investigate KİE's problems on HE and bring out suggestions for both KİE and whom responsible to provide service for them.

Method: The questionnaire in Turkish and/or TSL used by 4 pollsters (2 Deaf, 1 CODA) for 130 high-school (HSS) and 80 university (US) students.

Results: All students (mostly HS but few US) associate their lower achievement on their HE related expectancy and success to a lack of education system in TSL by pointing out their reading-understanding problems.

Examining the answers of interests, expectations and preferences leads to a similar conclusion: they have more insights into life, parallel to their communication skills/opportunities. While big portion of HS have no other activity then computer and sports and not much else but KİE-friends; US's interest areas and friends extends parallel to their communication skills.

Considering less than 0.4% of The Deaf graduates from university in our country, it is obvious that main majority face to live in a restricted area without being productive due to lack of communication opportunities. In this context, facilitating opportunities for education and service and social participation in TSL –which is first sign language in the World and stayed out of academic and bureaucratic interests for 60 years- is not only good for legal obligation but also conspicuously for social responsibility.

İŞİTME ENGELLİLERİN YÜKSEK ÖĞRENİM OLANAKLARININ GELİŞTİRİLMESİNDE TÜRK İŞARET DİLİNİN ÖNEMİ: E-İŞİT PROJESİ

**Yusuf Kemal KEMALOĞLU¹ Pınar YAPRAK KEMALOĞLU² Cumhuriyet BILGIN¹
Hasan Hüseyin KORKMAZ³ Mustafa İLHAN⁴**

**1. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi KBB AD Odyoloji BD, 2. Marmara Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Enstitüsü, 3. İşitme Engelliler Gelişim Merkezi (İEGM) Derneği, 4. Gazi
Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD**

Araştırma Alanı: Konuşamayan işitme engelliler (KİE),

Amaç: Konuşamayan işitme engelliler (KİE) diğer ülkelerde eğitim ve kamusal alanda işaret diliyle iletişim ve bilgilendirme hakkına ve olanağına sahiptirler. Ancak ülkemizde KİE toplumunun mevcut hizmet ve kaynaklardan yararlanma olanağı olmayıp sosyo-kültürel, ekonomik anlamda toplumsal hayattan dışlanmışlardır. Yeni ceza kanunumuz ve 2009'da imzalanan BM Engelli Hakları Sözleşmesi, akademisyen ve bürokratların bu alanda acilen bir şeyler yapmalarını gerektirmektedir.

Bu proje; KİE'in yükseköğrenime yönelme ve bu süreçteki sorunlarını irdelemeyi ve hem KİE toplumuna hem de onarla hizmet sunmakla yükümlü olanlara çözüm önerileri

sunmayı hedeflemiş olup İEGM ve Gazi Üniversitesi tarafından Dünya Bankası'nın maddi desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Yöntem: İşitme engelli 130 lise ve 80 üniversite öğrencisine (AÜEEYO:54,diğer üniversiteler:26) ikisi KİE ve birisi CODA olmak üzere toplam 4 anketör tarafından Türkçe metin ve TİD tercümeleriyle anket uygulanmıştır.

Sonuçlar: Bütün gruplardaki öğrenciler, yükseköğrenime yönelik beklentilerindeki ve başarılarındaki düşüklüğü, KİE'ye uygun eğitim sistemi olmamasına bağlamakta ve okuma-anlamadaki sorunlarına işaret ederek TİD'de eğitim ve rehberlik hizmetine gereksinim duyduklarını ifade etmektedirler. Bu gereksinimi en fazla lise en az AÜEEYO öğrencileri dile getirmiştir.

Öğrencilerin yaşam biçimlerine, ilgi alanlarına, beklenti ve tercihlerine yönelik verdikleri cevaplar incelendiğinde benzer sonuçlara varılmaktadır: İletişim yeteneklerine paralel olarak hayatı kavrama ve hedeflenme başarısı göstermektedirler. Lisedeki öğrencilerin büyük kısmının neredeyse bilgisayar ve spor dışında bir uğraşı ve KİE-arkadaş ortamı dışında sosyal çevreleri yokken, üniversitelilerde, dil kullanım becerilerine paralel olarak ilgi alanları ve çevreleri genişlemektedir.

Ancak, ülkemizde KİE'lerin % 0.4'den daha azının üniversite mezunu olduğu düşünüldüğünde asıl çoğunluğun kendilerine iletişim olanağı sunulmadığı için hayatları boyunca dar çevrede, üretken olmadan yaşama gerçeğiyle yüz yüze kaldıkları aşıkardır. Bu bağlamda ülkemizde, -aslında dünyanın en eski işaret dili olan ancak neredeyse 60 yıldır akademik ve bürokratik ilginin dışında kalan- TİD'de başta eğitim olmak üzere bütün kamusal alanlarda hizmet ve sosyal katılım olanağının sağlanması için çalışmalarda bulunulması, sadece yasal bir mecburiyet değil bariz bir sosyal sorumluluktur.

**İŞİTME ENGELLİLERİN YÜKSEK ÖĞRENİM OLANAKLARININ
GELİŞTİRİLMESİNDE TÜRK İŞARET DİLİNİN ÖNEMİ: E-İŞİT PROJESİ**
Yusuf Kemal KEMALOĞLU¹ Pınar YAPRAK KEMALOĞLU² Cumhur BİLGİN¹
Hasan Hüseyin KORKMAZ³ Mustafa İLHAN⁴

1.Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi KBB AD Odyoloji BD, 2. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 3. İşitme Engelliler Gelişim Merkezi (İEGM) Derneği, 4. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD

GİRİŞ ve AMAÇ:

İşitme Engeli, doğuştan olan anomali ve yetersizlikler arasında en sık görülenlerinden birisi olması (ülkemizde 2-3/1000¹⁻²) ve başta konuşma olmak üzere öğrenme ve eğitim süreçlerine olan olumsuz etkileri nedeniyle görme ve ortopedik engelliler alanlarından bariz farklılıklar gösterir. İşitme engeli, günümüzde, erken tanı (hayatın ilk 3 ayı içinde) konulması ve işitsel rehabilitasyon olanaklarının erken (hayatın ilk 6 ayı içinde) ve etkili olarak uygulanmasıyla işiten çocuklarla hemen hemen aynı konuşma ve öğrenme süreçlerini yakalayabilirken^{3,4} bu şansı kaçırmış olanlar (2-4 yaşına kadar tanı ve rehabilitasyon olanağı bulamayanlar) konuşma yetisini geliştiremez ve aynı süreçte ortaya çıkan kavram bilgisi ve 'theory of mind' gelişimi yetersizlikleriyle algılama, öğrenme ve eğitim süreçlerinde görme ve ortopedik engelliler ile kıyaslanmayacak kadar ağır akademik ve sosyal yaşam sorunlarla karşı karşıya kalırlar.

Ülkemizde ne kadar konuşma yetisi gelişmemiş işitme engelli olduğu konusunda tatminkar istatistiki veri mevcut değildir. Türkiye Özürlüler Araştırması (TÖA)'na göre ülkemizde yaklaşık 253.000 işitme engelli mevcuttur⁵ ve aynı araştırmada konuşma engelliler için veriler sayılar ile^{5,6} Ulusal Yenidoğan İşitme Tarama Programından elde edilen veriler, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nın istatistikleri⁷ ile birlikte değerlendirildiğinde bu sayının 100.000 civarında olduğunu tahmin etmek mümkündür⁸. Aynı kaynaklardaki veriler, bu olguların

yaklaşık 20.000'nin eğitim çağında olduğunu göstermektedir. Ancak 2009-2010 yılı MEB verilerine göre sadece 6.500'ü ilk ve ortaöğretim kurumlarına devam etmektedir⁷; yükseköğrenime devam edenlerin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, TÖA'na göre işitme ve konuşma engellilerin en fazla % 0.4-0.5'i yükseköğrenim mezunudur^{5,6}. Bu oran görme engellilerde % 2.1, ortopedik engellilerde ise % 2.2'dir.

Ülkemizde şu ana kadar Türk İşaret Dili (TİD)'nde eğitim sistemi mevcut olmadığı gibi, kamusal alanda faaliyet gösteren resmi, özel ve sivil toplum örgütlerinin TİD'de bilgi ve hizmet sunumları yok denecek kadar düşük seviyededir⁹⁻¹⁰.

TÖA ülkemizdeki işitme ve konuşma engellilerin büyük bir kısmının eğitim, sosyal uyum ve istihdam sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu, başta haberleşme olmak üzere pek çok kamusal hizmetlerden yararlanamadıklarını göstermektedir^{5,6}.

Bu proje (e-ışit), ülkemizdeki KİE'lerin başta eğitim, istihdam ve sosyal katılım olmak üzere mevcut sorunlarının önemli bir kilit noktası olarak gördüğümüz, işitme engellerin yükseköğrenim olanaklarından yararlandırılması hususuna odaklanmıştır. Bu çalışmada projede elde edilen sonuçlardan özellikle KİE'nin yükseköğrenimi algılama şekilleri, beklentileri, yaşanımları, sorunları ve bunun nedenleri üzerinde odaklanılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma 130 işitme engelli lise ve 80 üniversite öğrencisi üzerinde ikisi KİE ve birisi CODA (Child of Deaf Adult) olmak üzere toplam 4 anketör/görüşmeci tarafından Türkçe metne eşlik eden TİD sunumlarıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan 130 (K:%45.38, n:59; E:%54.62, n:71) lise öğrencisinin tamamı KİE olup 80 (K: % 47.5, n: 45; E: % 52.5, n:35) üniversite öğrencisinden 54'ü Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu (AÜEEYO) devam eden ve değişik derecelerde sınırlı konuşma yetisine sahip, 26'sı ise farklı yükseköğrenim kurumlarında okuyan ve tamamı KİE olan iki alt gruptan oluşmaktadır.

Lise ve üniversite öğrencilerine iki farklı anket formu uygulanmış ve üniversite öğrencilerine lise öğrencilerine sorulanlara ilave olarak yükseköğrenim sürecine ilişkin sorular da sorulmuştur. Anket sırasında her birisi Türkiye İşitme Engelliler Milli Federasyonu tarafından verilmiş işaret dili eğitimci sertifikasına sahip olan anketörlerimiz öğrencilerin işaret dili ile iletişim becerilerine ve bunun federasyon bünyesinde kullanılan TİD ile uyumuna 10 üzerinden ayrı ayrı not vermişlerdir. Sorunların tam metni ve TİD sunumları www.e-isit.com'da mevcuttur.

Bu çalışma için, tanımlayıcı özellikteki veriler dışında öğrencilerin yükseköğrenimi ve ilgili süreçleri algılama biçimleri, yükseköğrenime ve hayata yönelik beklentileri, yaşanımları, bu konularda karşılaştıkları ya da karşılaşacaklarını düşündükleri sorunlarla ve bunların nedenleri ve olası çözüm önerileri incelenmiştir.

Verilerin karşılaştırılmaları sadece lise ve üniversite öğrencileri arasında yapılmamış üniversite öğrencileri kendi aralarında da AÜEEYO ve diğer yükseköğrenim kurumlarındakiler olmak üzere karşılaştırılmıştır.

BULGULAR ve SONUÇ

Bu araştırmanın en çarpıcı sonucu, daha anket uygulaması sırasında elde edilmiştir: Lise öğrencilerinin (1 kişi hariç) tamamında anket uygulaması, ancak sorular TİD'e tercüme edilerek gerçekleştirilebilmiştir; bu gruptakilerin yaklaşık 1/3'ü açık uçlu sorularda cevapları da TİD'de vermişler ve anketörlerimiz tarafından değiştirilmeden yazılı hale getirilmiştir. Üniversite öğrencileri ise 2 bariz alt grup oluşturmuşlardır. AÜEEYO'ndaki öğrencilerin tamamı anket uygulamasını, anketörümüzün açıklamasının ardından, kısa sorular dışında bizzat okuyup yazarak gerçekleştirmişlerdir. Diğer üniversitelerin öğrencilerine ise sorular TİD'e çevrilmiş, ancak bütün soruları kendileri okuyup yazarak cevaplayabilmişlerdir.

Ayrıca; lise öğrencileri işaret dili ile iletişim becerilerinde 7.02 ± 2.19 puan almış ve TİD ile uyumu da 6.10 ± 2.66 olarak değerlendirilmiş olup aynı puanlar AÜEEYO öğrencilerinde

sırasıyla 5.38 ± 3.25 ve 5.27 ± 3.79 , diğer üniversite öğrencileri için ise 8.42 ± 3.31 ve 8.12 ± 3.02 'dir.

Bu sonuçlar çalışmaya katılan 3 alt grup arasında, konuşabilenlerin dünyasını anlama yolu ve tercih ettikleri iletişim yöntemi yönünden bariz bir fark olduğunu ortaya koymaktadır: Lise öğrencileri sadece konuşma ve dudak okuyarak da olsa konuşulana anlama konusunda yetersiz olmayıp Türkçe okuma-yazma konusunda da yetersizdirler. Üniversite öğrencilerinden, AÜEEYO'a devam edenler işitme engelliler camiasının konuşarak ve duyarak/dudak okuyarak daha iyi iletişim kurabilen, dolayısıyla daha az işaret diline yönelmiş grubunu oluşturmaktadır. Okuma-yazma seviyeleri ise, en azından bu anket ölçütünde, yeterlidir. Diğer üniversite öğrencileri grubuysa, işitme-konuşma yeteneğini tamamen terk etmiş, çok daha iyi işaret dili bilen ve okuma-yazma yeteneklerini de bariz olarak geliştirmiş bir öğrenci grubunu temsil etmektedir.

Her 3 alt grubun da ortak özelliği, bilgisayar, spor ve arkadaşlarından oluşan bir dünyada yaşamlarını sürdürmekte oldukları ve kendilerini en fazla bilgisayar, güzel sanatlar ve spor alanlarında başarılı buluyor olmalarıdır (Bakınız: Yaprak Kemaloğlu P, ve ark. İşitme Engellilerin Yükseköğrenim Olanaklarının Geliştirilmesinde Spor Alanlarının rolü). Ancak AÜEEYO öğrencilerinin bu alanlar dışında da bir sosyal hayatlarının ve aktivitelerinin olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin kim gibi olmak istersiniz sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, lise öğrencilerinin bu soruyu daha az boş bıraktıkları ancak, hayali kahramanları, sporcuları ve şarkıcı, aktör, aktivist, manken (ŞAAM) vb popüler dünyanın ünlü isimlerini daha çok tercih ettikleri görülmektedir (tablo I). Diğer üniversite grubundaki öğrencilerde bu oranlar bariz olarak azalmakta ve AÜEEYO öğrencileri ise, küçük bir oranda popüler ŞAAM isimlere yönelse bile, hiç sporcu veya hayali kahraman tercihi yapmamaktadır. Üniversite gruplarındaki öğrencilerde bu soruya 'meslek' belirterek cevap verme bariz olarak daha fazladır. Bu bağlamda işitme engelli öğrencilerin iletişim becerilerinin gelişmesine paralel olarak daha az hayali kahramanlara yöneldikleri ve daha çok meslek tercihi yaptıkları söylenebilir (bu öğrencilerin spor tercihinden neden uzaklaştıkları ayrı bir sunum olarak ele alınmıştır). Konuşan dünyayla ilişki sınırlandıkça sporcular ŞAAM dışındaki gerçek kişilere ve mesleklere yönelme azalmaktadır.

Tablo I. İşitme engelli öğrencilerin örnek/model aldıkları kişiler.

	Lise	Diğer Üniversiteler	AÜEEYO
Gerçek kişiler	% 52.1	% 57.69	% 42.85
- ŞAAM	% 18.7*	% 10	% 12.5
- Sporcular	% 31*	% 7,69	0*
Hayali kahramanlar	% 30.1*	% 10	0*
Meslek	% 3.3*	% 20	% 19.71
YOK	% 13.8*	% 58.33	% 46.42

ŞAAM; şarkıcı, aktör/aktrist, manken vs popüler dünyadan kişiler.

*Ki-Kare testi, $p < 0.05$

Lise öğrencilerinin % 49.6'sı liseden sonra da eğitimlerine devam etmek istediklerini ifade etmiş ve % 37.8'i 'hayal ettiği gibi olmak/yaşamak' için eğitime devam etmek gerektiğini belirtmiş olmasına karşın, yükseköğrenim/üniversite nedir sorusuna sadece % 24'ü tatminkar cevaplar vermiş ve % 62.4'ü doğrudan 'bilmiyorum' yanıtını tercih etmiştir (Üniversite öğrencilerinin % 32.9'u "üniversite ve/veya yüksek öğrenim" kavramını ilk kez ilkokulda, % 35.5'i

ortaokulda, % 27.2'si lisede duyduğunu belirtirken % 2.6'sı diğer cevabını vermiştir). Üniversiteye gitme isteğini ifade eden lise öğrencilerinin % 63.9'u iş bulmak için üniversite diplomasının gerekliliğine işaret ederken gitmeyi düşünmeyenlerinse gerekçe bildirenlerin hemen hemen tamamı, yetersizlikleri yüzünden karşılaştıkları sorunları neden olarak göstermişlerdir.

Üniversiteye gitmek isteyen lise öğrencilerine, bunun için hazırlık yapıp yapmadıkları sorulduğunda sadece % 34.9'u hazırlık yaptığını ifade etmiş, % 20'si maddi imkansızlık, % 35'i ise işitme engelliler için uygun bir hazırlık programı bulamadıkları için gitmediklerini belirtmişlerdir. (Hazırlık yaptığını ya da bir süre yapıp sonra bıraktığını söyleyenlerin % 77.8'i işitme-konuşma yetersizlikleri için rehabilitasyon sağlamak amacıyla devam ettikleri özel eğitim kurumlarını üniversite hazırlık çalışması olarak kabul etmektedir!) Üniversite öğrencilerine üniversiteye gitmek için yaptıkları hazırlıklar sorulduğunda AÜEEYO öğrencilerinin % 52.5'u herhangi bir hazırlık yapmadığını, diğer üniversitelere gidenlerinse % 70.83'ü yaptığını dile getirmiştir (her iki grupta da hazırlık yapmak ile kastedilenin büyük oranda özel eğitim merkezlerine gitmek olduğu saptanmıştır). Hazırlık yapmayanların nedenleri incelendiğinde AÜEEYO'da % 16.67'si, diğer üniversite öğrencilerindeyse % 8.33'ü maddi imkânsızlık derken, sırasıyla % 52 ve % 63.16'sı işitme engelli olarak gidebilecekleri bir yer bulamadıkları için bu şekilde bir çabaya girmediklerini belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar çerçevesinde işitme engellilerin, konuşan dünyayı anlama yeteneği sınırlandıkça üniversiteye gitme isteği gerçek bir hedef haline gelemediği görülmektedir; bunun yerine hayali kahramanlar ve ŞAAM, sporcular vb popüler bireylerden oluşan bir 'dünya' oluşturmaktadırlar; bu konuda çaba göstermek isteyenler de, özellikle, yetersizliklerine uygun (işaret dilinde) eğitim veren bir sistemin yokluğundan dolayı eşit koşullarda dâhil olmadıkları yükseköğrenim yarışına son aşamada da yetersiz olanaklarla girmektedirler. Bu sorunun ne derece önemli olduğu diğerlerine kıyasla konuşan dünyanın çok daha fazla içinde ve değerlerinin farkında olan AÜEEYO öğrencilerinin yarısından çoğunun da aynı talebi dile getirmesiyle daha da görünür hale gelmektedir.

TARTIŞMA

TİD dünyanın en eski belgelenmiş işaret dili olmanın ötesinden de aynı zamanda meslek icrası ve eğitim için de kullanılan (ve halen yaşayan diller arasında) en eski işaret dili olma özelliğini taşımaktadır. Osmanlı Sarayında 'sağır ve dilsizler'in özel bir çalışan grubu olarak yer almaları ve güvenlik ve cellalık gibi görevlerden padişahların en yakınlarında bulunmak ve onlara günlük hayatlarında ve özellikle spor sırasında arkadaşlık etmek gibi pek çok amaçla hizmetlerinden yararlandığı tarihi belgelerde görülmektedir. 'Sağır-dilsiz' saray personelinin, o çağlarda batı saraylarında bulunan ve daha çok kralları eğlendirmek amacını taşıyan cüce vb bedensel anomalisi olanlardan farklı olarak pek çok kurumsal görevi gördükleri, sadece Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde değil pek çok yabancı elçi ve heyetin anı ve mektuplarında da görülmektedir. Bu görevlerin kurumsal özellikte olduğunun en önemli kanıtı, saray içinde işaret dili eğitiminin yapıyor olmasıdır; Şehzadeler ve Enderuna devam eden devşirme çocuklara bu konuda eğitim verilmekte olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. (Muhtemelen emekli olarak veya başka nedenlerle saray dışına çıkan/çıkarılan) bu personelin İstanbul'da, özellikle Yeni Camii etrafında kümelenerek özel zanaatları ifade eden bir esnaf grubu oluşturdukları, zamanın hâkim esnaf yapılanması olan Ahilik teşkilatının işaret dilinde meslek eğitimi ve kuşak töreni düzenlediği de kayıtlarda mevcuttur¹¹⁻¹⁶.

Görüleceği üzere ülkemizde ilk işaret dili merkezli eğitim yapan özel eğitim kurumu II. Abdulhamit döneminde açılmış olmakla birlikte, ülkemizde işaret dilinin çok daha eski ve meslek eğitimi ve iş hayatıyla doğrudan bağlantılı olan bir geçmişi vardır¹¹⁻¹⁶. Ancak; Osmanlıdan Cumhuriyet'e miras kalan bu okul¹¹1950'lerdeki özel eğitim yapılanması sürecinde kapatılmış ve MEB'nin 1995 'deki çalışması dışında bürokratik ve akademik dünyanın dışında kalmıştır. Yaklaşık 50 yılı bulan bu dönemde TİD sadece Türkiye İşitme

Engelliler Milli Federasyonu bünyesinde yaşamış, yaşatılmış, eğitim çalışmaları devam etmiştir¹⁸. Cumhuriyet döneminde işaret dilinin bir ihtiyaç olarak bürokratik dünyaya geri dönmesi 2003’de kabul edilen Özürlüler Kanunu ile gerçekleşmiştir. Kanun bu konuda çalışmalar yaparak eğitim materyali ve gerekli kaynakları hazırlama görevini SHÇEK, MEB ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığıyla işbirliğiyle çalışmak kaydıyla TDK’a vermiştir. Halen bu çalışmalar devam etmektedir ve şu an itibariyle ülkemizde hiçbir eğitim kurumunda veya akademik ortamda TİD’de eğitim-öğretim yapılmamaktadır; halen ülkemizde Gazi Üniversitesi, Federasyon ve derneklerin küçük projeler ile gerçekleştirdiklerinin dışında ve ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesinin sınırlı çalışmalarının ötesinde konuşamayan işitme engellilere yönelik kamusal hizmet sunumu söz konusu değildir.

Bu durum ülkemizdeki konuşamayan işitme engellilerin düşük yükseköğrenim ve istihdam oranlarının ve TÖA’da saptanan şekilde kamusal olanaklardan yararlanamama ve sosyal hayatın dışında kalma yakınmalarının^{5,6} nedenlerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda e-ışit projesi, var olduğu açıkça görülen ve nedenleri de aslında bilinen sorunlara bir noktadan başlayarak ele almak gerekliliğiyle hazırlanmış bir sosyal sorumluluk projesi olup sivil toplum ve üniversite işbirliğiyle, Dünya Bankası Yaratıcı Kalkınma Fikirleri Yarışmasının sağladığı destekle gerçekleştirilmiştir.

Bu proje pek çok bilinen sorunun net anlaşılmasını sağlayacak sonuçlar vermiştir: Konuşamayan işitme engelliler, iletişim kuramadıkları konuşan toplumun dışında ya da kenarında yaşamaktadırlar. Kendilerine zaman içinde artan bazı maddi imkânlar ve sosyal yardımlar sağlanmasına karşın, onların iletişim sorunlarında hiçbir değişiklik olmamıştır. Bu bağlamda okullarda son derece sınırlı eğitim almakta, konuşulan Türkçenin yazılı şeklini yeterli derecede okuyup yazmalarını sağlayacak özel bir eğitim desteği sağlanmamakta ve MEB tarafından desteklenen özel eğitim desteği ne işitme-konuşma rehabilitasyonu ne de bu konuda sorun çözücü olmamakta, büyük oranda amacı dışında kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın konuşamayan işitme engelliler camiasının mevcut sorunlarına ulaşmada ve net olarak ortaya koymada başarılı olmasındaki en büyük neden, işaret dilinde ve konuşamayan işitme engelliler toplumunun fertleri tarafından gerçekleştirilmiş olmasıdır. Konuşamayan işitme engellilerin yukarıdaki sorunların çözümü için de beklentileri kendilerine bu şekilde ulaşılması, eğitim ve hizmet alma olanağı sunulması ve sosyal hayatın sadece konuşabilen değil, konuşamayan vatandaşlarımız için de kapsayıcı olmasıdır.

Bu çalışmanın bilinenin ötesinde sağladığı en önemli üç veriden birisi; konuşamayan işitme engellilerin özellikle lise (ve muhtemelen daha ağır derecede olarak da ilköğretimdeki) öğrencilerinin sorunlarının ağırlığı ve çözümsüzlüğün kanıksanarak kabullenilmiş olmasıdır. Diğer bir önemli saptamaysa, konuşamayan işitme engelliler için spor ve bilgisayar alanının potansiyel değişim alanları olarak öne çıkmış olmasıdır (spor konusundaki sonuçlar ayrı bir sunumda ele alınmıştır). Ayrıca, bu çalışmanın sonuçları konuşamayan işitme engellilerin bir grubunun (özellikle dernekler ve Milli Federasyon bünyesinde aktif olan) dünyadaki benzerlerinin sahip oldukları olanakların farkında olmaları ve ülkemizdeki kamu kuruluşlarından başta tercüman ve işaret dili merkezli eğitim olmak üzere net talepler şekillendirmekte olduklarını da ortaya koymuştur.

Gerek modern, çağdaş ve demokratik bir devlet olma iddiası gerekse bir hukuk devleti olmanın gereği, bütün vatandaşlarımıza sadece anayasamızın değil tabii olduğumuz uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde eşit hizmet ve sosyal katılım olanağı sunmaktır. Bu bağlamda da öncelikli alan olan eğitimde TİD’de eğitim-öğretim olanaklarının yaratılması sadece konuşamayan işitme engellilerin daha iyi eğitim almalarını ve mutlu ve üretken bireyler olarak toplumsal hayata katılmalarını sağlamayacak aynı zamanda konuşabilen ve konuşamayan toplumlar arasındaki uçurumu da kapatarak daha sağlıklı ve mutlu bir toplum haline gelmemizi sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

19. Bolat H, Bebitoglu FG, Ozbas S, Altunsu AT, Kose MR. National newborn hearing screening program in Turkey: struggles and implementations between 2004 and 2008. *Int J Pediatr Otorhinolaryngol*. 2009;73:1621-3.
20. Kemaloglu YK, Saridogan C, Gunduz B, Toros M, Ozbilen S. Evolution of the Newborn Hearing Screening (NHS) Program in Gazi Univeristy, as a part of Nation-Based NHS in Turkey. NHS 2010 Conference, Cernobbio (Como Lake), Italy, 8-10 Haziran, 2010.
21. Yoshinaga-Itano C, Sedey AL, Coulter DK, Mehl AL. Language of early- and later-identified children with hearing loss. *Pediatrics*. 1998;102:1161-71.
22. Yoshinaga-Itano C, Apuzzo ML. Identification of hearing loss after age 18 months is not early enough. *Am Ann Deaf*. 1998;143:380-7
23. Türkiye Özürlüler Araştırması Turkey Disability Survey 2002. Başbakanlık Devlet İstatistikler Enstitüsü. Yayın numarası: 2913, Devlet İstatistikler Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2004. (ISBN 975-19-3596-2 975-19-3596-2)
24. Türkiye Özürlüler Araştırması 2002 İleri Analiz Raporu. <http://www.ozida.gov.tr/>
25. MEB İstatistikleri <http://sgb.meb.gov.tr>
26. Kemaloglu YK. Ülkemizde İYE ve FİTYE Nüfusu Ne Kadardır? E-isit projesi. www.e-isit.com
27. Girgin C. History of higher education provision for the deaf in Turkey and current applications at the Anadolu University. *TOJET*, 5 (3), article 2, ISSN: 1303-6521, 2006.
28. Kemaloglu Y. Milli Bir Kültür Birikimi ve İşitme Engelliler Toplumu İçin Bir Eğitim ve Hizmet Aracı Olarak Türk İşaret Dili. In: (Ed. Dikyua, Zeshan) *Türk İşaret Dili. Birinci Seviye*.
29. Gök S. Dünyada ve Türkiyede sağır, dilsiz okulları tarihçesi ve eğitim sistemi. *Türkiye Sağır , Dilsiz ve Körler Cemiyeti, Türkiye Sağır Dilsiz ve Körler Tesanüt Cemiyeti Neşriyatı (İstanbul) Sayı 1, 1958*.
30. Fisher CG, Fisher AW. Topkapı Sarayı in the mid-seventeenth century: Bobovi' s description, *Archivum Ottomanicum*, X: 5± 81, 1987.
31. Berthier A, Yerasimos S; Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam. (Çeviren: Ali Berktaş), İstanbul, 2002, 1. baskı.
32. Miles M. Signing in the Seraglio: mutes, dwarfs and gestures at the Ottoman Court 1500 – 1700. *Disability & Society*, 15; 115 – 134, 2000.
33. Miles M. Deaf People, sign language & Communication, in *Ottoman & Modern Turkey: Observations and Excerpts from 1300 to 2009*. From sources in English, French, German, Greek, Italian, Latin and Turkish, with introduction and some annotation. www.independentliving.org/miles200907.html.
34. Miles M. International strategies for disability-related work in developing countries: Historical, modern and critical reflections. Independent Living Institute. www.independentliving.org/docs7/miles200701.pdf
35. Yetişkinler için işaret dili kılavuzu. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 1995.
36. Dikyua H, Zeshan U. *Türk İşaret Dili. Birinci Seviye. Birinci Baskı*. Ishara Press, Nijmegen, (Basımevi: Hamle Basın-Yayın Matbaacılık, Niğde), 2008.

